T. B. M. M.

TUTANAK DERGİSİ

Otuz üçüncü Birleşim

23 . I . 1950 Pazartesi

İçindekiler

	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	272
2. — Havale edilen kâğıtlar	272 :273
3. — Yoklama	273
4. — Başkanlık Divanının Kamutaya sunuşları	273
1. — Sayın üyelerden bâzılarına izin verilmesi hakkında Türkiye Büyük millet Meclisi Başkanlığı tezkeresi (3/475)	273
2. — Bu toplantı yılı içinde iki aydan fazla izin alan Erzurum Milletvekili Nafiz Dumlu'nun ödeneği hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı tezkeresi (3/476)	273
5. — Sorular ve cevaplar	274
1. — Kütahya Milletvekili Hakkı Gedik'in, alınmış ve alınacak gemilerin tip ve vasıflariyle Denizyolları işletmeciliğine, Genel Müdürlük kuruluşunda değişiklik yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine ve Amerika'dan 1947 yılında satın alınan 6 gemi ile gemi satınalmakla da görevli heyete dair sorusuna Ulaştırma Bakanı Dr. Kemal Satır'ın sözlü cevabı (6/430)	274 :288
2. — Sinob Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı'nın, Cumhuriyetin 10 ncu yılında ilce merkezlerinden gönderilen topraklar ile Kıbrıs'lı gençlerin bir şişede biriktirerek hediye ettikleri kana dair Başbakanlıktan olan sorusuna Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak'ın sözlü cevabı (6/433)	288 : 290
6. — Görüşülen işler	290
1. — Ocak : Haziran 1949 aylarına ait raporun sunulduğuna dair Sayıştay Başkanlığı tezkeresi ve Sayıştay Komisyonu raporu (3/422)	290
2. — Millî Saraylardaki eşya hakkında Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporu (5/113)	290
3. — Türkiye Büyük Millet Meclisi 1949 yılı Eylûl : Kasım ayları hesabı hakkında Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporu (5/112)	290
4. — İş Mahkemeleri Kanunu tasarısı ve Çalışma Komisyonu mütalâası ile Adalet Komisyonu raporu (1/542)	290 :306

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Mezar taşlarındaki kitabelerin Türk harfleriyle yazılmamasının suç teşkil edip etmiyeceğinin yorumlanmasına dair olan Başbakanlık tezkeresinin görüşülmesi için Geçici Komisyon kurulması, kabul olundu.

Manisa Milletvekili Yunus Muammer Alakant'ın, Yerli Ürünler Türk Anonim Ortaklığının 1946 - 1947 yılı mahsulünden satın aldığı tütünler hakkındaki sözlü sorusu ile;

Elâzığ Milletvekili Fahri Karaya'nın, kurulması düşünülen et kombinalarına dair olan sözlü sorusuna, Ekonomi ve Ticaret Bakanı cevap verdi.

İş Kanununda değişiklik yapılması hakkındaki Kanun tasarısının birinci görüşülmesi, bitirildi.

Tapu kayıtlarından hukuki kıymetlerini kaybetmiş olanların tasfiyesine dair olan Kanuna ek Kanun tasarısının, birinci görüşülmesi, tamamlandı.

Tapu Kanununun 31 nci maddesinin değiştirilmesi hakkındaki Kanun tasarısının birinci görüşümlesi sonuçlandırıldı.

23 . I . 1950 Pazartesi günü saat 15 te toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkanvekili	Kâtip
Sinob Milletvekili	Kocaeli Milletvekili
C. K. İncedayı	*C. Aksu*

Kâtip
Manisa Milletvekili
H. Öztarhan

Soru

Seyhan Milletvekili Kasım Ener'in, 1949 yılı pamuk mahsulü durumu ile Devlet dokuma fabrikalarınca satınalınan pamuk miktarına, iç ve dış pamuk satışlarındaki politikanın ne olduğuna dair olan sözlü soru önergesi Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı ile İşletmeler Bakanlığına gönderilmiştir. (6/435)

2. — HAVALE EDİLEN KÂĞITLAR

Raporlar

1. — Belediye Gelirleri Kanununun 22 nci maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun tasarısı ve İçişleri Komisyonu raporu (1/525) (Gündeme);

2. — 1949 - 1950 devresinde Türkiye lehine tanınan 55 milyon 300 bin dolârlık keşide hakkı mukabilinde bir miktar dolâr karşılığı Türk liralarının Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde açılacak % 5 ve % 95 tesmiye olunacak iki özel hesaba yatırılması hakkında mektup teatisi suretiyle yapılan Anlaşmanın onanmasına dair Kanun tasarısı ve Ticaret Komisyonu raporu (1/667) (Gündeme);

3. — Giresun Milletvekili İsmail Sabuncu'nun, Belediye Gelirleri Kanununun 30 ncu maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun teklifi ve İçişleri Komisyonu raporu (2/213) (Gündeme);

4. — Kayseri Milletvekili Sait Azmi Feyzioğlu'nun, Dilekçe Komisyonunun 6 . I . 1950 tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 2697 sayılı Kararın Kamutayda görüşülmesine dair önergesi ve Dilekçe Komisyonu raporu (4/184) (Gündeme);

5. — Kayseri Milletvekili Sait Azmi Feyzioğlu'nun, Dilekçe Komisyonunun 6 . I . 1950 tarihli Haftalık Karar cetvelindeki 2698 sayılı Kararın Kamutayda görüşülmesine dair önergesi ve Dilekçe Komisyonu raporu (4/182) (Gündeme);

6. — Maaş Kanununa ek 4379 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna geçici maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı ile Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel'in; Maaş Kanununa ek 4379 sayılı Kanunun geçici maddesine iki fıkra eklenmesine ve Bolu Milletvekili Lûtfi Gören'in, Maaş Kanununa ek 4379 sayılı Kanunun geçici maddesinin kaldırılmasına ve bundan doğacak hakların tanınmasına ve Maaş Kanununa ek 4379 sayılı Kanunun birinci maddesinin değiştirilmesine ve geçici maddesinin kaldırılmasına ve bu kanuna bâzı hükümler eklenmesine dair kanun

teklifleri ve Geçici Komisyon ile Bütçe Komisyonu raporları (1/460, 2/98, 131 ve 137), (Gündeme);

7. — Türkiye ile İtalya arasında hava yolu ile yapılacak muntazam ulaştırmanın tesis ve işletilmesine dair olan Anlaşmanın onanması hakkında Kanun tasarısı ve Ulaştırma Komisyonu raporu (1/664) (Gündeme).

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 15

BAŞKAN — Başkanvekili Raif Karadeniz

KÂTİPLER : Cenap Aksu (Kocaeli), Hilmi Öztarhan (Manisa)

3. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapacağız.

(Afyon Karahisar seçim bölgesinden yoklama yapılmaya başlandı).

BAŞKAN — Çoğunluğumuz vardır, müzakereye başlıyoruz.

4. — BAŞKANLIK DİVANININ KAMUTAYA SUNUŞLARI

1. — Sayın üyelerden bâzılrına izin verilmesi hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı tezkeresi (3/475)

19 . I . 1950

Kamutaya

Aşağıda adları yazılı milletvekillerinin hizalarında yazılı müddetlerle izinleri Başkanlık Divanının 19 . I . 1950 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

Kamutayın onamına sunulur.

B. M. M. Başkanı
Ş. Saracoğlu

Erzurum Milletvekili Nafiz Dumlu, 1 ay, hasta olduğu için 13 Ocak 1950 tarihinden itibaren.

Kütahya Milletvekili Ömer Özdek, 1 ay, hastaolduğu için 13 Ocak 1950 tarihinden itibaren.

Mardin Milletvekili İrfan Ferid Alpaya, 1,5 ay, hasata olduğu için 17 ocak 1950 tarihinden itibaren.

BAŞKAN — Şimdi bu arkadaşların isimlerini ayrı ayrı okutup oyunuza sunacağım :

Erzurum Milletvekili Nafiz Dumlu, 1 ay, hasta olduğu için 13 Ocak 1950 tarihinden itibaren.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Kütahya Milletvekili Ömer Özdek, 1 ay, hastaolduğu için 13 Ocak 1950 tarihinden itibaren.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Mardin Milletvekili İrfan Ferid Alpaya, 1,5 ay, hasata olduğu için 17 ocak 1950 tarihinden itibaren.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

2. — Bu toplantı yılı içinde iki aydan fazla izin alan Erzurum Milletvekili Nafiz Dumlu'nun ödeneği hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı tezkeresi (3/476)

Kamutaya

Hastalığı dolayısiyle bu toplantı yılı içinde kendisine iki aydan fazla izin verilen Erzurum Milletvekili Nafiz Dumlu'ya ödeneğinin verilebilmesi, İçtüzüğün 197 nci maddesi gereğince, Kamutayın iznine bağlı olduğundan keyfiyet yüce tasviplerine sunulur.

B. M. M. Başkanı
Ş. Saracoğlu

BAŞKAN — Ödeneğin verilmesini kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

5. — SORULAR VE CEVAPLAR

1. — Kütahya Milletvekili Hakkı Gedik'in, alınmış ve alınacak gemilerin tip ve vasıflariyle Denizyolları işletmeciliğine, Genel Müdürlük kuruluşunda değişiklik yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine ve Amerika'dan 1947 yılında satın alınan 6 gemi ile gemi satınalmakla da görevli heyete dair sorusuna Ulaştırma Bakanı Dr. Kemal Satır'ın sözlü cevabı (6/430)

B. M. M. Sayın Başkanlığına

Aşağıda yazılı dileklerime, suallerime, Sayın Ulaştırma Bakanının sözlü olarak cevap vermesini rica ederim :

1. — Deniz ticaret filomuzu takviye ve tezyit emeliyle gerek hususi armatörler gerekse Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü tarafından satın alınmış ve bademe alınacak gemilerin; Türkiye sahillerinin genişliği, iç ve dış ticaretimizin, her çeşit nakliyatın, iç münakale ve limanların mevcut ve müstabel vaziyetleri karşılıyabilmesi bakımından tipleri, vasıfları tesbit edilmiş midir? Edilmişse bunun hangi salâhiyetli fen heyeti tarafından sağlandığının ve mahiyetinin neden ibaret bulunduğunun açıklanması.

2. — Devlet Denizyolları İşletmesinin ve hususi armatörlerin halen ellerinde mevcut veya siparişleri yapılıp da henüz teslim edilmemiş olan gemilerin ayrı ayrı gros tonları, adedleri tipleri ve vasıfları itibariyle beyanı ve bunların mubayaasında bilhassa İkinci Dünya Harbinin fiilen hitamını takip eden senelerde satın alınmış olanlarda, memleket ihtiyaçlarına en uygun gelen tipler ve vasıflar üzerinde durulp durulmadığının izahı.

3. — Deniz ticaret filomuzun inkişafı, süratle artması her çeşit iç ve dış nakliyatta ucuzluğun, intizamın, sürat ve emniyetin sağlanması, rekabetin karşılanması elyevm takip ve tatbik edilmekte olan hukuki ve malî mevzuatla Devlet Denizyolları ve Limanları ve Ulaştırma Genel Müdürlüğünün bugünkü idare sistemi ile, cihazı ile mümkün olup olmadığının, eğer mümkün olmıyorsa, gerek yolcu gerek eşya nakliyatında mer'i mevzuatla himaye edilmekte olan Devlet inhisarcılığının terkliyle Denizyolları işletmeciliğinde serbestlik, eşit haklar ve vecibeler sağlıyan yeni bir rejim tesisi ve Devlet Denizyolları işletme sisteminin tebdili, İktisadi Devlet Teşekkülü haline ifrağı gibi zaruretler üzerinrinde Hükümetin hâlâ neden ihmalkâr davranmakta olduğunun tavzihi.

4. — Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü namı altında deniz nakliyatı, limanlar, havuzlar ve fabrikalar, tahlisiye, kılavuzluk, fenerler ve antropoculuk gibi her biri ayrı ayrı işletme mevzularına taallûk eden faaliyet sahalarını merkeziyetçi bir idare rejimi ve zihniyeti içinde bir arada toplamanın maliyet, randıman ve rantabilite bakımından mahzurlu bulunduğu hususunun teemmül edilip edilmediğinin, edilmekte ise, bu bapta ne düşünüldüğünün izahı.

5. — Memleketin en mühim münakale vasıta ve imkânlarını teşkil eden kara, deniz ve hava nakliyatında süratli, emniyeti, tasarrufu ve aralarında irtibatı temin bakımından mevcut aksaklıkların giderilmesi zaruretleri üzerinde durulmuş mudur? Bu bapta ne gibi tedbirler alınmıştır?

6. — Devlet Denizyolları İşletmesi hesabına Birleşik Amerika'dan 1947 yılında satınalınmış ve bir hayli idari hata ve lüzumsuz geciktirme safhaları içinde büyük tamirat ve tadilâta tâbi tutulduktan sonra nihayet 1949 yılının ikinci altı ayı zarfında memleketimize gelebilmiş olan ceman 42 600 gros tonlu türbinli ve dizel motörlü altı geminin mubayaa bedeli yekûnu 7 milyon 685 bin lira tuttuğu halde eşya nakliyatına daha elverişli olan bu gemilerin lüks yolcu gemisi haline ifrağı maksadiyle 35 milyon lira gibi muazzam bir tadil ve tamir masrafı ihtiyar edilmesinde ve böylece her birinin üst üste 7 milyon lirayı aşan bir bedele yükselmesinde âmil olan sebeplerin faktörlerin açıklanması ve bu gemilerin halen ve yakın istikbalde, günden güne artan rekabetler karşısında, kârla hattâ zararsız işletilebilmelerinin mükmün olup olmadığının izahı?

7. — Birleşik Amerika'dan gemi mubayaası vazifesiyle de görevli bulunan bir heyetin salâhiyetlerini kötüye kullandığı için adalete tevdi edildiği ve neticenin B. M. Meclisine bildirileceği eski Ulaştırma Bakanı Sayın Şükrü Koçak tarafından Meclis kürsüsünde beyan edilmiş

olmasına binaen tahkikat ve takibat neticesinin açıklanması.

Kütahya Milletvekili
Hakkı Gedik

ULAŞTIRMA BAKANI Dr. KEMAL SATIR (Seyhan) — Muhterem arkadaşlar; soru sahibi sayın Hakkı Gedik arkadaşımızın, Denizyollarının ve daha şümullü bir mâna ile Ulaştırma Bakanlığının muhtelif konuları ve çalışma tarzı hakkında, şimdi okunmuş olan sualini hep beraber dinledik.

Muamelelerin uzunluğu ve şümulü bakımından, vaktinizi fazla almamak için bunları benden okuyarak cevap vereceğim.

Arkadaşımın birinci sualinde; Deniz ticaret filomuzu takviye ve tezyit emeliyle gerek hususi armatörler, gerekse Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü tarafından satın alınmış ve badema alınacak gemilerin; Türkiye sahillerinin genişliği, iş ve dış ticaretimiz her çeşit nakliyatın iç münakale ve limanların mevcut ve müstakbel vaziyetleri karşılayabilmesi bakımından tipleri vevasıfları tesbit edilmiş midir? Edilmişse bunun hangi salâhiyetli fen heyeti tarafından sağlandığının ve mahiyetinin neden ibaret bulunduğunun açıklanması.

Muhterem arkadaşlar arkadaşımın bu hususdaki sorusunu cevaplandırmadan evvel ticaret gemilerinin tedariklerinde nazara alınacak tip ve vasıf meselesi hakkında umumi temayülleri ve bize ait görüşleri kısaca belirtmeyi faydalı buluyorum.

Tip ve vasıf, gemilerin çalışacağı denizlere, bu denizlerdeki seyir programlarına ve iş hacımlarına ve mevsimlere taallûk etmek üzere tabiî ve iktisadi şart ve sebeplerle alâkalı bir keyfiyet olduğu kadar, bilhassa yolcu gemilerinde taşınacak yolcu kitlesinin iktisadi ve içtimai durum ve telâkkileriyle beraber psikolojik halleriyle de münasebettar olan bir meseledir. Bu bakımdan uzun vadeli tip ve vasıflar tesbit etmeye çok defa imkân bulunamamakta veya bu şekilde yapılmış vasıf ve tip tesbitleri alâkalı bulundukları şartların tahavvülâtı dolayısiyle umulduğundan daha kısa bir zaman devresi için kıymet ifade etmektedirler.

Bu hal ve vaziyet sebebleriledir ki dar ve sıkı telâkki ve ölçülerle tipleri ve vasıfları tesbit olunmuş gemilerin, ömürleri boyunca mütaaddit defalar tadillere uğratılması veya hizmet sahalarının değiştirilmesi zaruri olmaktadır.

Bu itibarla muayyen ihtiyaç ve şartlara göre gemi tip ve vasıflarının tesbitinde muhtelif görüşler belirmekte, hattâ bu görüşler bir tek gemi işletmesinin bünyesinde dahi kendisini göstermektedir. Meselâ İngiltere ile Nevyork arasında çalıştırılan (Künartlayın) firmasının (Küin meri) ile (Moritanya) gemileri aynı iş ve gaye için aynı zaman ve şartlar altında kullanıldıkları halde bile tonajları, süratleri, yük ve yolcu kapasiteleri birbirlerinden farklıdır.

Gene aynı hat üzerinde çalışan rakip Fransız, Alman veya Holânda gemilerinin vasıfları ise büsbütün başkadır.

Arzedilen bu vaziyet dolayısiyledir ki, gemilerin tipleri ve vasıfları tesbit olunurken konacak ölçülerin âzami derecede elâstiki olmasında Türkiye gibi inkişaf halinde olan memleketler için zaruret ve fayda olduğu mülâhazasındayız.

Değerli arkadaşlarım,

Gemi tipleri ve vasıfları bahsinde umumi temayülâtı böylece arz ve izah ettikten sonra sayın arkadaşımın deniz yolları idaremize ait tip ve vasıf tesbiti sorusuna geçiyorum.

Denizyolları idaresi ilk defa 1936 senesinde yaptıracağı gemiler için bir program hazırlamıştır. Bu program şu tip gemilerden terekküp etmektedir.

A) İzmir - İskenderiye hattı tipi gemiler. 6230 gros tonluk. Bu gemilerin süratleri âzami 16,5 mil olup 60 birinci, 80 ikinci, 460 yataklı güverte, 2500 ton detviyt

Bu gemiler Almanya'da Neptun tersanesine ısmarlanmış fakat bir müddet sonra firmanın acze düşmesi sebebiyle tazminat alınarak mukavelenin feshi zarureti hâsıl olmuştur.

6. Mersin - İskenderun hattı gemileri.

Bu gemilerin süratleri âzami 13,5 mil olup 36 birinci, 40 ikinci, 260 yataklı güverte, 1650 ton detviyt.

Adedleri 4 olup gene Neptun tersanesine ısmarlanmışlardı. Turhan, Kadeş ve Etrüsk isimli gemilerimiz teslim edilmiş, dördüncü Şalon gemisi harb ilânı üzerine Almanya'da kalmıştı.

C) Bandırma - Mudanya gemileri.

Bu gemilerin 18 mil âzami süratleri ve 550

aded yolcu oturmasına mahsus koltukları vardır. Bunlardan Trak gemisi batmıştır. Sus ve Marakaz gemileri halen çalışmaktadır.

Arzetmiş olduğum bu ilk program idarenin fen heyetindeki salâhiyetli uzmanlariyle, güverte ve makine enspektörleri, tecrübeli kaptanlar ve idarecilerden mürekkep bir heyet tarafından tanzim edilmiştir.

1938 yılında beliren yeni ihtiyaçlar karşısında ilk programın tadili, tevsi ve ikmal suretiyle yeni bir program hazırlanmıştır. Bu programa göre gemi tipleri şu şekilde tasarlanmıştır.

d) Karadeniz - İzmir tipi.

Âzami sürat 16 mil. Detüvit tonu 3 000. 65 birinci, 85 ikinci 460 yataklı üçüncü mevki ve 100 tonluk buz ambarı.

Bu gemilerden üç tane Almanya'daki meşhur «Blomundfos» Tersanesine ısmarlanmış, ilki olan Doğu 30 Ağustos 1939 da teslim edildiğinden 1 Eylûl 1939 da çıkan harbden dolayı memlekete getirilememiştir. Diğer iki kardeşi de ikmal edilmiş, fakat yapılan bütün teşebbüsler akim kaldığından en nihayet kontratları feshedilerek paraları geri alınmıştır. Bu tipten bir tane de İngiltere'deki «Suvan hanter» Tersanesine sipariş edilmek istenilmiş, fakat harb ilânı üzerine İngilizler sipariş almaktan vazgeçmişlerdir.

e) Körfez tipi.

Ayvalık ve Edremit hattı için 6 gemi düşünülmüştür. Bu gemilerin tipleri 26 birinci, 20 ikinci, 150 yataklı güverte ve 650 detüvit ton idi. Âzami süratleri 14 mil olarak nazarı itibara alınmıştı. Harbin ilânı üzerine «Suvan hanter» e sipariş edilememiştir.

f) Muaddel Mersin tipi.

Bu gemilerin icabında Karadenize de aralık posta yapacakları düşünülerek vasıfları şu şekilde tesbit edilmiştir.

50 birinci, 50 ikinci, 300 yataklı güverte, 2 000 ton detüvit. Âzami sürat 15, 5 mil.

Mâruz bu programdan sonra uzun harb seneleri geçmiş ve harbin hitamını mütaakıp beliren yeni ihtiyaçlar ve şartlara göre gemi tip ve evsafının yeniden tesbiti ihtiyacı duyulmuştur.

Bu maksatla 1946 yılında fabrika ve havuzlarımızın tecrübeli makina ve inşaiye yüksek mühendisleriyle, tecrübeli kaptan ve baş şarkçılardan ve idarecilerden mürekkep bir heyet mevzuu incelemiş ve aşağıdaki tipler üzerinde iptidai ve ihzari bir neticeye varmıştır.

Ancak yabancı denizlerde de gemi işletilmesini iltizam eden harb sonrası ihtiyaçlarının şümullü bir mahiyet arzetmekte bulunmuş olması hasebiyle ve tedarik imkânlarına ait bâzı sebepler dolayısiyle bu mevzudaki çalışmalar, o sırada da nihai ve katî şekline götürülememiştir.

Bahsi geçen heyetin üzerinde durmuş olduğu tipler şunlardır :

a) Karadeniz tipi.

60 birinci, 90 ikinci, 500 yataklı güverte yolcusu, 3 000 ton detüvit. Âzami sürat 17 mil.

b) İzmir tipi.

120 birinci, 80 ikinci, 200 ranzalı üçüncü mevki veya güverte. Takriben 2 000 ton detüvit. 20 mil âzami sürati.

c) Marmara tipi.

880 birinci, ikinci mevki yolcuların oturmasına mahsus koltuk. 10 mil âzami sürat.

Harb sonrası ihtiyaçlarının bir inikâsı olarak bu tiplerde evvelkilere nazaran detüvit ile yolcu sayısının ve bilhassa süratin arttırılmış bulunduğunu dikkatinize arzederim.

Tip ve vasıf tesbitî çalışmaları bu suretle devam ederken gemi inşası hususunda türlü şekillerde yapılan teşebbüs ve yoklamalardan firmaların müddet şartında tatminkâr taahhütlere girişmek istememeleri neticesinin neye müncer olacağı meçhul bulunan mütehavvil fiyatlar talep etmeleri ve kredi şekillerine yanaşmamaları gibi gayrimüsait neticelerin alınması üzerine gemi inşası siparişlerini yapmak ve buna imkân hâsıl olmadığı takdirde hazır gemi mubayaasında bulunmak ve bu vâdide krediler sağlamakla beraber idarenin muhtaç olduğu malzemeleri satın almak vazifesiyle Avrupa ve Amerika'ya heyetler göndermek zarureti hâsıl olmuştur. Bu suretle gönderilen ilk heyetin teşebbüsü ile İngiliz ve Amerikan firmalarından alınan yeni tekliflerle İtalya'daki Ansaldo firmasının teklifi burada tetkik olunmuş ve geçirdiği safhalar hepimizce malûm bulunan Ansaldo siparişleri yapılmıştır. Bu firmaya sipariş edilen gemilerin vasıf ve tipleri yukarda katî olmadığını arzettiğim vasıf ve tiplerden mülhem olarak idarenin ve firmanın mütehassıs elemanlariyle münakaşa edilmek suretiyle takarrür ettirilmiştir.

En son olarak Marşal yardımlarından faydalanılmak suretiyle 1949/1950 yılında sipariş edi-

lecek yolcu ve yük gemilerinin vasıfları ve tipleri tesbit olunurken iç ve dış hatlardaki ihtiyaçlarımızla Amerika'dan son defa gelen ve Ansaldo'dan bu yıl teslim edilecek olan gemiler de dâhil olarak, filomuzun kapasitesi ve ünitelerimizin muayyen hatlara tertip şekilleri nazara alınmıştır.

Bu suretle tesbit olunan vasıf ve tiplerde, diğerleri gibi Genel Müdürlüğün teknik elemanlarından ve idarecilerinden mürekkep bir heyet tarafından tâyin edilmiştir.

Sipariş programında yer alan iki büyük yolcu - yük gemisinin başlıca vasıfları şunlardır : 165 birinci kamara yolcusu, 135 kamara yolcusu, 300 üçüncü yataklı salon yolcusu, 100 oturma yerli güverte yolcusu, 2 500 detevit ton, âzami sürat 21 mildir.

Armatörlerimiz tarafından satınalınan gemilere gelince; Her hangi bir geminin tip ve vasfının tâyin ve tahdidinde mâruz kalınan güçlükleri yukarda bertafsil izah etmeye çalıştım. Bizde ticaret gemilerinin haiz olacağı vasıf ve tiplere mütedair tedbirlerin geçen 17 yıllık devre içindeki seyri tetkik olunursa vasıf tahdidinde sıkıcı ve gemi tedarikini güçleştirici esaslara bağlanılmadığı görülür.

Filhakika 1933 de çıkarılan «Türk Bayrağı altına girecek vapurlar hakkındaki Nizamname» de şilepler için konulmuş olan başlıca kayıt bunların yaşına taallûk etmekte ve 15 yaştan yukarı şileplerin alınmasına cevaz verilmektedir. Harb sonrasının hususi şartları içinde bu kayıt dâhilinde gemi tedarikinin güç olacağı nazara alınarak nizamname hükmü 1946 yılında değiştirilmiştir

Halen cari bulunan şekle göre alınacak gemiler için, denizde can ve mal selâmetinin sağlanması bakımından, beynelmilel bir gemi tasnif müessesesi tarafından sınıflandırılmış olmaları ve gerek rantabilite gerek memleketteki küçük gemi yapımını korumak mülâhazasiyle de 1 500 yük tonundan yukarı bulunmaları lâzımgelmektedir.

Soru 2. — Devlet Denizyolları İşletmesinin ve hususi armatörlerin halen ellerinde mevcut veya siparişleri yapılıp da henüz teslim edilmemiş olan gemilerin ayrı ayrı gros tonları, adedleri tipleri ve vasıfları itibariyle beyanı ve bunların mubayaasında bilhassa İkinci Dünya Harbinin fiilen hitamını takip eden senelerde satın alınmış olanlar da, memleket ihtiyaçlarına en uygun gelen tipler ve vasıflar üzerinde durulup durulmadığının izahı.

Bu sualin birinci kısmına cevap verebilmek için 127 parça geminin vasıflarını yüksek huzurunuzda birer birer saymam lâzımgelecektir. Bu suretle Yüksek Meclisin sabır ve tahammülünü suiistimal etmek istemediğim için hazırladığım listeyi arkadaşıma takdim etmeyi muvafık buldum.

Bununla beraber Devlet Denizyollarının 205 709 grostonluk 57 gemisiyle, armatörlerin 154 534 grostonluk 70 gemisini ihtiva eden bu listeyi Yüksek Meclis tensip buyurursa memnunlukla arzedebilirim.

Değerli arkadaşlarım, birinci soruya ait cevabımın sonlarına doğru Denizyolları İdaresince ve harb sonrası icap ve ihtiyaçları göz önünde tutularak bâzı gemi tip ve vasıfları üzerinde durulmuş olduğunu ve yine bu cevapta zikrettiğim sebep ve zaruretlerle Avrupa'ya ve Amerika'ya bir heyetimizin de gönderildiğini arzetmiştim. O zamanlar bilindiği gibi, dünya şartları, denizcilik bakımının aşağı yukarı şu manzarayı arzetmekte idi.

Harbde ticaret filolarının büyük kısmını kaybetmiş bulunan başlıca denizci memleketler bu noksanlarını telâfi etmek ihtiyacında bulunuyorlar. Dünya deniz ticaret filosunun kifayetsizliği navlonları cazip bir seviyeye çıkarmış bulunuyor. Gerek bu cihet, gerek harb sonrası devresinde ticari münakalâtın gitgide gelişeceği hususunda fiilî ve kuvvetli ümitler sanayicileri inşada, gemi sahiplerini satışda istiğnaya sevketmiş bulunuyor. Bu sebeple bilhassa kredi ile gemi yaptırma veya satınalma tekliflerine hemen hiçbir tarafta iltifat edilmeyor.

Bu ve buna benzer sebepler tahtında inşaiyeci firmalardan alınan teklifler umumiyetle müddet ve fiyat bakımından müsait görülmüyor. Nitekim, Ansaldo dahi, bir istisna şeklinde müsait bulunan fiyatlarında mukavelenin akdini mütaakıp rücu etmek zorunda kalıyor. Bu umumi şerait içinde heyetimiz Avrupa memleketlerinde ve Birleşik Amerika'da gemi inşa ettirmenin güçlüğüne kanaat getirerek Birleşik Amerika Devleti elindeki ticaret gemilerinden istifade etmeyi düşünüyor ve merkezle bu yolda

temaslara geçiyor. Bu şekildeki çalışmalar neticesinde Birleşik Amerika'dan,

Biri 4 diğeri 16 bin tonluk iki tanker
Herbiri 10 700 D. W. Tonluk 2 viktori şilebi
» 5 800 » » 4 motörlü şilep
» 2 800 » » 2 » »
» 7 280 gros » 3 » yolcu - yük gemisi

Üçü ceman 26 042 gros tonluk 4 turbinli yolcu - yük gemisi.

İsveçten de her biri 4 000 D. W tonluk iki şilep. Satın alındığı yüksek mâlûmlarıdır. Bunlardan iki tanker her yıl petrol ithalâtımızın takriben beşte veya altıda birini yurda getirmek suretiyle döviz tasarrufumuzu sağlamaktadır. İki Viktori tipi şilep de alındıklarından bugüne kadar Birleşik Amerika ile yurdumuz arasında askerî yardım malzemesi ve krom nakliyatında karışık eşya nakliyatında muntazam seferler yaparak ve zaman zaman Pasifik Denizinde yabancı limanlar arasında çalışarak yine döviz tasarrufumuzu ve kazancımızı sağlamış ve sağlamakta olan gemilerdir. Dört motörlü şilep ile İsveçten alınan şilepler hem yabancı denizlerde, hem de iç denizlerde çalışabilecek kabiliyette gemiler olup her iki sahada da verimli hizmetler ifa etmişler ve etmektedirler. Bu gemileri yakında limanlarımızla Avrupa limanları arasında muntazam yük postası seferlerine koymak istiyoruz. Muvaffak olursak dış denizciliğimizde yeni bir çığır açacaklardır.

İki küçük şilep Akdeniz; Ege ve Karadeniz'de çok çeşitli münakale ihtiyaçlarımıza cevap verebilen gemilerdir.

Yolcu gemilerine gelince : Bunlardan Ankara Gemisi ile (İstanbul - Marsilya) hattında muvaffakiyetle çalışıyoruz, bu gemi, sürati, konforu, denizciliği ve her türlü diğer vasıflariyle bugün Akdeniz'in en güzel gemisidir. Bu hususta arkadaşıma isterse yabancı matbuatın neşriyatini arzedebilirim.

Yurdumuzun Avrupa ile münasebatının inkişaf ettiği harb sonrası yıllarında bu seferlerin ne kadar faydalı olduğunu izahtan vâreste görürüm. Dış denizlerde ilk ve tabiî çalışma sahamız bulunan Akdeniz'e oldukça müsait bir zamanda yerleşip tanınmaya başlamamıza bu gemi sayesinde muvaffak olmuş bulunuyoruz. Halkımızın yabancı memleketlerle teması kolaylaştırmış ve bu suretle ticaretimize ve kültürümüze yarar bir hizmet yapmış oluyoruz. Döviz tasarrufumuzu ve kazancımızı bunu da ayrıca ilâve etmeliyiz.

Adana ve İstanbul gemileri en yüksek yolcu trafiğine malik bulunan Akdeniz'in doğusu ile Güneyi arasındaki muvasalaya Türk Bayrağını başarı ile iştirak ettirmiş bulunuyorlar.

Bu üç gemi gerek tonajları, gerek süratleri, ve yolcu taksimatı itibariyle icabında iç hatlarımızda da çalışabilecek vasıfta ve tipte gemilerdir.

Motörlü gemilere gelince : Tekneleri fevkalâde sağlam ve akaryakıt sarfiyatları bakımından oldukça tasarruflu, tahmil ve tahliye vasıtaları ve yük taşıma kabiliyetleri bakımından büyük bir kifayete sahip bulunan bu gemiler Karadeniz ve Akdeniz kabotaj hatlarında muvaffakiyetle çalışabilecek vasıfta bulunduktan başka icabında Akdenizin yabancı limanlarına da yüz aklığı ile sefer yapabilecek durumdadırlar.

Tarsus Gemisi ise : Elde mevcut üç süratli gemi ile bu yıl İtalya'dan tesellüm edilecek iki süratli geminin ve iç hatlarımıza tahsis edilmiş bulunan motörlü gemilerimizin yedeğini teşkil edecek ve lüzumunda iç ve dış hatlarda ve bu meyanda büyük denizlerde müstakil seferler yapabilecek vasıfta bir gemidir.

Yüksek malûmları olduğu üzere bu gemi bir türbin arızası geçirmek talihsizliğine uğramıştır. Bu arızaya ait tamirat ile Amerika'da döviz tasarrufu sebebiyle yapılmayıp buradaki ilk büyük tamir sırasına bırakılmış bulunan bâzı aksamına ait tadil ve tamir işleri sona erince bu gemiyi hususi ve muvakkat seferlere koymak teşebbüsleri üzerindeyiz.

Soru 3. Deniz ticaret filomuzun inkişafı, süratle artması her çeşit iç ve dış nakliyatta ucuzluğun, intizamın sürat ve emniyetin sağlanması, rekabetin karşılanması elyevm takip ve tatbik edilmekte olan hukuki ve malî mevzuatla Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğünün bugünkü idare sistemi ile, cihazı ile mümkün olup olmadığının, eğer mümkün olmuyorsa, gerek yolcu gerek eşya nakliyatında mer'i mevzuatla himaye edilmekte olan Devlet inhisarcılığının terkiyle denizyolları işletmeciliğinde serbestlik, eşit haklar ve vecibeler sağlıyan yeni bir rejim tesisi ve Devlet Deniz-

yolları İşletme sisteminin tebdili, İktisadi Devlet Teşekkülü haline ifrağı gibi zaruretler üzerinde Hükümetin hâlâ neden ihmalkâr davranmakta olduğunun tavzihi.

Üçüncü sualin cevabı :

Kıymetli arkadaşlarım; Devlet Denizyolları İdaresinin çalışmalarında; ucuzluk, intizam, sürat ve emniyetin sağlanması hususu üzerinde titizlikle tevakkuf etmekte bulunduğumuz bir ana mevzudur. Bütün komşu memleketlerin hiçbirisi bu hususlarda bizim ile rekabet edecek durumda değildir. İdarenin son yıllarda türlü istikametlerdeki gelişmeleri de göz önünde tutulursa, ucuzluk, emniyet, intizam ve sürat bakımlarından geçmişin her hangi bir devri ile ölçülemiyecek derecede başarılı bulunduğu görülür. Yüksek Meclisin bu ciheti dikkatli ve insaflı nazarlarından kaçırmadığına şüphe etmiyorum.

Denizyolu İşletmeciliğinde zamanın iktisadi icaplarına uyularak Yüksek Meclisce kabul buyurulan 2339 sayılı İnhisar Kanununun tek cins eşya nakletmek hususundaki hükmünün son yılların şartlarına uymadığı görülmüş ve Hükümetiniz bu darlığı gidermek maksadiyle Yüksek Meclise yeni bir Kanun tasarısı takdim etmiştir.

Armatörlerimiz gerek iç ve gerek tâbi olduğumuz Milletlerarası Mevzuatın aradığı emniyet şartlarını haiz yolcu gemilerini büyük meblâğlar mukabilinde temin ederek halen cari bulunan tarifeler dairesinde iş görmeyi cazip bulmadıklarından olacaktır ki, yolcu nakliyatına iştirak hususunda istekli görülmemekte ve esasen de hazırlıklı bulunmamaktadırlar.

Sırası geldiğinde armatörlerimize, denizcilik sahasına yatırılmış millî servetin heder olmasına mâni olacak tedbirleri almak suretiyle yolcu nakliyatına ait bu tekel sahasına iştirak imkânlarını Cumhuriyet Hükümetlerinin ve Yüksek Meclisin memnuniyetle sağlıyacağına şahsan hiç şüphe etmiyorum.

Gerek armatörlerin yük nakliyatında serbestiye mazhar kılınması, gerek Denizyolları İdaresinin bugünkünden daha iyi işliyecek bir idare sistemine raptolunmaları vâdisinde Hükümetinizin ihmalkârlık töhmeti altında bulundurulmasını doğru bulmadığımı arzetmek için arkadaşımın müsaadesini rica ederim.

Yüksek malûmları olduğu üzere takriben bir iki yıllık mazisi olan bu meseleler üç Hükümetin çalışma mevzuları olmuştur. Bir taraftan bu sebeple diğer taraftan meselelerin bizatihi haiz oldukları ehemmiyet dolayısiyle Hükümetiniz çalışmalarında ancak bugünkü neticelere vâsıl olabilmiştir. Gerçekten mazinin hepimizce bilinen bâzı kötü hâtıraları armatörlerimize serbesti vermek kararının kanunlaştırılması bahsinde Hükümetinizi lüzumlu tetkikleri mümkün olan derinlik ve genişliği ile yapmaya zorlamış ve bu suretle hareketi Hükümetiniz teenni ve basiretin icabı telâkki etmiştir.

Denizyolları İdaresine yeni bir şekil verilmesi hususundaki çalışmalarımız 14 ay evvelinden başlar. Bu çalışmalarda da mütaaddit tetkik safhaları mevcuttur. Bunlar da tıpkı birincisi gibi bu idarenin mazide geçirdiği türlü istihaleler göz önüne alınarak, kurulacak binanın mümkün olduğu kadar sağlam temellere dayanması ve böylece uzun ve müstakar bir hayata malik olması düşünce ve endişesi altında sarfedilmiş gayret ve emeklerin bir ifadesi olmaktan başka bir şey değildir.

Soru 4. Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü namı oltında deniz nakliyatı, limanlar, havuzlar ve fabrikalar, tahlisiye, kılavuzluk, fenerler ve antropoculuk gibi her biri ayrı ayrı işletme mevzularına taallûk eden faaliyet sahalarını merkeziyetçi bir idare rejimi ve zihniyeti içinde bir arada toplamanın maliyet, randıman ve rantabilite bakımından mahzurlu bulunduğu hususunun teemmül edilip edilmediğinin, edilmekte ise, bu bapta ne düşünüldüğünün izahı.

Dördüncü sualin cevabı:

Arkadaşlar, filhakika Devlet Denizyolları İdaresinin bünyesine dâhil mevzuların her biri ayrı birer işletme mahiyet ve hüviyetindedir. Fakat bunların hemen hepsi ve hususiyle deniz hatları, şehir hatları fabrikalar ve limanlar gibi esaslıları birbiriyle yakın alâkaları bulunan işletmelerdir. Bu bakımdan aralarındaki iş birliğini derinleştirmek, her birinin sahip olduğu imkânlardan lüzumunda mütekabilen faydalanmalarını kolaylaştırmak ve müşterek ihtiyaçlara ait vasıta ve organları birleştirmek veya en münasibinin bünyesinde toplamayı tahakkuk ettirmek gibi neticeleri istihsal; kısaca iktisat ilminin bildiğiniz «Temerküz Kanunu» nun faydalarının istihdaf etmek için bir arada toplan-

malarında mahzur değil, bilâkis fayda mülâhaza etmekteyiz.

Yüksek Meclisiniz vaktiyle bu işletmeleri bir araya toplamayı kanunlaştırırken mesnetsiz bir tecrübe ameliyesine girişilmemiş, bilâkis mazide işletmelerin birbirinden tamamen müstakil bulunmalarından fiilen tevellüt etmiş bulunan mahzurları gidermek ve yukarda arzettiğim faydalara ulaşmak maksadını gütmüştür kanaatindeyim.

Bununla beraber şurasını da arzedeyim ki; idare hakkında hazırladığımız yeni teşkilât kanunu tasarısı Yüksek Meclisinizin tasvibine mazhar olursa 3460 sayılı Kanunun bahşettiği imkândan istifade ederek bu işletmelerden lüzumlu olanlarını muhtar müesseseler haline getirilmek suretiyle her birinin tek başına olan faaliyetlerinde daha serbest ve müstakil mesuliyet duygusu ile daha dikkatli ve basiretli hareket etmeler sağlanarak ana teşekkülün bünyesinde birleşmelerindeki faydaların tezyidi cihetine de gidileceği tabiîdir. Arkadaşımın kastı bu noktaya mâtuf ise kendisi ile hemfikir olduğumu memnuniyetle ifade etmek isterim.

Soru 5. Memleketin en mühim münakale vasıta ve imkânlarını teşkil eden kara, deniz ve hava nakliyatında sürati, emniyeti, tasarrufu ve aralarında irtibatı temin bakımından mevcut aksaklıkların giderilmesi zaruretleri üzerinde durulmuş mudur? Bu bapta ne gibi tedbirler alınmıştır?

Beşinci sualin cevabı :

Memleketimizin Kara, Deniz ve Hava nakliyatında, sürat, emniyet ve tasarrufun sağlanması bakımından mühim ilerlemeler kayıt olunmuştur. Bunların tafsilâtına girerek muhterem heyetinizi yormak istemem. Ancak bu nakliyat sahalarında kayıt olunan terakkilerden birkaç misal verilmesi yerinde olur.

A) Havayollarımız gerek intizam gerek emniyet bakımından diğer memleketlerdeki işletmelerin gıptasını celbedecek bir durumdadır. Kullanılan uçaklar emniyetli vasıtalardır. Her yıl artan bir faaliyet programı gereğince gelişen bu ulaştırma müessesemiz hava meydanlarımız arttıkça ve yeni dört motörlü uçakların alınmasını sağlıyacak malî imkânlar buldukça daha büyük bir gelişme gösterecektir.

B) Demiryollarımız yolcu ve eşya nakliyatındaki sürat bakımından son yıllarda mühim ilerlemeler kayıt etmiştir. Mevcut kifayetsiz rayların daha ağır raylarla dağiştirilmesi bir programa bağlanmıştır.

Bu çalışmalar tahakkuk ettikçe katarların daha büyük bir sürat ve emniyetle sefere konulması imkân dâhiline girecektir.

C) Devlet Denizyolları İdaresi, süratleri ve taşıma kapasiteleri daha yüksek olan yeni gemilerle techiz edilmiş ve edilmekte bulunmuştur. Sefer programlarının tertibi, emniyet ve intizam bakımından bu idarede memnuniyetle karşılanacak bir gelişme vardır.

D) Denizde can ve mal selâmeti hakkındaki beynelmilel Londra Anlaşmasına iltihak etmek ve yeni nizamlar tesis etmek suretiyle gemilerimizi gerek iç ve gerek dış sularda, istiap hacımları, can kurtarma vasıtaları ve diğer emniyet techizatı bakımından Milletlerarası standartlara göre donatmayı kabul etmiş ve yeni gemilerimizi bunlara uygun halde cihazlandırmış bulunuyoruz.

Genel olarak şu cihetı arzetmek isterim.

Nakil vasıtalarında sürat, emniyet ve tasarrufun sağlanmasında ulaştırma müesseselerimizin modern vasıta ve teçhizatla takviye edilmiş bulunmasının büyük rolü vardır. Ancak yüksek malûmunuz olduğu üzere geniş malî imkânlara lüzum gösteren bu çeşit tedbirlere maalesef istediğimiz ölçüde baş vuramıyoruz.

Mevcut ulaştırma vasıtaları arasında seyir ve sefer programları bakımından mâkul bir irtibatın tesisi üzerinde tevakkuf etmekten hâli kalmıyoruz. Bu hususdaki çalışmalarımızı önümüzdeki devrelerde daha ziyade inkişaf ettirilmesi başlıca meşgalelerimiz arasında yer almaktadır.

Soru 6. Devlet Denizyolları İşletmesi hesabına Birleşik Amerikadan 1947 yılında satın alınmış ve bir hayli idari hata ve lüzumsuz geçiktirme safhaları içinde büyük tamirat ve tadilâta tâbi tutulduktan sonra nihayet 1949 yılının ikinci altı ayı zarfında memleketimize gelebilmiş olan ceman 42 600 gros tonlu türbinli ve dizel motörlü altı geminin mubayaa bedeli yekûnu 7 milyon 685 bin lira tuttuğu halde eşya nakliyatına daha elverişli olan bu gemilerin lüks yolcu gemisi haline ifrağı maksadiyle 35 milyon lira gibi muazzam bir tadil ve tamir masrafı ihtiyar edilmesinde ve böy-

lece her birinin üst üste 7 milyon lirayı aşan bir bedele yükselmesinde âmil olan sebeplerin faktörlerin açıklanması ve bu gemilerin halen ve yakın istikbalde, günden güne artan rekabetler karşısında, kârla hattâ zararsız işletilebilmelerinin mümkün olup olmadığının izahı.

Altıncı soruya cevabım :

Bu mevzu hakkındaki mütalâamı açıklamadan evvel yolcu gemilerininn özelliklerine dair birkaç noktaya temas etmek isterim :

İkinci Dünya Harbi sırasında, bütün muharip memleketlerin yolcu gemilerinin yolcu tertibatı sökülmüş ve bu gemiler icaba göre asker nakliye gemileri, hastane gemileri veya yardımcı kruvazör olarak kullanılmışlardır. Yolcu gemilerinin kayıpları ise süratle inşa edilebilen yük gemileri ile telâfi edilmek cihetine gidilmiş ve böylelikle harb esnasında yolcu gemileri inşaatı tamamen durdurularak yalnız yük gemileri inşa edilmiştir. Bunun neticesi olarak da birçok cephelerde askerler yük gemileri ile taşınmak mecburiyetinde kalınmıştır.

Binaenaleyh harbin hitamında konforlu yolcu tertibatını havi gemilerin yokluğu bütün şiddeti ile kendisini hissettirmeye başlamış ve bu yüzden de yolcu gemilerine olan rağbet ve talep çok yükselmiştir. Halbuki bir yolcu gemisinin inşası büyük bir mesai ve zaman zarfını mucip olduğundan tersaneler yolcu gemilerinin inşasına başlamadan önce memleketlerin hayati ihtiyaçlarını karşılıyacak süratli kargo, tanker, meyva ve et taşıyıcı gibi gemilerin ikmali ile meşgul olmuşlardı. Bu itibarla harbden salimen çıkan bütün yolcu gemilerinin sahipleri, bu gemileri yeniden tamir ve tadil ederek ve bu uğurda büyük paralar sarfederek gemilerini bir an evvel servise sokmak ve bu yüksek rağbetten istifade etmek cihetine gitmişlerdir.

İngilizlerin Küin Meri ve Küin Elizabet'i. Fransız'ların 1926 inşalı İl dö Frans'ı, İtalyan'ların 1925 - 1926 inşalı Volcaniya ve Saturnia gemilerini ve Amerika'lıların Amerika, Monta Roza, Büyük Monterey, Holânda'lıların Niyu Amsterdam, Yunan'lıların Niyu Hellâs gemilerinin pek büyük meblâğlar sarfı suretiyle lüks yolcu gemileri haline, yani harbden evvelki vaziyetlerine ifrağ etmeleri ve bütün bu harb sonrası yolcu gemisi nedretinin tevlit ettiği rağbetten istifade gayret ve endişesinden başka birşey değildir.

Bizim de Amerikan yolcu gemilerinin en nadir olduğu bir zamanda hususi bir kanun ve istisnai bir muamele ve iltimas ile almış olduğumuz altı yolcu gemimizin tamir ve tadilleriyle bunların harbden evvelki vaziyetlerine ircaı keyfiyeti, yukarda saymış olduğumuz büyük denizci milletlerin iktisadi düşünceler ve zaruretlerle tatbik etmiş oldukları bir sistemin küçük ölçüde bir tekrarından ibarettir. Bugüne kadar Akdenizde karşımıza yeni yapılmış bir yolcu gemisinin çıkamaması ve Ansaldo'ya 1946 senesi Ekiminde ısmarladığımız gemilerden ancak ikisinin bu siparişten dört seneye yakın bir zaman sonra teslim edilecekleri vakıası, her türlü imkândan istifade ile bir an evvel yolcu gemisi tedarik edip hem Akdenize vaktinde yerleşmek, hem de iç hatlardaki nakliyat sıkıntısını hafifletmek amaciyle tedarik etmiş olduğumuz 6 değil yedi yolcu gemimizin alınma ve tadillerindeki isabeti tebarüz ettirmektedir. Bu yedi yolcu gemimizin eşya nakliyatına daha müsait olduğu hakkında arkadaşımın ileri sürdüğü mütalâasını, yukarda da bir nebze belirttiğim gibi, bu gemilerin hakiki vasıflarına uyar mahiyette görmüyorum. Filhakika bu gemilerin hepsi de beynelmilel malûm gemilerdir ve hiç birisi yük gemisi olarak yapılmamıştır. Arkadaşım bu Luid sicil kayıtlarını tetkik etmiş olsaydı bunu bizzat kendisi de görmüş olurdu.

Ankara tamamen yolcu gemisidir. Diğerleri de muhtelif yük ve yolcu gemileridir. Ve her birisinin de yolcu tertibatı beynelmilel modern hayatın ve medeni memleketlerin gemilerine tatbik ettirdiği kaidelere tevfikan inşa edilmişlerdir. Binaenaleyh bunlar için memleketimizde her zaman kullanılan lüks kelimesini sarfetmek yerinde değildir.

Fiyatlara gelince bu hususta da şunları söylemek isterim :

Arkadaşım ceman 42 600 gros tonluk gemilerin alım ve tamir ve tadil masraflariyle birlikte takriben 42 milyon liraya mal olduğunu söylüyor. Ve bunu yüksek buluyor. Bu rakamlar gemilerin gros tonlarının takriben 1 000 liraya mal olduğunu göstermektedir.

Harbden çok evvel yolcu gemilerine olan rağbetin en düşük olduğu bir zamanda, İngiltere, Almanya ve Amerika'da yapılmış olan yolcu gemilerinin gros ton fiyatları 70 sterlin ile

120 sterlin yani 600 lira ile 1 000 lira arasında tahavvül etmekte idi.

Binaenaleyh bu gemileri, bize bugünkü şartlar ile asla pahalıya mal olmamışlardır. Meselâ Ansaldo'ya ısmarladığımız gemilerimizin beheri takriben 2 400 000 dolâra mal olmaktadır. Halbuki malûmları olduğu üzere Ansaldo bu gemiler üzerinde beherinde (1,5) milyon dolâra yakın para kaybettiğini ileri sürerek zararını yarı yarıya indirmek için dört gemiyi yapmaktan vazgeçmişti.

Ahiren tezgâhlarının kâfi derecede işe sahip olmaması ve malzeme fiyatlarının düşmesi neticesi, Ansaldo bu defa bu gemilerin beherini 2 850 000 dolâra yapacağını söylemişatir. Geminin bize terettüp eden teçhizat ve demirbaşlariyle birlikte bu gemilerin beheri 3 200 000 dolârı bulacaktır. Böylelikle gros tonun yine en az 480 dolâr yani takriben 1 450 liradan aşağı olmadığı anlaşılmaktadır. Kaldı ki bu fiyatlar İtalyan fiyatlarıdır. İngiliz ve Amerikan fiyatları daha yüksektir. Ansaldo, diğer iki geminin plân proje ve kalıplarından da istifade ederek bu fiyatı kırabilmiştir.

Bu münasebetle şu noktayı da arzetmek fırsatını bulduğum için arkadaşıma da teşekkür ederim. Üç aded Giresun tipi motörlü yolcu gemimizin motörlerinde vâkı olan ve bâzı kısımlarının mahallinde açılıp tamirleri yapılmamış olduğundan tevellüt ettiği anlaşılan ârızaları sebebiyle türlü iddialar ortaya atılmakta ve bu arada motörlerin beş on senelik ömre malik oldukları da söylenmektedir.

Motörlerin ve bilhassa büyük gemi motörlerinin ömürleri 5 - 10 sene değildir. Bu makinelerin gemilerin ömrünce çalışabilecekleri filiyatla sabit olduğu gibi, son yılların yeni gemi inşaatında motörlü gemilerin % 70 nispetini bulması da bu ciheti teyit etmektedir.

Motorların ömürleri, reviziyonları, bakımları ve işletme neticesinde elde edilen tecrübelerin sonuçları hakkında son seneler zarfında çıkan makina inşa literatürü, arkadaşımı bu hususta pek geniş surette tenvir edebilir.

Bu mütalâamı birkaç misal ile de teyit etmek isterim.

İtalyanlar, Giresun tipi gemilerden 12 sene evvel inşa edilmiş Saturina ve Volkania gemilerini tamir ve tadil etmişler ve motorlarını yine ipka etmişlerdir,

Ve yine ahiren İsveç'iler 1923 senesinde inşa edilmiş bulunan Gripsholm motörlü yolcu gemisini büyük bir yenileme tamirine tâbi tutmuşlar ve yine motörlerini muhafaza etmişlerdir.

Bu gemilerin işletilmesine gelince, bu gemilerden dış hatlarda çalışanlar şimdiki halde zarar etmemektedirler. İç hatlarda çalışanların kâr veya zarar etmeleri keyfiyeti gemilerin maliyet ve vasfından ziyade bugün için bir işletme masrafları ve tarife meselesidir. Bilindiği gibi akar yakıt maddelerinin bizde tâbi olduğu resimler oldukça yüksek bulunmaktadır. İşletme maliyetine müessir olan akar yakıt vergileri nazara alındığı ve komşu denizci memleketlerinkine kıyasla enaz yarıdan fazla ucuz olan tarifelerimiz hesaba katıldığı takdirde bu gemilerin iç hatlarımızda da zarar etmiyeceği neticesine varılacağı şüphesizdir.

Dış seferlerde ticari maksatların dışına çıkılarak yapılacak rekabetlere mâruz kaldığımız takdirde zarar edileceği de gayet tabiîdir. Bunun için istikbal hakkında zarar mı edeceğiz, kâr mı edeceğiz, bunu şimdiden söylemek mümkün olamaz. Ancak bu çeşit gayriiktisadi ve kasıtlı bir rekabet muvacehesinde millî denizciliğimizin dış denizlerdeki bekası için, zararı da göze almamız lâzımgeldiğini şahsan ifade etmek mevkiindeyim.

7 nci soru : Birleşik Amerika'dan gemi mubayaası vazifesiyle de görevli bulunan bir heyetin salâhiyetlerini kötüye kullandığı için adalete tevdi edildiğini ve neticenin B. M. Meclisine bildirileceği eski Ulaştırma Bakanı Sayın Şükrü Koçak tarafından Meclis kürsüsünde beyan edilmiş olmasına binaen tahkikat ve takibat neticesinin açıklanması şeklinde nihayet bulmaktadır.

Arkadaşlar; takdir buyurursunuz ki, bu mevzu hakkında Meclis kürsüsünde epeyce konuşularak, haklı veya haksız, târizlere mâruz kalan arkadaşlarımız bugüne kadar ıstıraplarını dindirecek bir netice ile karşı karşıya gelmiş değillerdir. Bunların bugün için suçlu veya suçsuz olduklarını ifade edecek bir durumda değilim.

Maliye müfettişlerinin Amerika'ya kadar gidip yaptıkları tahkikatın raporu halen müddeiumumiliktedir. Müddeiumumilik kendisine tevdi edilmiş bulunan bu raporu incelemektedir.

Ya ademitakip kararı verecek veya mahkemeye tevdi edecektir. Onun için şimdiden bu mevzuda konuşmayı hem adalet mekanizmamıza karşı saygımız ve hem de onun bağımsızlığı bakımından mahzurlu telâkki ederim. Esasen neticelenmemiş bir mevzu hakkında konuşmayı fazla telâkki etmekteyim.

Sizi çok yordum, özür dilerim. Fakat ne yapayım ki arkadaşımın sorduklarına cevap vermek mevkiinde idim. Çok teknik olan bu konular hakkında, arkadaşlarımdan aldığım teknik malûmatı, okuyarak arzettim. Arkadaşım tenevvür etmişse mesele hallolmuş demektir. Fakat kendileri işi politika sahasına dökeceklerse o zaman ben de cevaplarımı politik olarak arzederim. Benim kendilerine inandığım teknisiyenlerden aldığım bu cevabı arzetmiş bulunuyorum. Daha tenevvür etmemiş noktalar varsa, huzurunuzda ayrıca onları da cevaplandırırım.

HAKKI GEDİK (Kütahya) — Arkadaşlar, sayın Ulaştırma Bakanının verdiği cevapların üzerinde çok çalışılmış ve o suretle elde edilmiş malûmat olduğu aşikârdır. Kendisini yorduğumdan dolayı özür diler, teşekkürlerimi bildiririm.

Fakat nihayet kendisinde hâsıl olan kanaatin ifadesinden başka bir şey olarak kabul etmeye de imkân görmüyorum. Kendi Bakanlığının şimdiye kadar olan ihmalkâr vaziyetlerini ve hatalarını nihayet müdafaa etmek mecburiyetinde bulunduğu için ancak bu suretle konuşmak zaruretini duymuş olduğu kanaatine vardım. Ortada duran hâdiseler ve fiilî durum, elbette bir bakan için başka türlü ifade edilemezdi. Onun kendisine göre bir tarzı ifadesi ve görüşü ve nihayet kanaati tebellür etti. Herkesin kendisine göre bir kanaati ve görüşü olduğu gibi, benim de şahsi görüşüme göre bir kanaatim mevcuttur. Bu kanaatimi tesbit etmiş bulunuyorum. Esasen bu cevapların bir kısmını Bütçe Komisyonunda dinlemiş bulunuyorum. Kendi kanaatlerimi ve bugünkü fiilî durumu müsaadenizle açıklıyacağım.

Arkadaşlar,

Deniz ticaret filomuzun, dünya deniz ticaretinde hâkim rolünü oynamakta olan tip gemiler inşası veya tedariki zaruretine intibak ederek, takviyesine ve inkişafına kıymet ve ehemmiyet verilmediğini esefle tebarüz ettirirken mubayaa olunan gemilerden mühim bir kısmının dış ve iç ticaretimizin, limanlarımızın, sularımızın, iç münakale durumumuzun, imkânlarımızın icapları ve zaruretleri göz önünde tutulmadan satınalınmış olduklarını da elemle, teessürle kaydetmek mecburiyetindeyim.

Yalnız şu son dört sene zarfında Devlet Denizyolları idaresi tarafından ödenen 100 milyon lirayı mütecaviz para ile ve bunun ifade ettiği dövizle satınalınan gemilerin gerek tiplerinin, vasıflarının tesbitinde gerekse mubayaa muamelelerinde gösterilen hafifliğin, hesapsızlığın zararlı akibetlerini hepimiz üzülerek müşahede etmekteyiz.

Bu memleketin her sahaya ait inkişaf ve kalkınma hamlelerinde umumi ihtiyaçlar ve maddi imkânlar muayyen prensiplere, rasyonel şartlara dayanılarak tanzim ve tesbit edilmemekte ve her işde rehberlik, nâzımlık rolünü oynıyacak olan bir programa, pılâna dayanılmamakta ve binnetice sarfedilen emeklerin, paraların verimi, randımanı, semeresi düşük kalmakta olduğu hakikati bahis konusu olan deniz ticaret filomuza mütaallik hâdiseler ve vâkıalarla da müeyyettir.

Eski Ulaştırma Bakanı Sayın Şükrü Koçak'ın Devlet Denizyolları fen heyetinin, işletmede vazifeli deniz elemanlarının, teknisiyenlerin kömür üzerinde çalıştıklarını ve diğer bâzı teknik sebeplerin de mevcudiyetini ileri sürerek motörlü gemiler alınmasını mahzurlu gördüğünü ve alınacak şileplerin yüksek tonajda olmaması lüzumunun, yük gemilerinin yolcu gemisi haline getirilmesinin çok masraflı ve yenisinden daha pahalıya mal olacağını, bir raporla bildirdiğini kaydettikten sonra mezkûr fen heyetinin bu iddialarını şahsi müdahalesiyle bertaraf ettiğine dair 21 . IV . 1948 tarihinde bu kürsüde vâkı beyanatı ve fiilî durum Hükümet ricalinin memleket dâvalarının hallinde tuttukları yolun, attıkları adımın, kullandıkları ölçünün mahiyetini bir daha açıklamış bulunmaktadır.

Deniz ticaret filomuzun ihtiyaçlarımıza intibak eden bir tenpo içinde süratle inkişafını temin etmenin mevcut şartlar, idari ve indî telâkkiler, hukuki ve malî mevzuatla sağlanan imtiyazlara yaslanmış olan Devlet Denizyolları İşletme Genel Müdürlüğünde cari ve hâkim idare rejimi ve zihniyeti içinde mümkün olmadığı aşikârdır.

Kabarık bir kadro ve işletme rejimi ile, bürokrasinin her çeşit resmî zincirleriyle merkeziyetçi bir idare sistemine bağlı bulunan, aldığı teşebbüslerde, yaptığı işlerde fenne, tekniğe, ilme kıymet vermekten ziyade idari emirlere boyun eğen, program, personel, arşiv, organizasyon, araştırma, ticari muhasebe, tasarruf, randıman, rantabilite ve maliyet gibi rasyonel işletmeciliğin alfabesini teşkil eden şartlara, prensiplere arka çeviren, âlayış ve nümayişe, lükse fazla kapılan, gemi, liman, havuz, şantiye nedir bilmiyen insanlarla idare olunan Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğünün bu perişan ve acıklı durumu artık tasfiye edilmelidir.

Her türlü zorluklar, tahditlerle mücadele eden, aynı zamanda Devlet, Devlet işletmesinin vermediği her çeşit vergileri veren, kullandığı sermayeye faiz ödiyen armatörler deniz ticaretinde kârla çalışırlarken Devlet armatörlüğünün, hukuki ve malî avantajlara rağmen, zarar etmekte olması tutulan yolun sakat ve çıkmaz bir yol olduğunu açıklıyan hakikatlerdendir.

Ansaldoya ısmalanan gemilerde dâhil olmak üzere ceman 360 bin grostonu bulan bugünkü deniz ticaret filomuzun 205 bin grostonunun Devlet Deniz yollarına, 155 bin gros tonunun da armatörlere ait bulunduğu göz önüne getirilirse yolcu ve her çeşit eşya nakil imtiyazını Devlet Denizyollarına inhisar ettiren müfrit devletçiliğin baskısı altında dahi hususi teşebbüsün, armatörlerin takdire şayan hamlelerini görmek, bunlara denizlerde serbestçe teneffüs ve taazzuv imkânları vermek ve Devletin envestisman kudretini daha lüzumlu ve desteklenmeye muhtaç faaliyet sahalarında bilhassa zirai kalkınma sahasında kullanmak lüzumunu idrak ve temmül etmek zarureti ile karşılaşılmış olur.

Bir hukuk devletinin şiarı, her sahada süratle kalkınmaya muhtaç bu memlekette fertleri teşvik, müteşebbisleri himaye suretiyle sermaye teşekkülüne imkân vermek iken yolcu ve her çeşit eşya nakli imtiyazını Devlete intikal ettirerek Devletin, hariçten gemi tedarikinde kullanılması lâzımgelen, malî takatını müteşebbislerin, armatörlerin bu yüzden tasfiyeye mecbur kaldıkları gemilerden bir kısmını, Şirketi Hayriyenin bütün gemilerini, atelyelerini, iskelelerini, emlâkini ve Haliç Şirketinin vapurlarını mubayaa ve tesellüm etmek gibi mesnetsiz, mânasız maksatlarda harcamak, dondurmak deniz ticaret filomuzun elbirliği ile inkişafına Devlet müdahalesi ile engel olmak ve bu hatada ısrar etmek hesapsızlık, basiretsizlik değilmidir?

Birleşik Amerika Devletinin, harb sonu elinde kalan fazla gemileri dörtte biri peşin ve mütebakisi Hükümetlerinin teminatı altında ve 20 senede ödenmek şartiyle gemi alacak memleket tebaalarına, armatörlerine satmak kararından başta İngiltere olmak üzere İtalya, Fransa, Yunanistan, Norveç, Holânda gibi birçok memleketler yüzlerce gemi almak suretiyle faydalandıkları halde bu fırsattan armatörlerimizin hukuki ve malî mevzuatla önlerine çekilen seddin bertaraf edilmemesi ve aranılan teminatın Hükümetçe verilmemesi yüzünden istifade edememelerini ve binnetice deniz ticaret filomuzun bu nimetten niçin mahrum bırakıldığını mâkul ve makbul sebeplere, delillere dayanarak izah etmek elbette mümkün olmaz.

Ekonomik şartların, icapların, akıl ve mantığın, ilmin yeri, mevkii, sahası hesapsız, basiretsiz hareketlerin, politik maksatların istilâsından sıyanet edilmedikçe, Devlet Denizyolları ve Limanları İşletmesi diğer armatörlerle birlikte müsavi şartlar, haklar ve vecibeler altında faaliyet göstermek, ticari işletmeciliğin icaplarına intibak etmek zarureti ile başbaşa bırakılmadıkça deniz ticaret filomuzun sürat ve emniyetle inkişafı sağlanamaz.

Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü namı altında her biri ayrı ayrı işletme mevzuları, faaliyet sahaları arzeden deniz nakliyatı, limanlar, fenerler, kılavuzluk, tahlisiye, havuzlar ve fabrikalar gibi işlerin bir arada ve bir elden idare edilmesinin idari ve iktisadi mahzurları, zararları gerek uzun senelerin acı tecrübeleri gerekse medeni ve müterakki memleketlerin bu mevzuda takip ettikleri rasyonel işletme metotları göz önüne getirilerek idari ve ekonomik icapların salim mecrasına girmek suretiyle giderilmelidir.

Arkadaşlar, sual takririmin beşinci maddesine dayanarak, kara, deniz ve havayolları nakliyatında süratin, emniyetin, tasarrufun ve aralarındaki irtibatın sağlanması ve mevcut aksaklıkların giderilmesi zaruretine Ulaştırma Bakanlığının bir an evvel intibak etmesini temenni ederim.

Takririmin altıncı maddesine gelince, Dev-

let Denizyolları İşletmesi hesabına Amerika'dan satınalınan altı geminin mubayaa bedeli 7 milyon 685 bin lira olduğu halde bunların tamiri ve tadili için 35 milyon lira gibi muazzam bir masraf kapısı açılmış olması ve bu yüzden maliyetlerinin 42 milyon 823 bin liraya yükselmiş bulunması keyfiyeti, bunun etrafında ne kadar tevil ve tefsir yapılsa, ticari bir mantıkla, iktisadi bir zihniyetle hal ve fasledilemez. Mâkul ve makbul gösterilemez. Bu gemilerin gerek mubayaa gerekse iki sene süren tamir ve tadil işlerinde gösterilen tekayyütsüzlüğün, idaresizliğin, lâubaliliğin mesuliyet yükü kimseye tahmil edilememekte ve fakat sebebiyet verilen her çeşit zararlar, bermûtat, bu fakir milletin takatsiz omuzlarına yükletilmiş bulunmaktadır.

Mâruzatımın başında bir nebze temas ettiğim Denizyolları Fen Heyetinin raporunda tasrih olunan hakikatlere kıymet ve ehemmiyet verilmemiş olması gerek yolcu gerekse eşya naklinde hakiki ihtiyaçlarımıza sularımızın, limanlarımızın ve halkımızın imkânlarına intibak etmiyen, işletilmeleri, idareleri çok güç ve masraflı olan bu gemilerin deniz ticaret filomuza iltihakını ve bunların limanlarımızda, havuzlarımızda her biri rengârenk tipler, lüks üniteler halinde arzı endam etmelerini intaç etmiştir.

Karadeniz ve Akdeniz limanlarımızda yolcu ve eşya sıra beklerken, sıkıntı içinde kıvranırken bunlardan bir kısmının bizzarur Doğu ve Batı Akdeniz seferlerinde kullanılmakta ve bu hatlarda 30 - 50 veya 80 ton eşya, 40 - 60 veya 90 yolcu ile seferler yapmakta olmaları hasebiyle bugün de yarın da zararla işlemek mecburiyetinde bulunmaları karşısında üzülmemek, sinirlenmemek kabil olmuyor.

Bu gemilerin memlekete döviz getirdiklerini söyliyenler, bir taraftan bu uğurda ödediğimiz dövizlerin miktarını, sermayenin faizini, işletmenin sefer masraflarını, gemilerin tamir ve eskime bedellerini ve diğer taraftan sadece Amerika'dan alınan askerî malzemenin ve Marshall yardımı ile sağlanan muhtelif eşyanın, makinelerin hattâ buğdayların memlekete nakli için başkalarına ödediğimiz dövizleri bir araya getirerek hesaplarını yaparlarsa fasit dairenin içinde mi yoksa dışında mı bulunduklarını kavramış olurlar.

Takririmin son maddesinde, Zincirkıran Heyeti hakkında yapılan adlî tahkikat ve takibatın vardığı neticenin açıklanması lüzumu kaydedilmiştir.

Adlî tahkikat ister beraetle ister mahkûmiyetle neticelenmiş olsun Büyük Millet Meclisinin zabıtlarında yaşıyan hakikatlar değişmez. Çünkü, 21 . IV . 1948 tarihinde Ulaştırma Bakanı sıfatı ile Sayın Şükrü Koçak tarafından bu kürsüde, Zincirkıran Heyetinin; gerek vekâlete gelen malûmata ve gerekse Birleşik Amerika'daki Büyük Elçiliğimizin işarına atfen, Mak Kanın istediği komüsyonda hissedar bulunduğuna ve elçiliğin ihtarına rağmen mazisi karanlık ve dolandırıcı olduğu bildirilen bu Amerikalı ile alâkasını kesmediğine dair vâki beyanat, bilâhara Ulaştırma Bakanı olan Sayın Kemal Satır tarafından 6 . VI . 1949 tarihinde yine bu kürsüde, Mak Kanın eski Cumhur Başkanı Hovver tarafından heyetimize tavsiye edildiği, mahallinde yaptırılan tahkikat neticesinde bu zatın namuslu, faziletli ve maruf bir Amerikan vatandaşı olduğu anlaşıldığı, beherini 775 bin dolâra satınalmayı kabul ettiğimiz gemilerin bu zatın teşebbüsü ile 483 bin dolâra satınalındığı ve bize büyük ölçüde hizmetler ettiği için bu zata 175 bin dolâr ikramiye verilmesini mutazammın kanun tasarısının Meclise sunulduğu beyan edilmek suretiyle, tekzip edilmiş ve bu ikramiye kanununun Meclisçe kabul edilmiş olması ile de ileri sürülen iddiaların, isnatların mesnetsiz ve yersiz bulunduğu teyit olunmuştur.

Fakat hal ve keyfiyet böyle olduğu halde bugüne kadar ne Meclis ve ne de Hükümet bu elîm vaziyetin icapları ve hesapları üzerinde durmamış ve her hangi bir teşebbüste ve muamelede bulunmamıştır. Binaenaleyh, alâkalılar hakkında icabının yapılıp yapılmaması cihetinin tâyininde Büyük Millet Meclisindeki İktidar Partisi ekseriyetine düşen vazifeyi kaydederken umumi efkârın bu girift meseleler, millî menfaatleri izrar eden muamele ve hareketler üzerinde hassasiyetle durduğunu, tatmin ve teskin edilmek istediğini de belirtmek yerinde olur.

Zannediyorum ki, Sayın Kemal Satır bu sözlerimle politika yapmadığıma kaani olmuşlardır. (Soldan maşaallah, Allah için sesleri... Gülüşmeler).

Hakikatleri ifade ettim.

BAŞKAN — Kemal Satır?

ULAŞTIRMA BAKANI Dr. KEMAL SATIR (Seyhan) — Muhterem arkadaşlar; sayın Hakkı Gedik arkadaşımızın sualine kendilerinin de tebarüz ettirdiği gibi hakikaten çalışarak, yorularak tam ve kâmil bir teknik cevap hazırladığımıza kani bulunduğum için huzurunuza gelmiştim. Arkadaşım evvelce hazırlamış olduğu yazıyı benim cevabıma rağmen tekrar okudular. Bu elbette ki benim tarafımdan takdir edilecek bir keyfiyet değildir. Bu kendilerinin çalışma metodu olduğu için onun hakkında ayrıca bir mülâhaza da bulunacak değilim.

Yalnız şunu ifade edeyim ki mevzu hakkında yeknazarda ifadede bulunurken dediler ki Ulaştırma Bakanı olarak Kemal Satır vaktiyle yapılmış olan hata ve ihmallerin müdafaasını yapmak zorundadır. Ben arkadaşıma öyle ifade ederim ki ne Kemal Satır, ne de Kemal Satır'ın arkadaşları ne de bu Mecliste bulunan her hangi bir sayın arkadaş kendisinden evvel yapılmış olan hata ve suçu müdafaa ederek iştirak etmek gibi bir düşüklük göstermez. Eğer bu memlekette yapılmış olan bir hata varsa, eğer bu memlekette işlenmiş bir suç varsa bunu maskeliyen bir vatandaş yoktur. Bahusus İktidar Partisi içerisinde suçu gizliyen, maskeliyen bir kimse yoktur. O bakımdan tashihini rica ederim. Bütün hizmetini memleketin ilerlemesine vakfedecek olan bu Meclise gelirken bir maddi varlığı varsa bugün ondan daha aşağı bir varlığı haiz bulunan ve ancak şerefle yaşamayı şiar edinen ve vicdanının sesinden başka hiçbir şeye kıymet vermiyen bu arkadaşınız hakkında, arkadaşımın isnatlarından dolayı teessüf ederim. (İştirak ederiz sesleri)

Şimdi teknik itirazlarına cevap arzedeceğim. Buyurdular ki Amerika'dan aldığımız gemiler 100 milyon civarındadır. Hakikat şudur: Amerikadan aldığımız gemilerin mecmuu bedeli takriben 75 milyon liradır. Bunun bir kısmı peşin ödenmiş, bir kısmı da krediye bağlanmıştır. Kredi kısmında borç bakıyeniz 35 milyon liradır. Ve bunların bir kısmı 17 sene vâdelidir. Buna göre 3 yılda 40 milyon lira ödediğimiz anlaşılır. Şu üç rakamı ifade edince gemi mubayaası isabetsiz yapılmıştır diyen arkadaşımın ne kadar isabetsiz beyanda bulunduğu anlaşılır.

Arkadaşım, gemiler kötüdür diyor. Canım böyle kötü gemi olur mu? Nihayet bu hesap meselesidir. Rakamların belâğatı karşısında daha fazla bir ifadede bulunacak değilim.

Bu gemilerden posta seferi yapanlar hizmete girdikleri tarihten bugüne kadar 11 220 000 ve yük seferi yapanlar da 31 200 000 liralık hâsılat temin etmişlerdir.

1947 yılında hizmete giren İstanbul gemisi 7 milyon, 1949 Temmuzunda sefere giren Ankara vapuru da 1 600 000 lira hasılat yapmıştır.

Sivas ve Kocaeli tankerleri 1948 de servise girmiş ve bugüne kadar 6 buçuk milyon liralık hasılat temin etmiştir. Filoya katılan bütün gemilerden takriben 42 buçuk milyon liralık hasılat temin edilmiştir. Bunun 39 milyon lirası dış ve 3 buçuk milyon lirası da iç hatlardan temin edilmiştir.

Arkadaşlarım buyuruyorlar ki, öyle değil, böyledir ama işte Amerikan yardımından gelen malzemenin bir kısmını döviz vermek suretiyle başkalarına, hattâ Marşal İdaresinden sağladığımız hububatı dahi başkalarına döviz vermek suretiyle getirtiyoruz. İyi güzel, ama nihayet aldığımız gemilerin sayısı malûm. Bunların bir kapasitesi var. Bu kapasite dâhilinde yardım malzemesi, hububat ve saire getiriyorlar. Getirilecek şeylerin miktarı gemilerin kapasitesinden çok ise elbette başka gemilerle getirteceğiz. Aldığımız gemiler olmasaydı daha fazla döviz vereceğimizi neden hesaba katmıyorlar.

Armatörlerin feci vaziyetinden bahsettiler. Biz Halk Partisi Hükümetleri bütün gayemiz ve bütün gayretimizle memleket denizciliğinin inkişafı için çalışıyoruz. İkinci dünya harbinin kötü şartları ve onu takip eden zamanın çeşitli buhranlarına rağmen ve döviz sıkıntımızı da bunlara ekliyecek olursak, son iki senede armatörlerimize verdiğimiz imkânlar küçümsenemez. Bu iki sene içinde bugün Denizyollarının şilep ve tanker filosu 95 000 dedveyt ton olduğu halde armatör filosunun dedveyti 240 000 tonu aşmaktadır. Yük filosunda gros ton vâhidi kıyasi olamaz. Bunları ifade etmekle armatör elindeki ticaret filomuza ne kadar ehemmiyet verdiğimizi belirtmiş oluyorum. 1933 tarihli 2239 sayılı Kanunla yapılmış olan takyitlerin bir kısmını cevabımda da arzetmiş olduğum gibi, bir kanun tasarısı ile Yüksek Meclise takdim etmiş bulunuyoruz. Bu tasarı tasvibinize mazhar olduğu takdirde ki, olacağına hiç şüphemiz yoktur, armatörlerin yük taşıma husu-

sunda tam bir serbestlikle çalışma imkânlarına sahip olacaklardır.

Dış seferler üzerinde armatörler için esasen konmuş hiçbir tahdit yoktur. Mevcut takyidatı iç seferlerde kaldırdığımız takdirde bugün armatörlerin arzu ettikleri şeyi temin etmiş oluyoruz.

Arkadaşımız Amerika'dan almış olduğumuz gemilerin tamirlerine sarfettiğimiz para dolayısiyle şikâyetlerde bulundu. Yüksek Meclisce ifade etmek istemezdim, bir kısmını Bütçe Encümeninde ifade ettim, arkadaşımızın tekrar etmesi dolayısı ile ben de yüksek huzurunuzde tekrar etmek zorunda kaldım.

Arkadaşlar filhakika bu gemilerin tamir, tadil bedelleri, suallerine verdiğim cevap dolayısiyle, arzettiğim gibi, mübalâgalı değildir. Ancak bu gemilerin yurda gelmelerinde teehhür olmuştur. Bu da bir hakikattır. Eğer günün birinde bu meseleler samimî olarak tetkik edilirse görülür ki, bâzı Millî menfaatlerin haleldar olmasında veya onların vaktinde tahakkuk ettirilmemesinde, memleket efkârı umumiyesinin hazırlanması da büyük dahlü tesiri vardır. Bu gemiler dolayısiyle yapılan dedikodu, bugün dahi aynı tazeliği ile kulaklarımızı tırmalamaktadır. Amerika'ya giden birçok arkadaşlarımızın orada vazifelerini süiistimal ettikleri ve yurdu büyük zararlara soktukları şeklinde, her çeşit vasıtalarla meydana getirilen demogojik hava ile memleket efkârında büyük bir hâdise yaratılmıştır. Bundan dolayı hiç kimse bu kötü havanın tesiri altında gemilerin tamiri ve tadili işine el uzatmak cesarteini gösterememiştir.

Memleketin yüksek menfaatleri; olmamış bir hâdisyei olmuş gibi göstermekte, yapılmamış bir süiistimali yapılmış gibi bir yolda ifade etmekte değildir. Öyle olduğu takdirde işte netice böyle olur. Eğer biz tuttuğumuz yolda daha insaflı, daha realiteye uyan bir hareket tarzı takibedecek olursak bu hâdisede olduğu gibi memleketin âli menfaatlerini haleldar ve rencide edici bir yol tutmamış oluruz ve hayırlısı da budur.

HAKKI GEDİK (Kütahya) — Efendim, Sayın Ulaştırma Bakanı çok sinirli olarak kürsüye geldiler.

İBARHİM ARVAS (Van) — Ateş verdiniz

HAKKI GEDİK (Devamla) — Dediler ki, hazırlanmış da, ne söyliyeceğini hazırlamış da geldi.

Arkadaşlar, kendilerini Bütçe Komisyonunda dinledik. Ortada bir fiilî durum var. Bütün bunları mütalâa edecek kadar az çok bir malûmatım da var. Bunları evvelden tesbit etmiş olmak günah mı?. Efendim, hata tahmil etmek, isnat etmek asla doğru bir hareket değildir. Cumhuriyet Halk Partisi ricalinden her hangi bir arkadaş, böyle bir mütalâa sadedinde ortaya çıkmaz buyurdular. Biz şu, şu hâdiselerde ihmal vardır, hata vardır dedik. Hata vardır dersek ve o hatanın mevcudiyetinden iki Bakanın ayrı, ayrı beyanatlarını bir araya getirdiğimiz takdirde bu hata taayyün etmiş olursa, bunu benim tekrar etmekliğim benim için bir hata mı?. Kusur mu olur?. Niçin kızıyorlar?. İki senedir bu tahkikat henüz savcılıkta bulunuyor. Ben bunları bir kenara bırakıyorum. Fakat şu Mecliste cereyan etmiş hâdiseler vardır. Bir bakan çıkıyor. Makkan dolandırıcıdır, Amerika'da kötü muameleler ve komüsyonlar peşinde,dolaşan mazisi karanlık bir adamdır diyor, aldığım malûmat bunu teyit ediyor diyor. İkinci bakan, hayır, çok namusludur, faziletli bir adamdır diyor. Hangisine inanalım?.

NAŞİT FIRAT (Samsun) — Adliyenin vereceği karara. (Sağdan bir ses: İkisini de söylemek lâzımdır).

HAKKI GEDİK (Devamla) — Mahkemeninkine elbette inanacağız. Fakat her iki bakan da Amerika'daki elçiliklerine, malî müşavirliklerine atfen malûmat verdiler. O komüsyon işinde, Makkan hakkında hariciye mümessilleri o bakana şu suretle malûmat veriyor, ayni memurlar diğer bakana başka türlü malûmat veriyorlar. Bu olur mu arkadaşlar?.

Dr. SAİM ALİ DİLEMRE (Rize) — Sen kazanılan paraya bak, gelen milyonlara bak. (Gülüşmeler)

HAKKI GEDİK (Devamla) — Yapılan hesapları açıklamak mümkün olsaydı. Zarar içinde miyiz, kâr içinde miyiz? Anlaşılırdı. Bütün imtiyazı üzerine alan müessesenin, Denizyollarının Bütçesi meydandadır. Zararlı olduğunu açıklamaktadır. Milyonlarca kâr eden müessesenin nerdedir kârı? Öyle bir müessese ki hukuki ve malî mevzuatla himaye edilmiştir, buna rağmen zarar etmektedir. Bin bir tahdidat karşısında bulunan hususi armatörler ise kârla iş görmektedir.

Diyor ki armatörlere yardım yaptık. 1936

dan beri armatörlere yolcu nakliyatı ve çeşitli eşya nakliyatı menedilmiştir. Bu mudur yapılan kolaylık?

Bugün bir kanun getiriyoruz diyor. O yalnız eşya içindir. Yolcu nakliyatı yine Devlete kalıyor. Hakikatler malûmdur. Efkârı umumiyece de malûmdur. Dosyalariyle ve evrakiyle malûmdur, rakamlariyle malûmdur. Hiçbir şekilde bu hakikatler değiştirilemez.

Dr. SAİM ALİ DİLEMRE (Rize) — Hiç de doğru değil, efkârı umumiye neyi biliyor?

BAŞKAN — Diğer soruya geçiyoruz:

2. — Sinob Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı'nın, Cumhuriyetin 10 ncu yılında ilce merkezlerinden gönderilen topraklar ile Kıbrıs'lı gençlerin bir şişede biriktirerek hediye ettikleri kana dair Başbakanlıktan olan sorusuna Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak'ın sözlü cevabı (6/433)

Yüksek Başkanlığa

Türk Milletinin Atatürk'e şükran ve bağlılık duygularının tezahürü olarak Cumhuriyetin 10 ncu yıl bayramında her ilceyi temsilen o ilce merkezinden merasimle alınan topraklar Ankara'da kendi adlarına hediye edilmişti. Türkiye'de tahsilde bulunan Kıbrıslı gençler de yurtları Cumhuriyet Türkiyesi haricinde kaldığından damarlarından aldırdıkları kanları bir şişede biriktirerek yeni Atatürk'e hediye etmişlerdi. Bu hediyelerin o günden beri Cumhuriyet Halk Partisi arşivinde itina ile saklandığını öğrendim. Ankara'da Anıt - Kabir inşaatının ilerlemekte olduğu şu sırada bu mübarek duyguların mahsulü olan hediyeleri bu inşaatın temelinde veyahut münasip bir yerinde kullanmak ve muhafaza etmek suretiyle Hükümetçe ne düşünüldüğünün sözlü olarak Başbakan tarafından cevaplandırılmasını arz ve rica ederim.

16 . 1 . 1950

Sinob Milletvekili
Cevdet Kerim İncedayı

DIŞİŞLERİ BAKANI NECMEDDİN SADAK (Sivas) — Efendim; önergeye Başbakan adına ben cevap vereceğim.

Önergede bahsedilen hâtıraların Anıt - Kabrin temeline konması, bunların gözden kaybolması demektir. Binaenaleyh inşaat bitince bu hâtıraların münasip bir yere konması ve muhafaza edilmesi Hükümet tarafından o zaman bittabi düşünülecektir.

Önergede, Cumhuriyetin 10 ncu yıl dönümünde gönderilmiş olan bir hâtıra münasebetiyle Kıbrıs'ın adı geçiyor. Cevdet Kerim arkadaşımı, 17 yıl önce gelmiş olan bir hâtıradan bugün bahsetmeye sevkeden düşünce ve hissiyatı anlıyorum.

Huzurunuza çıkmış iken bu münasebetle birkaç söz söylemek isterim. Bilhassa Kıbrıs münasebetiyle yapılan nümayişlerden iki kelime ile bahsetmek isterim.

Muhterem arkadaşlar, Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur. Bunu bir müddet evvel Gazetecilerin bir sualine cevaben de söylemiştim. Kıbrıs diye bir mesele yoktur, Çünkü Kıbrıs İngiltere'nin hâkimiyeti ve idaresi altındadır. İngiltere'nin bu adayı başka bir Devlete devretmek hususunda en küçük bir niyeti, bir temayülü olmadığını biliyoruz. Bu hususta tam kanaatimiz vardır. Kıbrıs'ta yapılan şu veya bu hareket, bu vaziyeti değiştiremez, değiştiremiyecektir.

Böyle olunca, miting tertip eden nümayişler yapan gençlerimiz beyhude heyecana kapılıyorlar boşuna yoruluyorlar. Bunu söylemiştim. Yine tekrar ediyorum.

Şu noktayı da huzurunuzda belirtmek isterim: Bu gibi dış meselelerde nümayişler her zaman fayda vermez, bilâkis bazan Devlete zarar getirebilir. Gençlerimizin asıl heyecanlarını takdir etmemek mümkün değildir. Fakat bu nümayişlerde daima gençlerimiz vekar ve asalet çerçevesi içinde kalmıyabilir. Gençlerimiz bir defa heyecana kapılıp, harekete geçtiler mi bunların aralarına türlü tahrik unsurları karışabilir, vatanın yüksek menfaatlerine zarar getirecek, dış münasebetlerimizi ve dostluklarımızı bozacak tezahürleri kasten yaparlar, bunların misallerini görüyoruz.

Bu bakımdan, şuurlu, vatanperver gençlerimizden bu gibi nümayişlerden sakınmalarını bu kürsüden rica etmeyi vazife bilirim.

CEVDET KERİM İNCEDAYI (Sonob) — Sayın aradaşlar; hepimiz biliyoruz ki, Atatürk, Türk Milletinin kahramanlığına, fedakârlığına, İstiklâl ve hürriyet aşkının diriliğine, ateşliliğine, dayanarak, yüz yıllarca her bakımdan kötü idare edilerek bir kül yığını haline getirilmiş

olan enkazdan dipdiri, yepyeni bir cemiyet, bir Devlet meydana çıkarmıştır.

Atatürk, bu rehberliğini arzettiğim kıymetlere dayanarak yaptığı ve bu rehberliği ile sadece esaretten kurtarıp yeni bir Devlet kurmakla bırakmadı aynı zamanda derhal o enkazdan çıkararak kurduğu bu Devleti, dünyının dostluğu ve ittifakı aranır kıymete ve ihtişamlı bir hale getirdi.

Tarihleri tetkik ettiğimiz zaman, üç dört bin sene evvel tarihte şöyle bir cemiyet vardı, şunları yapmıştı diye okuruz. İşte Türk tarihinin bu hazin hale getirildiği bir günde Türk tarihinin seyrini de yeni bir istikamete ve bugünkü muhteşem istikbale çevirdi.

İşte bu temeller üzerinde kendisinin hakkı olan ve mev'ud bulunan ileri istikbale selâmet ve salâbetle müteveccih olan bu Devletin çocukları, Cumhuriyetin birinci merhalesi sayacağımız 10 ncu Yılda vicdanî bir tuğyan ile vatanın her bölgesinden ilceleri temsîlen toplayıp aldıkları ve büyük bir itina ile Ankara'ya yolladıkları ve Türk Milletinin kanı, vicdanı ve her şeyinin sembolü olan bir avauç toprağı hediye ederek Atatürk'e minnetlerini sundular.

Bunlar böylece mahfazalariyle, vesikalariyle C. H. Partisî arşivinde bugün dahi muhafaza edilmektedir.

O günlerde bendeniz İstanbul'da C. H. Partisi Başkanı idim. Birgün kalabalık bir gençlik kütlesinin beni görmek için parti merkezine geldiklerini söylediler. Görüştüyk. Bu gençlerden birinin elinde alt tarafı şişkin yukarı doğru inceleşen bir şişe içinde kırmızı bir mayi olduğunu gördüm. Bir de mazrufu vardı. Arzunuz nedir dedim. Biz Kıbrıslı Türk çocuklarıyız. Anavatanda tahsilde ve işteyiz. Atatürk gibi sade memleketin istiklâl ve istikbalini değil, topyekûn Türk tarihinin seyrini değiştiren bu Büyük İnsana, Türk evlâdına toprağımız elimizde olmadığından Cerrahpaşa Hastanesine gittik, başhekîmliğe müracaat ettik, şu vesika ile müspet olduğu üzere damarlarımızdan aldırdığımız kanı şu şişeye koydurduk. Rica ediyoruz o Türk topraklariyle beraber bunu da Atatürk'e ulaştırmaya delâlet edin dediler. (Alkışlar).

Bu şişe de bugün buradadır ve muhafaza altındadır. Bendeniz düşündüm ki; bu millet hiçbir türlü ödiyemiyeceği şükranın nişanesi olmak üzere Atatürk'e Başkentin göbeğinde bir Anıt - Kabir yaptırıyor. Fen adamlarının tensîp ve tâyin edeceği ve Hükümetimizin delâlet ve tasvibiyle orada hangi şekil ve tertip uygunsa milletimizin necabetinin timsali olan bu hediyelerin orada mahfuz bulunmasını belki zait olarak hatırlatmak düşüncesiyle bu önergeyi vermiş bulunuyorum. (Bravo sesleri).

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Bingöl) — Niçin zait? Zait değil.

CEVDET KERİM İNCEDAYI (Devamla) — Arkadaşlar, Sayın Dışişleri Bakanı bu vesile ile Kıbrıs meselesine de salâhiyetle ve dikkatle temas buyurdular. Ben de kısaca temas edeceğim. Kıbrıs bu gençlerin bu hareketi üstün Millî bir duygunun ve muhteşem bir tarih kuvvetinin itişiyledir.

Kıbrıs, hattı zatında coğrafi bakımdan, Anadolunun bir parçasıdır ve sahillerimize 44 mil uzakta yakınlıktadır. Kıbrıs Hülâfai Raşidin devrinden beri, hepimizin bildiği şeyi tekrarlıyorum, Müslümanlar ve Türklar tarafından muhtelif defalar zaptedilmiştir. Vatan edinilmiş ve idare edilmiştir. En sonunda devamlı olarak bir müddet Venediklilerin eline geçmiştir. Fakat Venedikliler ellerinde bulundurdukları müddetçe İslâm ve Türk Hükümetlerine vergi vermişlerdir. En son İkinci Sultan Selim zamanında 16 ncı asrın başlarında Türkiye için aşikâr olan ehemmiyetinden dolayı Lala Mustafa Paşa ve Piyale Paşaların emirlerindeki ordu ve donanma ile Kıbrıs Venediklilerden ve Türkler tarafından zaptedilmiştir ve üç buçuk asra yakın bir zaman Türk Vatanı olarak kalmış ve idare edilmiştir.

İBRAHİM ARVAS (Van) — Yunanlılar ne istîyor?

CEVDET KERİM İNCEDAYI (Devamla) — Kıbrıs'ın ihya ve imarı Müslümanlar ve Türkler zamanında olmuştur. En nihayet Osmanlı Rus 93 seferinde Ayastafanos Muahedesi neticesinde İngiltere senevi 92 800 İngiliz lirası kira ile Kıbrıs adasını işgal altına almıştır. Mülkiyeti yine Türkiye'nin olmak üzere. 1914 de geçen Cihan Harbinde Türkiye ile İngiltere hali harbde bulunduğu zaman İngiltere bu adayı katî olarak kendine ilhak etmiştir.

Kıbrıs'ın tarihi kısaca budur. Orada yıllar değil, asırlar boyu Türkler ve Müslümanlarla Venedik Devleti diye bugün adı sanı kalmıyan bir milletle mücadele olmuş en sonunda gene Venediklilerden alınarak 3 buçuk asra yakın bir

zamandanberi Türk idaresinde kalmış ve imarı, medeniyeti Müslümanlarla Türkler zamanında olmuştur. Tarihin ortada duran bu sarahati karşısında vaziyeti böylece arzettikten sonra Sayın Dışişleri Bakanının temas buyurdukları gibi Kıbrıs Adası bugün müttefikler, dünya sulhunu istiyen ve onun peşinde koşan devlet ve milletler için stratejik büyük bir ehemmiyeti haiz bir mevkidir. Elbette bu kadar ehemmiyeti haiz bir adayı durup dururken, bir zaruret yokken İngiltere'nin elinden bırakıp şuna, buna vereceği beklenemez.

Ancak bir gün İngiltere gibi siyasetli bir Devlet, İngilizler gibi Türk dostluğunu bağrına basmış bir millet bu adanın kime verileceğini ve kime ait olduğunu takdir eder. (Türk Milletine sesleri). Elbette Türk Milletine.

NECMEDDİN SAHİR SILAN (Tunceli) — On iki ada ile beraber.

CEVDET KERİM İNCEDAYI (Devamla) — Hükümetin bu hediyelerin korunması hususunda gösterdiği hassasiyet ve karara teşekkür ederim.

6. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — Ocak : Haziran 1949 aylarına ait raporun sunulduğuna dair Sayıştay Başkanlığı tezkeresi ve Sayıştay Komisyonu raporu (3/422) [1].

BAŞKAN — Rapor dağıtılmıştır ve üzerinden muayyen olan bir hafta müddet de geçmiştir. Söz istiyen var mı? Söz istiyen olmadığına göre raporu oyunuza sunuyorum. Raporu kabul edenler... Etmiyenler... Rapor kabul edilmiştir.

2. — Millî Saraylardaki eşya hakkında Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporu (5/113) [2]

BAŞKAN — Malûmat husulü zımnında raporu okutuyorum.

(Rapor okundu).

BAŞKAN — Malûmat hâsıl olmuştur.

3. — Türkiye Büyük Millet Meclisi 1949 yılı Eylûl : Kasım ayları hesabı hakkında Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporu (5/112) [3]

(Rapor okundu).

BAŞKAN — Ittıla hâsıl oldu.

---

[1] *127 sayılı basmayazı tutanağın sonundadır.*

[2] *134 sayılı basmayazı tutanağın sonundadır.*

[3] *135 sayılı basmayazı tutanağın sonundadır.*

4. — İş Mahkemeleri Kanunu tasarısı ve Çalışma Komisyonu mütalâası ile Adalet Komisyonu raporu (1/542) [1]

BAŞKAN — Tümü hakkında söz istiyen yoktur. Maddelere geçilmesini oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.

İş Mahkemeleri Kanunu

MADDE 1. — İş Kanununa göre işçi sayılan kimselerle (O kanunun 2 nci maddesinin Ç fıkrasında yazılı işlerde çalışanlar hariç) iş veren veya iş veren vekilleri arasında iş akdinden veya İş Kanununa dayanan her türlü hak iddialarından doğan hukuk uyuşmazlıklarının çözülmesi ile görevli olarak lüzum görülen yerlerde iş mahkemeleri kurulur.

Bu mahkemeler:

A) 5018 sayılı Kanunun 4 ncü maddesinin E fıkrasıa göre sendikaların açacakları ve bu sıfatla aleyhlerine açılacak hukuk dâvralarına;

B) İşçi Sigortaları Kurumu ile sigortalılar veya yerine kaim olan hak sahipleri arasındaki uyuşmazlıklardan doğan itiraz ve dâvalara da bakarlar.

İş mahkemesi kurulmamış olan yerlerdeki bu dâvalara o yerde görevlendirilecek mahkeme tarafından, temsilci üyeler alınmaksızın bu kanundaki esas ve usullere göre bakılır.

Fiilî ve hukuki imkânsızlıklar dolayısiyle iş

---

[1] *131 sayılı basmayazı tutanağın sonundadır.*

mahkemesinin toplu olarak görevini yapamadığı hallerde de yukarıki fıkra hükmü uygulanır.

HULÛSİ ORAL (Denizli) — Efendim; bu maddede üç nokta vardır; onların tasrih ve tavzihini lüzumlu gördüğüm için huzurunuza çıktım.

Bu maddenin ikinci satırında, parantez içinde «O kanunun ikinci maddesinin Ç fıkrasında yazılı işlerde çalışanlar hariç» kaydı vardır. Esasen 3008 sayılı İş Kanununun ikinci maddesinin Ç fıkrası bu yerlerde İş Kaununun tatbik edilmiyeceğini tasrih etmiş bulunmasına ve yine İş Kanununun, üç gün evvel kabul buyurduğunuz tadil tasarısında, deniz, hava, işçileriyle çiftlik gibi yerlerde çalışanların İş Kanununun şümulüne girmesinin kabul edilmesi, sonradan tadili muhtemel olan bu fıkranın buraya konması, zaten bir kısmının içeriye girmesi, bir kısmının dışarıya çıkması mümkün olan bir hükmün iptali mahiyetine girebilir. Onun için İş Kanununun hariç bıraktığı bu kısımların tekrar yazılmasına lüzum yoktur, parantez içerisindeki bu hükmün kaldırılması kanunun bugünkü durumu icabındandır.

İkincisi; Yeni kabul buyurduğunuz İş Kanununun tadili tasarının birinci maddesinde bir hüküm kabul ettik. İşçilerle iş verenler, iş veren vekilleri ve bir de iş yeriyle iş almak suretiyle alâkadar olup da taşerona ait o iş yerinde işçi alanların mesnliyeti hukukiyeleri iş verenler gibi müteselsilen kabul edilmiş olması itibariyle maddenin üçüncü satırında (Veya iş veren vekilleri arasında) denilecek yerde, (Veyahut da o iş yerinde taşeron gibi iş kabul etmiş olan ilgili üçüncü şahıslar arasında) denilmelidir. Arzettiğim şekilde bir kaydın konulmasına lüzum vardır. Çünkü onlar da iş veren karşısında mesulübilmaldir. O halde iş veren, iş veren vekili veya o yerde taşeron sıfatiyle iş almış olan da mesuldür. Bu fıkranın ilâvesinde zaruret vardır.

Üçüncüsü; B fıkrasından sonra bir fıkranın da ilâvesini rica ediyorum, o da şudur : İşçi Sigortaları Kurumu ile iş veren veya vekilleri veyahut taşeron gibi ilğili 3 ncü şahıslar arasındaki uyuşmazlıktan doğan itiraz ve dâvalara da bakan işçi sigortalarının işçilerle münasebeti hukukiyelerini bu kanun çerçevesi içine almıştır. Fakat işçilerin topluluğunu ifade eden ve sigorta hükümlerini çıkardığımız kanunlarla tatbik etmekle mükellef olup başkaca hukuki bir vaziyeti olmıyan bu İşçi Sigortaları Kurumu doğrudan doğruya işçilerin mümessili olduğu ve onlara faydalı olmak üzere alınan primlerle alâkalı bulunduğu malûmdur. Şu hale göre; işverenle işçi münasebetlerinde aynı zamanda sigortaların ve sendikaların alâkalı olması itibariyle sigortalarla iş verenler arasındaki münasebeti bu ücretlere ve primlere mütaallik hususatta nazarı itibara almak lâzımdır. Primler devamlı ve muvakkat olabilir. Evvelâ iş yerinde işe başlandı mı oraya bir tebligat yapılır, bilâhara hesabı katisi yapılır. Nitekim Sayın İhsan Yalçın arkadaşımın başından böyle bir ihtilâf geçmiştir. Netice itibariyle maddeden çıkan mâna iş verenlerle işçiler arasında primlerden mütevellit bu dâvaların bu mahkemeye ait olmaması neticesine varmaktadır. Onun için «C» fıkrası olarak «İşçi Sigortaları Kurumu ile iş veren veya vekili yahut taşeronlar gibi ilgili 3 ncü şahıslar arasında vukuagelen itiraz ve dâvalara da bakar» şeklinde bir fıkranın konulmasını, iş hukuku cephesinden ve işçinin gerek bilvasıta, gerek bilâvasıta münasebatını tanzim bakımından zaruret vardır. Maddeyi tamamlayıcıdır. Bu bakımdan kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Hulûsi Bey maddeyi bu teklif ettiğiniz tadil veçhile yeniden yazdınız mı? (Komisyon sözcüsü değildir sesleri).

EMİN HALİM ERGUN (Ankara) — Şahsı namına teklif yapıyor. Efendim, aynı zamanda Çalışma Komisyonu Sözcüsü olan Hulûsi Oral arkadaşımın, bu kanunun şimdi müzakere edilmekte olan maddesi üzerindeki itiraz ve noktai nazarlarını kemali hürmetle dinledim. Esasen Çalışma Komisyonumuzda ve İş Kanununun ve buna benzer diğer kanunların tedvininde büyük emekleri geçmiş olan bu arkadaşımın ikazlarını ve noktai nazarlarını kendim için iyi bir ikaz olarak telâkki etmeye çalıştım. Ancak şimdi buyurdukları hususlar noktai nazarıma uysa ve şimdi tetkik edilmekte olan maddenin o şekilde tedvinini icabettirseydi derhal muvafakat edecektim. Fakat arzedeyim ki, noktai nazarlarına iştirak etmeye imkân bulamadım.

Arkadaşım buyuruyorlar ki, 1 nci maddenin 1 nci fıkrasında parantez içerisinde (İş Kanununun ikinci maddesinin ç fıkrası hariç) kaydını kaldıralım. Çünkü, 3 gün evvel müzakere

ve kabul buyurduğunuz İş Kanununun tadilâtına ait olan tasarıda bu hüküm başka türlü tesbit edilmiştir. Onun birinci fıkrası esas hükmü ihtiva etmekle beraber diğer fıkralarda istisnai kayıtlar konmuştur buyurdular. Derhal arzedeyim ki; bu keyfiyet bendenizin de nazarı dikkatimi celbetmiştir. Ancak bu kanunun birinci müzakeresi bitmiş, henüz ikinci müzakeresi yapılmamıştır.. İkinci müzakerede bu kanunun ne şekil alacağı ve heyeti muhteremenizce bir tadile uğrayıp uğramıyacağı bugün için belli değildir. Bu iş mahkemeleri tasarısı bugün mer'i olan iş kanunu hükmüne göre tesbit edilmiş bulunmaktadır. Birinci müzakeresi bitip de ikinci müzakeresine talik edildiği zaman diğer tasarının ikinci müzakeresi daha evvel yapılıp katî mahiyet alacağından biz de o zaman komisyon olarak orada kabul edeceğiniz şekle göre bu mûtarıza içindeki kaydın kalkıp kalkmıyacağını size arzedeceğiz. Bu 3008 sayılı Kanun hükmüne göre konulmuş bir hükümdür. Bu itibarla müsaade etsinler, o kanunun ikinci müzakeresi bitsin, katî mahiyet alsın, ondan sonra gelecek olan bu kanunun ikinci müzakeresinde biz de bu tashihi yapar ve arzederiz.

İkinci itirazları; iş yerinde taşeron gibi çalışanların da iş veren vekili mahiyetinde olarak, dâva hakları tanınsın şeklindedir.

Biz esas itibariyle taşeronları da iş veren telâkki etmekteyiz. Demin arzettiğim gibi, İş Kanunu tadil tasarısında bu taşeronlar ayrı bir hüviyet aldıkları takdirde bu kanunun ikinci müzakeresinde onu da kabul etmekte tereddüt etmeyiz. Fakat bugünkü vaziyette taşeronlar iş veren mahiyetindedirler.

3 ncü itirazları; İşçi Sigortaları Kurumiyle iş verenler arasındaki dâvalara da bu mahkemeler baksın yolundadır. Çalışma Komisyonunun mütalâasında hakikaten böyle bir fıkranın eklenmesi yolunda bir teklif mevcuttur. Bu fıkra Komisyonumuzca tetkik edildi ve bunun maddeye alınmasına karar verildi. Bunun esbabı mucibesi de şudur: Biz işçilerle iş verenler arasındaki dâvaların seri, basit ve masrafsız olarak görülmesini temin edecek hükümleri tedvin etmekteyiz. Halbuki İşçi Sigortaları Kurumu ile iş verenlerin ikisi de malî iktidarı haiz ve her türlü masrafları iktiham edebilecek durumda teşekküllerdir. İstisnai olarak kabul ettiğimiz bu hükümleri diğer umumi hükümlere göre dâvalarını yürütmek imkânı malisine sahip olan müesseselere ve kurumlara teşmil etmekte fayda görmedik. Bu itibarla Çalışma Komisyonunun bu mütalâasını nazarı itibara almıyarak maddeyi huzurunuza getirilen şekilde tedvin ettik. Takdir Yüksek Heyetindir. Siz, malî iktidar itibariyle kuvvetli olan ve işçi gibi telâkki edilmeye müsait olmıyan bu teşekküllerin dâvalarında bu mahkemelerin rüyet edeceği dâvalar arasına kor ve masrafsız olarak bunların da dâvaları görülsün derseniz şüphesiz bu takdirinizde de isabet vardır.

Komisyon adına mâruzatım budur.

ALİ RIZA ARI (İstanbul) — Sayın arkadaşlar; bizim sosyal dâvamızı ele alan sigorta teşkilâtımız bugünkü şartlar altında çok ağır yükler yüklenmektedir. Bunun içindir ki sigorta teşkilâtınızı iş veren gibi, yahut iş verenler arasındaki bâzı sermayesi çok müsait olanlar gibi telâkki etmek biraz haksızlık olur, kanaatindeyim.

Türk işçilerinin bütün sosyal meselelerini, dert ve ıstıraplarını hafifletmeyi hangi şartlar dâhilinde üzerine aldığını bu müesseseyi ve işinin şümulünü hepimiz biliyoruz. Şükranla arzederim ki bugün kabul edeceğiniz iş mahkemeleri usulü ile yine sosyal hayatımız iş nizamımız için Büyük Meclis işçi arkadaşlarına yeni bir lütufkârlıkta bulunmuş olacaktır. Ben arkadaşlarımdan rica etmek isterim işçiler için yapmayı bu lütufkârlığı, zaten çok ağır sosyal yükler olan ve yepyeni bir teşkilât olan sigorta için de lûtfetsin, çok yerine masruf olacaktır; üçüncü maddeyi lûtfen kabul etmesini işçi arkadaşlar namına sizlerden rica ederim.

HULÛSİ ORAL (Denizli) — İş mahkemeleri, Ticaret hukuku gibi hususi hukuk meyanına alınan iş hukukundan mütevellit olan karşılıklı hukuki vecibeleri takip ve intaç eden mahkemelerdir, kuruluş sebebi budur. Bu itibarla «o kanunun 2 nci maddenin ç fıkrasında yazılı işlerde çalışanlar hakkında tatbik edilemez» diye bir hüküm koymayı, kanun kül halinde olduğu için, buraya alınmasına lüzum yoktur. Çünkü İş Kanununun 2 nci maddesinin Ç fıkrasında mutlak surette; çiftliklerde, deniz ve havada ve bir sakfın altında çalışan aile birlikleri için İş Kanunu uygulanmaz, demiştir. Bunu buraya koymak parantez içine almak, zaten mevcut olan bir hükmü tekrar etmek de-

mek olur. Tadil edilse de edilmese de o hüküm İş Kanununun çerçivesi dışında kalmıştır. Binaenaleyh İş Kanununun tadili ne şekilde gelirse gelsin, zaten memnu olan bir şeyi burada memnudur diye bir hüküm altına almaya lüzum olmadığını arzetmiş bulunuyorum, sayın komisyon sözcüsü arkadaşımdan da rica ediyorum, çünkü kendilerinin de ifade buyurdukları gibi, hakikaten geldiği zaman çıkacaktır, binaenaleyh şimdi çıkarılırsa aynı netice şimdiden hâsıl olmuş olacaktır.

İkincisi, taşeronu biz iş veren telâkki ettik buyurdular. Şu halde iş kanununun birinci maddesinde üçüncü şahıslar için bu sefer bir hüküm koymaya lüzum kalmazdı. Dâva o değildir. İş veren veya vekilleriyle yapılan bir akitten mütevellit mesuliyeti hukukiye bu ikisinin üzerinde kalmıştır. Ancak büyük bir iş yeri, meselâ Anıt ve Kabir inşaatı. Bunun bir kısmını taşeron aldı. Şimdi iş veren veya onu idare eden vekilin haberi yokken bir grup halinde taşeron bir yeri almış. Gel dedi bir işçiye, günde beş lira vereceğim, burada çalış. Şimdi bundan iş verenle o işin iş yerinin heyeti umumiyesini idare eden vekilniin haberi yoktur. İktisadi Devlet Teşekküllerinden Karabük Fabrikasını ele alalım, yahut da Zonguldak'ı alalım. Burada iş veren Hazinedir, Devlettir. Başka bir bölgeyi idare eden adam işçi aldı, yahut da onun teferruatından biri toplu bir iş yeri aldı. Bu adam işçi aldı, fakat mesuliyeti hukukiye iş verende veyahut vekilindedir. İş verenin vekili olan zat, benim bundan haberim yok diyor. Burada üçüncü şahıs diye, İş Kanununun birinci maddesinde tadilât kabul ettik. İş almak suretilye orada 3 ncü şahsın ilgisi vardır.. Binaenaleyh iş veren hususi şahıs değil de Karabük ve Zonguldak' ta da olduğu gibi Devlet veya vekili ise Hazine ve bizzat şahsan ve malen iş veren vekili veya arzettiğim şekilde taşeron, müteselsilen mesuldürler dedik. Şu halde bendeniz o maddeye mütenazır olsun diye bu teklifte bulunuyorum. Benim buraya koymak istediğim «Veyahut o iş yerinde taşeron gibi iş almak suretiyle ilgili bulunan üçüncü şahıs» kaydıdır.

Sayın sözcü arkadaşımın dediği gibi o madde kabul edildiği takdirde bu doğrudur. Fakat birinci olarak arzettiğim «Ç» fıkrasının tadil edilse de edilmese de mutlaka buraya almakta fayda vardır. İş hukukundan mütevellit ihtilâfları prensip itibariyle halletmesi lâzımgelen «İş mahkemesi» dir. Bunu Yüksek Meclis kabul buyurduğu takdirde neticesi budur. İş Kanunu ile hususi ahkâma girmiş bulunan iş hukukunun en başlı kanunu olan İş Kanunun 7 nci faslından yani 100 ncü maddeyi mütaakip maddelerle sigorta ile işsizliği, ihtiyarlığı, hastalığı, analığı; içine alan sigorta ahkâmını, hayır bir az malî vaziyeti dardır diye mütalâa etmek istisna üzerine istisna koymak demektir.

Esasen sigortalar zengindir diye kim söyledi?. İşçinin hakkıdır, parasıdır, iş verenden para alacaksa damla damla alacaktır, ihtilâfı iş verenle aralarındaki % 2 lerin % 4 lerin tahsili meselesi dâvet edecektir ki, o da büyük alacak verecek dâvaları değildir.

Arkadaşlar, iş hukuku diye bir hukuk kabul ettikse, iş mahkemesini kabul ediyorsak bu mahkeme iş hukuku ile ona bağlı olan diğer kanunların şümulündeki iki tarafa ait işçi ile iş verene ait; sendika ile işçi ve iş verenle beraber sigorta ile iş veren arasındaki ihtilâfa da bakması lâzımdır. Çünkü işçi ile iş veren hukuku vardır fakat sigorta açıkta kalıyor. Onun için bu sigorta meselesini de rica ederim.

İkinci kısımda sayın sözcü ile müttefikim. Belki Yüksek Meclis, taşeron bizatihi iş veren diye kabul ederse maddede bir tenazür vücuda gelecektir. Binaenaleyh o şekilde kabulünü tekrar rica ederim. Ve sayın sözcüden de muvafakatlerini rica ederim.

ADALET KOMİSYONU SÖZCÜSÜ EMİN HALİM ERGUN (Ankara) — Hulûsi Oral arkadaşım, deminki mâruzatlarımda, ilk sözlerini kısmen tadil buyurdular. Birinci maddenin birinci fıkrasında parantez içindeki hükme karşı olan itirazlarına benim cevabım üzerine esas itibariyle bu hükme zaten lüzum yoktur, şeklinde şimdi izahat arzettiler.

Efendim; bu kanunun hangi nevi iş yerlerinde çalışan işçilere tatbik edileceği üzerinde komisyonda uzun uzadıya durduk. Bugün mer'i olan İş Kanununda iş yerleri hakkında hükümler vardır. Buraya hasru tahdit edelim mi diye düşündük. Nihayet mer'i olan İş Kanununun 2 nci maddesinin Ç fıkrası yani deniz işçileri, tarım işçileri ve bir de evinde aile topluluğu halinde çalışan işçileri İş Kanununda istisna edildiği için, biz de yalnız o istisnaya maksur olmak üzere bunu buraya derç etmiş bulunuyoruz. Bun-

dan 3 gün evvel birinci müzakeresini intaç buyurduğunuz tasarı da bu maddenin bu fıkrasını iki kısma ayırdı. Esas itibariyle istisna kabul edilmekle beraber bâzı nevi işçilerde İş Kanununun tatbik edileceği yazıldığı için; - arkadaşım bu sözünü ikinci konuşmasında söyledi - buradaki fıkrayı kaldıralım, bu keyfiyet bilâistisna olsun. İş mahkemelerinde dâvaları görülsün dedi. Şimdi kendilerine şu sual sorulabilir: Kendi komisyonumuzda yaptığınız İş Kanununda bunları istisna ettiniz de şimdi mahkeme keyfiyetinde niçin teşmil ediyorsunu? Bunun mucip senebi nedir? Birinci teklifinde İş Kanunu tadilâtına atıf buyurmuşlardı. Şimdi ise, buna lüzum yoktur, bunu kaldıralım, teşmil edelim, diyorlar. Esasen biz hedef olarak İş Kanununu alıyoruz. İş Kanunu kendilerinin komisyonunda kendilerinin tesbit ettiği şekilde Heyeti Umumiyenin kabulüne iktiran etmiştir. Şimdi ikinci müzakeresi sonunda takarrür edecek şekilde biz bu maddeyi ancak o müzakereden sonra alacağı şekle göre tashih etmemiz mümkündür. Bugün katî mahiyette mevcut olmıyan bir kanuna göre tasarruf yapamam, mer'i olan kanuna göre yaparım. Binaenaleyh, arkadaşlarımın bu hususdaki mütalâalarına iştirak etmediğimi arzederim.

Taşeronlar için vaziyet şöyledir, bunlar, hukuki bakımdan iş verendir. Bir işin heyeti mecmuasını alan bir mütaahhit o aldığı işin bir kısmını bir şahsa verir. Buna taşeron diyoruz. Bu taşeronun, istihdam ettiği amele, işçidir. Taşeronla münasebatı hukukiyede bulunuyor. Binaenaleyh, taşeron ile işçi arasındaki münasebatta taşeron, iş verendir. Bunun için ayrıca tasriha lüzum yoktur. Eğer İş Kanununun kabulünde başka bir kayıt kabul edilirse, biz de bu kanunun ikinci müzakeresinde bu şekilde tashihat yapmaya âmadeyiz.

Esasen hukuku akit; âkıda racidir, sayın üstadımız Düşünsel'in şimdi buyurduğu gibi..

İşçi Sigortaları Kurumu ile iş verenler arasındaki dâvalara gelince: Sigorta işi Ticaret Kanunumuzun mühim bir bahsidir. Şimdi bizim bu mahkemeleri tesisten maksadımız; işlerin çabuk görülmesi ve aylı zamanda masrafsız yapılmasıdır ve işçilerin himayesine mâtuftur. ,

Sigorta kurumu bir tarafta, diğer tarafta iş vereni, bu kanunun işçiler için koyduğu istisnaları teşmil etmek suretiyle faydalandırmayı doğru bulmadık. Onların imkânı maddileri vardır, avukat tutarlar masrafları iktiham edebilirler.

Teşmil ettiğimiz zaman zaruret ölçüsünden fazla taşmış oluruz. Takdir yüksek heyetinizindir.

HULÛSİ ORAL (Denizli) — Fazla rahatsız etmek doğru olmamakla beraber, sayın sözcüye soruyorum; ve aynen okuyorum; Ç fıkrasında, çiftlik, deniz, hava işleriyle diğerleri bu kanun hükümlerine şâmil değildir. Beşinci maddeyi okusunlar. Umumi mülhak, hususi bütçelerle belediye bütçelerinden maaş veya ücret alan memurlar ve müstahdemler de bu kanun hükümlerine tâbi değildir. Bunu aynen almamıştır. Tam bir hükmü alıp da diğer hükümleri bırakmak, öbürlerinin bunun içine dâhil olacağı mânasını tazammun etmez. Mahkemeler, teşkilât mahkemesidir. Vazife tâyin eden mahkeme halinde değildir. Yalnız hukuki ihtilâfı halledecektir. Nedir o ihtilâf? O halde İş Kanununa göre mutlâk olarak teşmil edilmiyen yerlerin bir kısmını almak iltibasa meydan verir. Filân veya falan müstesnadır, şunlar müstesna değildir diye bir hüküm koymaktansa İş Kanunundaki mevcut hükme göre bu kanuna tâbi olan yerlerdeki işçilerin hukukunu ele alacağına göre istisnaya lüzum yoktur, çünkü orada zaten vardır. Demin konuşurken tadili gelmiş demiş olmaklığım bu sözlerimle bir tenakuz teşkil etmez, bu, kendilerini ikaz mahiyetindedir. Hakikaten arkadaşımızın söylediği fıkra tadile dahi gitmiştir, (Ç) fıkrası belki kalkar fakat iş mahkemelerinde böyle sırıtır kalır. Binaenaleyh buna lüzum yoktur. İş Mahkemeleri Kanunu tasarısı işçi ile iş veren arasındaki hukuki ihtilâfları halledecektir, gerisi teşkilâttır.

Sigortalar mevzuu ile taşeronlar hakkındaki noktai nazarımı arzettim. Daha fazla üzerinde durmıyacağım. Fakat bu hüküm böyle kalmamalıdır.

Maddede yapılacak böyle bir değişiklik bir zarar değil doğrudan doğruya mevcut olan bir hükmü takviye etmektir. Takdir Yüksek Meclisindir.

FEYZULLAH USLU (Manisa) — Efendim, ben Hulûsi Oral arkadşımıza iştirak etmiyorum. O fıkra lâzımdır. İş Kanununun birinci maddesi mutlak olarak işçiyi tarif eder. Alt tarafındaki maddelerde de, İş Kanununun tatbik edileceği yerleri sayar. Biz Adalet Komisyonunda

konuşurken o maddeler üzerinde durduk. 10 işçi bulunduran yerde tatbik edilir. Beş kişiyle çalışıyorsa, niye adam patronuyla arasında doğan ihtilâftan dolayı mahkemeye gitmesin dedik. Bunu deyince iş mahkemeleri ihdas eden memleketlerde dahi, ziraatçi ve denizci memleketlerde, ziraatçi ve denizci işçiyi İş Kanununun sahası içine almamışlardır. Biz onlardan ileri gidecek değiliz. Tecrübi mahiyette yepyeni olan bu kanunun daha ileri gitmesini doğru bulmadık. Bu kaydın maddeden çıkarılması hatalı olur. Emin Halim güzel belirtti. İş mahkemeleri tesis etmekten maksadımız işçiyi himayedir. Masrafsızca bir iş görülsün diye iş verenle sigortacı arasındaki ihtilâfların hallini bir mahkemeye vermek için hiçbir sebebi hukuki ve içtimai yoktur. Bu, nihayet olsa olsa işi lüzumsuz yere uzatmak olur, maksat ortadan kalkar gider. Binaenaleyh tasarının hükmü yerindedir. Ben Hulûsi Oral arkadaşımın tekliflerini bilhassa geri almalarını rica ederim.

ALİ RIZA ARI (İstanbul) — Sayın arkadaşlar, ben hukuki meselelere karışırsam biraz çizmenin üstüne çıkmış olurum. Ama tavzih sadedinde bir misal arzetmek isterim. Bir işçi tasavvur buyurunuz, işçi sigortası, meslekî ve kaza sigortalarını da üzerine almış bir tesistir, işçinin parmakları veya kolu kesilmiştir. Meselede acaba her hangi bir mahkemenin üstünde olarak hâkimin bunu tetkik etmesine şahsan imkân olacak mıdır? Acaba bu işte bir iş mahkemesine havale edilmesinde isabet olmaz mı? İş mahkemesinin teşekkülünde yalnız formalitenin ucuz ve parasız oluşu düşünülmemiştir, kararların süratli ve isabetli oluşu da derpiş edilmişti. Acaba iş mahkemesine havale edilen bir meselede bir iş veren ve bir işçi mümessili bulunacağına göre iş mahkemelerinde bu safahatın daha iyi açıklanmasına imkân verilmiş olmaz mı? Ve bu muhakeme diğer mahkemede olursa hukuk bakımından ne gibi eksikliği vardır? Sigortayı işçiden farklı düşünerek bu mahkemeden hariç bırakmak isteniyor? Lûtfederlerse müteşekkir kalacağım.

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum :

Sayın Başkanlığa

Şifahen arzettiğim sebeplerden dolayı birinci maddenin ikinci satırındaki parantez içindeki (O kanunun 2 nci maddesinin Ç fıkrasında yazılı işlerde çalışanlar hariç) cümlesinin kaldırılmasını teklif ederim.

Denizli Milletvekili
Hulûsi Oral

BAŞKAN — Maddenin ç fıkrasındaki parantez içindeki kelimelerinin kaldırılması teklif ediliyor. Adalet Komisyonu, buna lüzum yoktur, kalsın diyor. Önerge sahibi kaldıralım diyor. Bunu oyunuza arzediyorum : Bu önergeyi nazarı itibara alanlar... Almıyanlar... Önerge kabul olunmamıştır.

Yüksek Başkanlığa

Şifahen arzettiğim sebeplerle birinci maddenin üçüncü satırında iş veren veya iş vekilleri cümlesinden sonra (Veyahut da o iş yerinde taşaron gibi iş kabul etmiş olan ilgili üçüncü şahıslar arasında) cümlesi ve hükmünün kabulünü teklif ederim.

Denizli Milletvekili
Hulûsi Oral

BAŞKAN — Önergeyi nazarı itibara alanlar. Lûtfen işaret buyursun... Almıyanlar... Önerge nazarı itibara alınmamıştır.

Yüksek Başkanlığa

Şifahen arzettiğim sebeplerden dolayı birinci maddenin «B» fıkrasından sonra «C» fıkrası olarak aşağıdaki hükmün kabul ve ilâvesini teklif ederim.

Denizli Milletvekili
Hulûsi Oral

c) işçi sigortaları kurumu ile iş veren veya vekilleri veyahut taşaron gibi ilgili üçüncü şahıslar arasındaki uyuşamazlıktan doğan itiraz ve dâvalara da bakar.

BAŞKAN — Önergeyi nazarı itibara alanlar... Lûtfen işaret buyursunlar. Almıyanlar... Önerge nazarı itibara alınmamıştır.

Maddeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2. — İş mahkemeleri bu iş için görevlendirilen yargıcın başkanlığında bir iş veren temsilci ile bir işçi temsilcisinden teşekkül eder.

Bu mahkemeye katılacak iş veren temsilcileri o yerdeki iş veren sendikaları idare kurullarının işçi temsilcileri ise o yerdeki temsilci işçilerin toplanarak gizli oyla seçecekleri on ikişer aday arasından birer asli ve üçer yedek olmak

üzere Adalet ve Çalışma Bakanlarınca tâyin olunur.

İş veren sendikası bulunmıyan yerlerde iş veren temsilcileri, en yakın Ticaret ve Sanayi odasınca seçilir.

Seçimlerin şekil ve usulleri Adalet ve Çalışma Bakanlarınca hazırlanacak bir tüzükle tesbit edilir.

Aslî üyelerin bulunmadığı hallerde yedek üyeler başkan tarafından çağrılarak mahkeme teşkil olunur.

Temsilcilerin görev süreleri iki yıldır.

HULÛSİ ORAL (Denizli) — İkinci madde mahkemelerin teşekkülünü göstermektedir. Yalnız teşekkül ederken, yargıcın yanına gelecek âzalar iş veren ve işçi mümessilleri olacaktır. İş veren mümessillerinin temsilcisi iş veren sendikalarından, işçilerin temsilcisi de işçi mümessilleri tarafından seçilerek gelir. Eğer iş veren sendikaları yoksa, en yakın ticaret ve sanayi odasından gelecek, diyor. Arkadaşlar, sendikalar Kanunu, işçiye de ,iş verene de sendika kurmak hakkını vermiştir. Fakat buradaki hükme göre iş verenler sendikalara temsilci gönderecektir, işçiler temsilci gönderecektir. Bu, olmaz. Ya ikisini kabul etmek veyahut ikisini de çıkarmak lâzımdır. Bendenizce, ikisini de çıkarmak daha doğrudur. Çünkü İş Kanununun 78 nci maddesi kanunla, hükümle 50 kişiye kadar işçi çalıştıran yerler için iki, 200 e kadar olan yerler için üç, 500 e kadar olan yerler için dört diye kanunen işçi mümessillerinin her iş kanunu tatbik edilen iş yerinde seçilmesini emretmektedir. O halde kanuni mümessil vardır. İş verenler içinde iş verenler maaşına da âmme müesseseleri meyanında olmak üzere ticaret ve sanayi odaları kurma vardır. O halde her ikisi de yekdiğerine müvazidir. Binaenaleyh, iş veren sendikalarını çıkarmak suretiyle maddeyi bendeniz, ikinci fıkra kalkmak suretiyle şöyle yaptım.

«Bu mahkemeye katılacak iş veren temsilcileri varsa; o yerdeki ticaret ve sanayi odası, yoksa en yakın ticaret ve sanayi odası idare meclisleri, işçi temsilcileri işe o yerdeki mümessil işçilerin toplanarak gizli oyla seçecekleri on ikişer aday arasından birer asli ve üçer yedek olmak üzere Adalet ve Çalışma Bakanlıklarınca tâyin olunur.

Altındaki fıkranın çıkması lâzımdır.

Binaenaleyh, umumi hükümlere mütenazır hem sendikaların reyini birer birer kullanması ve hakkını himaye etmek için bu şekilde fıkranın kabulünü teklif ediyorum.

ADALET KOMİSYONU SÖZCÜSÜ EMİN HAİM ERGUN (Ankara) — Önergeleri okunsun, sonra mâruzatta bulunacağım.

Sayın Başkanlığa

Şifahen arzettiğim sebeplerden dolayı 2 nci maddenin 2 nci fıkrasının aşağıdaki şekilde kabulünü ve son fıkranın kaldırılmasını teklif ederim.

Denizli Milletvekili
H. Oral

«Bu mahkemeye katılacak iş veren temsilcileri varsa o yerdeki Ticaret ve Sanayi Odası, yoksa en yakın Ticaret ve Sanayi Odası idare temsilcilerinin, işçi temsilcileri ise o yerdeki mümessil işçilerin toplanarak gizli oyla seçecekleri on ikişer aday arasından birer aslî ve üçer yedek olmak üzere Adalet ve Çalışma Bakanlıklarınca tâyin olunur.»

ADALET KOMİSYONU ADINA EMİN HALİM ERGUN (Ankara) — Bu ikinci maddedeki hüküm, iş mahkemesinde yargıcın sağında, solunda bulunacak âzaların nasıl seçileceklerini gösteren bir maddedir. İşçilerin üyeleri o yerdeki mümessillerinin bir araya gelerek seçecekleri 12 aday arasından Çalışma ve Adalet Bakanlığınca üç asil, bir yedek olarak seçecektir. Bunda arkadaşım bizimle beraber olabilir. Buna itiraz etmiyorlar.

İş veren mümessillerine gelince: iş veren mümessilleri için biz bidayeten bunları Komisyonda Ticaret ve Sanayi Odaları Meclisleri seçsin diye düşünmüştük. Fakat bâzı yerlerde iş veren sendikalarının teşekkülünü nazarı itibara alarak ticaret ve sanayi odasından evvel sendika mevcutsa bunlar seçsin diye bir fikir kâkim oldu ve maddeyi bu şekilde tesbit ettik. Memleketimizde bugün için zannederim, İstanbul'da ve Ankara'da bir iki iş veren sendikası mevcuttur, bunlar henüz taammüm etmiş durumda değildir, ticaret ve sanayi odaları iş verenleri temsil bakımından daha şümullü bir vaziyettedir. Bu itibarla arkadaşımın teklifine esas itibariyle Komisyon adına iştirak ediyorum. Ancak ticaret ve sanayi odaları idare heyetleri değil, meclisleri tarafından seçilmesinin daha muvafık ola-

cağı kanaatindeyim. Çünkü malûmu âliniz ticaret ve sanayi odalarının bir idare heyeti bir de meclisleri vardır. Meclislerin ayrıca meslek kolları vardır. İdare heyeti mahdut bir topluluktur. Meclisler daha geniş bir topluluğu ihtiva eder. Ben seçimi daha geniş bir topluluğa bırakmak suretiyle maddeyi bu şekilde tesbit edelim. Sonra maddenin sonunda tüzükle halledilir demişiz. Tüzük hükümleri Devlet Şûrası tetkikından geçmek gibi bir vaziyeti intaç eder, onu da müsaade ederseniz, talimatname ile halledilir, demek suretiyle kısa yoldan gidelim. Bu iki noktanın tashihile maddenin kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Efendim Hulûsi Oral'ın değiştirgesini Komisyon da kabul ediyor. Ona göre maddenin son şeklini okutuyorum :

MADDE 2. — İş mahkemeleri bu iş için görevlendirilen yargıcın başkanlığında bir iş veren temsilcisi ile bir işçi temsilcisinden teşekkül eder.

Bu mahkemeye katılacak iş veren temsilcileri, varsa o yerdeki ticaret ve sanayi odası, yoksa en yakın ticaret ve sanayi odası meclislerinin, işçi temsilcileri ise o yerdeki temsilci işçilerin toplanarak gizli oyla seçecekleri on ikişer aday arasından birer asıl ve üçer yedek olmak üzere Adalet ve Çalışma Bakanlıklarınca tâyin olunur.

Seçimlerin şekil ve usulleri Adalet ve Çalışma Bakanlıklarınca tesbit edilir.

Asli üyelerin bulunmadığı hallerde yedek üyeler başkan tarafından çağırılarak mahkeme teşkil olunur.

Temsilcilerin görev süreleri iki yıldır.

BAŞKAN — Bu değişiklikle maddeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Madde bu tadille kabul olundu.

MADDE 3. — Gerek aşli ve gerek yedek üyelere, tâyinlerini mütaakıp başkan tarafından, üye sıfatı ile iştirak edecekleri bütün işlerde kanuna riayet edeceklerine ve tarafsızlıklarını muhafaza eyliyeceklerine ve müzakereleri ifşa etmiyeceklerine dair yemin ettirilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen? Yoktur. Maddeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler.. Madde kabul edilmiştir.

MADDE 4. — İş mahkemesine üye seçilebilmek için:

A) Türk vatandaşı olmak;

B) 30 yaşını bitirmiş olmak;

C) Türkçe konuşur ve okur yazar olmak;

D) Medeni ve siyasi haklardan mahrum olmamış bulunmak;

E) Ağır hapsi müstelzim veya şeref veya haysiyeti kırıcı bir suçtan mutlak surette veya üç aydan fazla hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunmak;

F) Bulunduğu yerde devamlı olarak en az bir yıldan beri iş veren veya iş veren vekili veyahut işçi olarak çalışmış olmak; (Fasılalı ve mevsimlik işlerde çalışanların, geçmiş hizmet sürelerinin toplamı nazara alınır.)

Şarttır.

BAŞKAN — Söz istiyen?

HULÛSİ ORAL (Denizli) — Sayın Adalet Komisyonu mütalâasında bir noktai nazar arzetmişti. O da şuydu: Ağır hapsi müstelzim bir suçtan sanık olarak mahkemeye sevkedilmemiş olmak. Şimdi hakikaten yepyeni, en seri yoldan adalete varacak ve adalet temin edilmiştir dedirtecek meslekî teşekküllerden birer adam alarak bir mahkeme kuruyoruz. Fevkalâde bir mahkemedir. Burada bunun âzaları arasına yargıçların haiz oldukları birçok nitelikler aranmaksızın oraya getirdiklerimizin emniyet bahş ve mahkeme vakarını temin etmek lâzım geliyor. Bizim Avukatlık Kanunumuzda bir avukat arkadaş hakkında takibat yapılarak ağır cezalı bir suçtan sorgu yargıçlığınca sanık olarak mahkemeye sevkedilirse avukatlıktan menedilir. O kadar meslekî değere ehemmiyet verilmiştir; şu halde biz bunu düşünerek yalnız mahkûm olmak değil, sevkin vatandaş üzerinde her halde bir yargıcın kanaatini tezahür ettirdiği için onun orada bulunmamasını mahkemenin yüceliği, masuniyeti ve yüksek istiklâli noktasından faydalı düşündük. Burada da bu kadar hassas davranan Vazıı Kanunun bu ağır hapsi müstelzim suçtan sanık olanların o kürsüde oturmamasını arz etmiştim. Ve yine rica edeceğim, hukukçu ve ileri gelen arkadaşlardır, bir arkadaş ağır ceza ile sanık olarak mahkemeye verilmiş iken o kürsüde icrayı adalet etmesi doğru olmıyacaktır. Onun için E fıkrasında «Mahkûm olmamış» cümlesinin devamına ve yahut ağır hapsi müstelzim bir suçtan sanık olarak mahkemeye sevkedilmemiş olması.)

Burada ince bir nokta var. Kendisi üye iken sevkedilirse bir, henüz seçilmeden sevke-

dilmiş olursa. İki, bendeniz oraya gidecek olan arkadaşın lehine olmak üzere mahkemeye sevkedilmemiş olmak demekle o anda sevk edilmemişse seçilebilir. Vazifeye başladıktan sonra sevkedilmiş olmasının kıymeti yoktur. Çünkü her hangi bir garaza müstenit bir teşebbüs şekli olabilir. Biz sanık olarak mahkemeye sevkedilmemiş olmasını kastediyoruz. Avukatlık Kanunundan daha ileri bir şeyi kabul ettik. Komisyonumuz; seçilen arkadaşın seçildiği anda bu şekilde sanık olmaması lâzımgeldiğini kabul etmiştir. Ondan sonra sevkedilmiş olmasının kıymeti yoktur. Onun için maddede; «mahkûm olmamış» kaydının kabul edilmesini gene Komisyonumuz namına hem müdafaa ve hem de şahsan rica ediyorum.

ADALET KOMİSYONU SÖZCÜSÜ EMİN HALİM ERGUN (Ankara) — Eğer her ceza mahkemesine sevkedilen sanığın mutlaka mahkûm olacağına dair bir kaide mevcut olsaydı ben tereddütsüz arkadaşımın fikirlerine iştirak ederdim. Bilhassa biz hukukçular mahkûm oluncaya kadar, hattâ bu hüküm kesinleşinceye kadar o şahsı masum telâkki ederiz. Masum olan, beraeti zimmeti asıl olan bir şahsı falan ceza mahkemesine sanık olarak sevkedildi diye mahkûm telâkki edemeyiz. Bunun haricinde olarak Hulûsi Oral arkadaşımız bu işi ikiye tefrik etmek suretiyle kendi tezini bizzat çürüttü. Seçimden evvel sanık olursa seçilmesin de, seçildikten sonra sanık mevkiine düşerse devam etsin. Böyle bir kaideyi bendeniz tasavvur edemiyorum. Böyle iki cepheli bir şey olamaz. Bu itibarla muhterem arkadaşımın bu teklifine komisyon adına iştirak etmemize imkân yoktur. Esasen mer'i olan ve asıl mesnetleri bulunan Yargıçlar Kanununda dahi sanık olmak vazifeden çıkarmayı icabettirmez. Meslekten olan yargıçları bu hal vazifeden çıkarmayı icabettirmiyor da, buraya seçimle gelen işçi ve iş veren temsilcisini çıkarmaya sebep oluyor. Sanık olmanın mâni bir hal olmasını doğru bulmuyorum. Heyeti aliyenizin bu teklifi kabul etmesini rica ederim.

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum :

Yüksek Başkanlığa

Şifahen arzettiğim sebeplerden dolayı 4 ncü maddenin «E» fıkrasının üçüncü satırının sonundaki «Mahkûm olmamış» cümlesinin devamına (. . . veya ağır hapsi müstelzim bir suçtan sanık olarak mahkemeye sevkedilmemiş . .) bulunmak cümle ve hükmünün kabul ve ilâvesini teklif ederim.

Denizli Milletvekili
Hulûsi Oral

BAŞKAN — Önergeyi nazarı dikkate alanlar... almıyanlar... Önerge nazarı dikkate alınmamıştır.

Maddeyi oyunuza sunuyorum : Kabul edenler... Etmiyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 5. — İş mahkemelerinde açılacak her dâva, açıldığı tarihte dâva olunanın Türk Medeni Kanunu gereğince ikametgâhı sayılan yer mahkemesinde bakılabileceği gibi, işçinin işini yaptığı iş yeri için yetkili mahkemede de bakılabilir. Bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen?... Yoktur. Maddeyi kabul edenler... Etmiyenler... Madde kabul olundu.

MADDE 6. — İş mahkemesinin işçi ve iş veren üyelerinin reddi, yazılı veya sözlü olarak yapılabilir. Sözlü yapıldığı takdirde keyfiyet zabıtnameye yazılır ve istemi yapanın imzası alınır.

Ret istemi, reddi istenen üyenin yerine yedek üye alınarak, yedekler de reddolunmuş ise yalnız yargıç tarafından umumi hükümler dairesinde karara bağlanır.

Ret isteminin kabulü hakkındaki karar aleyhine itiraz ve temyiz yoluna başvurulamaz. Ret isteminin reddi üzerine itiraz olunabilir.

İtiraz iş mahkemesinin bulunduğu bölge ağır ceza mahkemesince tetkik olunarak kesin şekilde bir karara bağlanır.

Mahkeme toptan reddolunur veya yargıç ile bir üye birlikte reddedilirse, yargıça tebean Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunundaki hükümlere göre işlem yapılır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen?... Yoktur. Maddeyi kabul edenler... Etmiyenler... Kabul olundu.

MADDE 7. — İş mahkemelerinde şifahi yargılama usulü uygulanır. İlk oturumda mahkeme tarafları sulha teşvik eder. Uzlaşamadıkları ve taraflar veya vekillerinden birisi gelmediği tak-

dirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında hüküm verilir.

İş Kanununun 79 ncu maddesinde yazılı uzlaşma teşebbüsünün yapılmamış olması dâvanın kabulüne ve görülmesine mâni teşkil etmez.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen? Yoktur. Maddeyi Kabul edenler ... Etmiyenler ... Madde kabul olundu.

MADDE 8. — İş mahkemelerininn nihai kararları tefhim tarihinden itibaren sekiz gün içinde temyiz olunabilir.

İş mahkemelerinden verilen kararlar, Yargıtayca iki ay içinde tetkik olunarak karara bağlanır.

Yargıtayın bu kararlarına karşı karar tashihi istenemez.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen var mı?

HULÛSİ ORAL (Denizli) — Efendim; madde tefhim cihetinden doğrudur. Yalnız tebliği ihtiva etmemektedir. Hukuk Usulü Muhaekmeelri Kanununda tefhim ve tebliğ ayrı ayrı hükümleri ihtiva eder. Burada tefhimden sonra tebliğ konmadığı için umumi hükümlere gitmek icabediyor. O halde meselede hem tefhim, hem tebliğden itibaren sekiz günü kastettikleri için, bendeniz, tebliğ kelimesini ihtiva eder bir şekli yazdım. Kabul ederlerse ne âlâ, etmezlerse tavzih ederler.

İkincisi; iş mahkemeleri müddeialeyh üzerindeki hususu tâyin edildikten sonra; bunun miktarı ne olursa olsun, sekiz gün zarfında temyiz edileceğini âmir bulunduğuna göre, maddeye biraz fazla vuzuh vermek için konmuştur. Miktar ve değeri ne olursa olsun, diyerek bunun miktarla mukayyet olması, olmaması, şüphelerini kaldırmak için maddenin bu şekilde bir vuzuh ile yazılmasını bendeniz düşündüm ve nihayet şu şekilde bir formül hazırladım. « İş mahkemelerinin nihai kararları, tefhim edilenleri tefhimi, arkasından karar verilip de tebliğ edilenleri tebliği gününden itibaren - tefhim de, tebliğ de giriyor - miktar ve değerleri ne olursa olsun, 8 gün içinde temyiz olunabilirler ».

Eğer maddedeki kasıtları bu ise, ya bunu tavzih buyururlar, yahut da bu vuzuhu yerinde bulur ve kabul ederler. Komisyon da iştirak ederse bu şekilde daha vâzıh olarak maddeyi kabul etmiş oluruz.

Bendeniz buna dair bir de takrir takdim ediyorum, takdir yüksek heyetinizindir.

ADALET K. SÖZCÜSÜ EMİN HALİM ERGUN (Ankara) — Efendim, evvelâ arkadaşımın ikinci söylediği kısma cevap veriyorum; İş Mahkemelerinde sulh ve asliye diye bir tefrik yapılmamıştır. Binaenaleyh iş mahkemeleri gerek sulh yargıcının görmekte olduğu dâvalara, gerekse asliye hâkiminin görmekte olduğu dâvalara bakacak ve onların salâhiyetlerine malik olacaklardır. Bu itibarla iş mahkemeleri kararlarının sulh veya asliye diye müddeabih üzerinden ayrılmasını caiz görenlerden değilim. Bir iş mahkemesinin verdiği karar, mahkemenin nev'ine göre 8 gün zarfında kabili temyiz olacak, bu suretle Yargıtaya yolunda müracaat edilebilecektir. Bu itibarla arkadaşımın dediği gibi sulh ve asliye diye tefrik etmiye lüzum yoktur. Hukuk Usulü Mahkemeleri kanunumuzda sulh ve asliye mahkmeleri kararlarının ne kadar müddet zarfında temyiz edileceğine dair olan hükmünü burada tasrih edemezdik. Buradaki 8 gün her türlü dâvalara şâmildir. Yeterki iş mahkemesinde verilmiş olsun. Hangi nevi dâvalardan olursa olsun temyiz müddetleri 8 gündür.

Şimdi arkadaşım der ki burada tefhim yazılmıştır. Gıyaben karar verilirse bu tefhim nasıl işliyecektir. Burada tefhimin yazılmış olması iki tarafın vicahında verilen kararlara mahsustur. İki taraftan birisi gelmezse buradaki müddet tefhimde bulunan taraf hakkında cereyan eder, bulunmıyan ve gıyabında karar verilen taraf hakkında tebliğ lâzımdır. Çünkü tebliğ olmazsa, haberdar olmazsa bunu temyiz etmesine zaten imkân olmaz. O halde bunu niçin maddeye yazmadınız diye şimdi bana bir sual tevcih etmeye hakkınız var. Efendim, bu tasarının 15 nci maddesinde bir hüküm kabul ettik. Dedik ki bu tasarıda, bu kanunda gösterilenlerden başka hususlarda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun hükümleri tatbik olunur, dedik. Hukuk Usulü Muhakemeleri kanununda, hukuk mensubu arkadaşlarımın ve diğer arkadaşlarımın malûmu olduğu üzere bütün bunlar kemaliyle yazılmıştır, tesbit edilmiştir. Biz burada istisnai olarak hangi kaideleri kabul etmişsek onları buraya dercettik. Bunun haricinde olanları Hukuk Usulü Muhakemeleri kanununa atfettik. Burada bu kanunu tatbik edecek yargıç zaten meslekten olacağı için ve Hukuk

Usulü Muhakemeleri Kanunun 427 nci maddesinde bu hususta sarahati kâfiye bulunduğu için gerek sulh gerek asliye işlerinde bu şekilde muamele yapılması tabiî ve zaruridir. Esasen asliye dâvalarında Hukuk Usulü Kanununa göre asliye yargıçlığında rüyet edilen dâvalarda tefhim temyiz müddetine mebde değildir. İlânın tebliği tarihi esastır. Taraflar hazır dahi olsa böyledir. Sulhte gaibe başkâtip tarafından tebligat yapılır. Şimdi biz burada tebliğ keyfiyetini tasrih edersek Hukuk Usulü Muhakemeleri kanununun koyduğu bu kaideleri de bozmuş oluruz.

Binaenaleyh burada asliye mevadından olan bir dâva rüyet edilsin. Sulh mevadından olan bir dâva rüyet edilsin. 8 gün zarfında temyiz edilsin. Taraflar mevcut ise temyiz talebinin mebdei tefhim tarihinden başlar. Taraflardan birisi mevcut değilse temyiz müddeti kalem tarafından kendisine yapılan tebligat üzerine Hukuk Usulü Kanununa göre müddet cereyan edecektir. Ve daima müddet sekiz gündür..

Vaziyet bu şekilde olduğuna göre maddenin aynen kabulünü istirham ederim.

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Şifahen arzettiğim sebeplerden dolayı «8» nci maddenin birinci fıkrasının aşağıdaki şekilde kabulünü teklif ederim.

Denizli Milletvekili
Hulûsi Oral

Madde 8. — Birinci fıkra,

«İş mahkemelerinin nihai kararları, tefhim edilenleri tefhimi, arkadan karar verilip de tebliğ edilenleri tebliği gününden itibaren, miktar ve değerleri ne olursa olsun, sekiz gün içinde temyiz olunabilir».

BAŞKAN — Önergeyi nazarı itibara alanlar lûtfen işaret buyursunlar.. Nazarı itibare almıyanlar... Önerge nazarı itibara alınmadı.

Maddeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler. Etmiyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 9. — İş mahkemelerinin çalışma zamanları ihtiyaca göre haftanın münasip günleri ve iş bakımından günün münasip saatleri nazara alınarak Adalet Bakanlığınca tesbit olunur.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler.. Etmiyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 10. — İş Kanununun uygulanması ile görevli olan idari mercîler, kendilerine yapılan müracaatları on beş gün içinde idari yoldan neticelendiremedikleri ve iş mahkemelerinin görevi içinde gördükleri takdirde, bu hususa dair olan evrak ve belgeleri yetkili iş mahkemesine tevdi ederler. Mahkeme, re'sen gün tâyin ederek tarafları davet ve müracaat sahibinin dâvacı olduğunu tesbitten ve zabıtnameye imzasını aldıktan sonra bu kanundaki esas ve usullere göre dâvayı görerek kararını verir. İdari merciin bu yoldaki tevdii mahkemenin göreve mütaallik kararını takyit etmez.

İHSAN OLGUN (Yozgad) — Muhterem arkadaşlar; bu 10 ncu madde iş ihtilâflarını halletmek için gayet yerinde ve iyi bir maddedir. Yalnız maddenin tarzı tahririnde bâzı anlıyamadığım noktalar var, sayın sözcüden bunların tavzihini rica edeceğim.

«İş Kanununun uygulanması ile grevli olan idari mercîler» deniyor. Bu mercilerden maksat nedir? Çünkü idari mercîler, Çalışma Bakanlığının o sanayi bölgesi temsilcisi olabilir, Çalışma Bakanlığı olabilir, bir de işçi teşkilâtının bulunduğu yerdeki idare âmirleri olabilir. Çünkü oradaki idare âmirleri, İl İdare Kanununa göre, Çalışma Bakanlığının da temsilcisidir. Bundan maksat, vali, kaymakam, bucak müdürü gibi, Çalışma Bakanlığına niyabeten iş gören idare âmirleri midir, yoksa Çalışma Bakanlığının oradaki temsilcisi olan çalışma müdürü gibi, kendi teşkilâtı mıdır, veyahut Çalışma Bakanlığının Bakanlık bünyesindeki teşkilâtı mıdır? Bu noktanın aydınlatılmasını rica ediyorum. 15 gün içinde idari yoldan neticelendiremedikleri ve iş mahkemelerinin görevi içinde gördükleri takdirde, bu hususa dair olan evrak ve belgeleri yetkili iş mahkemesine tevdi ederler» deniliyor.

Şu halde idari mekanizma muvaffakiyet gösteremezse, idari yol, tahkim ve uzlaşma yoliyle meseleyi halledemezse, evrakı adalet mercilerine tevdi edecek bu takdirde hem idari mercie müracaat edilecek, hem de mahkemeye müracaat edilmek suretiyle iki mekanizma birden çalışacak. Hak sahibi aynı zamanda iş mahkemesine müracaat edecek, bir taraftan da daha kolay olan idari mercilere müracaat edecek. İdari mercîler uzlaşma, tahkim yoliyle halledemezse öbür taraftan iş mahkemelerine gidilecek, zaten

müddet az daha kısadır ve mahkemeler seri ve ucuzdur. Binaenaleyh her ikisi birden çalışmalıdır. Diğer taraftan iş mahkemesi bir karar verirse bunu nasıl telif edecektir? Hiç olmazsa buraya şöyle bir kayıt konmak lâzımdır. «Tahkim ve uzlaşma yolu bir netice vermezse ondan sonra dâvayı takabbül eder» gibi bir kayıt koymak suretiyle hem idareyi aynı zamanda adaleti müştereken yormamak gibi bir külfetten kurtarmak yoluna gidilemez mi? Bu cihetin aydınlatılmasını rica ediyorum.

Sonra; nazariyata uymıyan bir nokta vardır. İdari merciler tahkim ve uzlaşma yoliyle ihtilâfı halledemediği takdirde işi iş mahkemesine sevkediyor. Halbuki bunun son süzgeçi ya büsbütün idari merciler veya büsbütün iş mahkemelerine bırakılmasının hukuk kaidelerine uyan bir şey olduğunu söyliyebilirim. Fakat bunun realiteye uyup uymıyacağını tatbikatçı arkadaşlar daha iyi bilirler. Ben bu maddenin bu noktalarının aydınlatılmasını rica ediyorum.

ADALET K. SÖZCÜSÜ EMİN HALİM ERGUN (Ankara) — Efendim, İhsan Olgun arkadaşıma bu maddenin aydınlatılması yolunda tevcih buyurduğu sualden dolayı teşekkür ederim. Bu suretle tatbikatta meselelerin tereddütsüz olarak halledilmesi imkânını bahşetmiş oldular Efendim, İş Kanununun tatbikatiyle görevli idari merciler vali ve kaymakamlar dâhil olduğu halde Çalışma Bakanlığının bütün teşkilâtıdır. Şimdi bizim halkımız, bilhassa işçilerimiz haksızlığa mâruz kaldıkları zaman hemen bir dilekçe ile valiye, kaymakama varsa mahallinde Çalışma bölge müdürüne müracaat etmektedirler. Mahkeme yolunu daha sonra düşünmektedirler Bilhassa işçi vatandaşlarımızda bu hemen hemen itiyat halini almıştır. sonra İş Kanununun hükümlerine göre bu kabîl idari mercilerin bâzı nevi ihtilâfları halletmek yetkisi de mevcuttur. Fakat bu ihtilâfların halli bir mahkemenin ihtilâf halli şeklinde değildir. Çalışma müdürü işçi mümessilini yahut işçiyi, öbür taraftan da iş vereni çağırıp bu adam şöyle bir hak iddia ediyor, ne dersiniz diye sorar. Efendim o kadar hakkı yoktur., şu kadar hakkı vardır o halde ben sizi sulh edeyim, şu kadara razı ol şeklinde iki tarafın rızası ile bir uzlaşma temin edebilirse işçinin de işi bir an evvel görülmüş olur. Bu yolda İş Kanununda hükümler mevcuttur. Şimdi biz bu hükümleri ele alarak bu işlerin mahkemede nasıl görüleceğini düşündük. Ve dedik ki, şimdi maddede gördüğünüz gibi, bunlar 15 gün zarfında uzlaşma yolu ile bu işi halledemezlerse o işçiye haydi mahkemeye git demesinler. Evrakını mahkemeye göndersin, elindeki dilekçesini ve bu hususta bir tetkikat yapmışsa o tetkiki mübeyyin vesaiki mahkemeye doğrudan doğruya göndersin. Mahkeme o işte şikâyetçi olan kimseyi çağırsın ve desin ki, sen bu işte dâvacı mısın; evet dâvacıyım derse imzasını alsın, dâvasını görsün; karara bağlasın.

Kurduğumuz mekanizma budur;

Şimdi İhsan Olgun arkadaşım bir taraftan mahkemeye müracaat eder diğer taraftan idari mercie müracaat ederse iki taraftan birden iş nasıl görülür diye sordular? Bir taraftan mahkemeye diğer taraftan idari mercie müracaat ederse diğer taraf mahkemede diyecek ki, bu husus hakkında dâvacı aynı zamanda falan mercie de müracaat etmiştir. Çünkü o merci de öbür tarafa haber vermeden işe bakamaz. O takdirde mahkeme kendiliğinden oradaki evrakı getirir. Zaten mahkemeye aksedince idari merciin rolü ortadan kalkar. Mahkemeye gelinceye kadar idari mercide uzlaşma yapılamazsa mahkemeye gelecektir. On beş günde, uzlaşma olursa mahkemeye gelmeden halledilirse edilecektir.

Bizi bu şekilde hüküm vermeye sevkeden âmil hem İş Kanunu hükümleri hem de işçilerimizin itiyadıdır. Mahkemede, idari mercie şikâyet eden ben dâvacı değilim derse hâkim bakmıyacaktır. Hukuk işlerinde evvelâ dâva edildikten sonra işe vazıyed edilir.

Bir de biz buraya bir kayıt ilâve ettik dedik ki; idari merci yanılmış olabilir, bu işi mahkemenin tetkikına tâbi bir mevzu telâkki eder ve evrakı doğrudan doğruya mahkemeye gönderir. Bunu göndermiş olması mahkemeyi takyit etmesin. Mahkeme o iş hakkında vazifesine dâhil hususattan olup olmadığı cihetini ayrıca incelesin. Vazifesine dâhil görürse müracaat idari merciin gönderdiği için değil vazifesine dâhil hususattan olup kendisine tevdi edilmiş bir iş olması bakımından rüyet ve intaç etsin.

Zannediyorum ki; bu, tatbikat bakımından faydalı bir iştir. İhsan Olgun arkadaşımızı cevaplandırmış ve tatmin etmiş isem kendimi bahtiyar addederim.

BAŞKAN — Madde hakkında başka söz istiyen yoktur. Maddeyi kabul edenler... Etmiyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 11. — İş mahkemelerinde açılan dâvalar tebligat ücretinden ve her türlü resim ve harçtan muaftır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Etmiyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 12. — İş mahekemelerinin asli ve yedek işçi ve iş veren temsilcisi üyelerinden biri üye olmak için gereken vasıflardan birini kaybeder veya vazife görmek üzere çağırıldığı halde iki ay devamlı olarak mazeretsiz gelmezse iş mahkemesinin bölgesi içinde bulunduğu ağır ceza mahkemesinin kararı ile görevinden çıkarılır.

Bu işlem için iş mahkemesi bir yazı ile keyfiyeti ağır ceza savcılığına bildirir ve bu yazının bir örneğini de ilgiliye tebliğ eder.

Görevinden çıkarılması istenilen üye üç gün içinde itirazda bulunabilir. Cumhuriyet savcısı bu hususiaki yazıyı ve varsa üyenin itirazını ağır ceza mahkemesine tevdi eder. Mahkeme bir hafta içinde kararını verir. Bu karar kesindir.

İHSAN OLGUN (Yozgad) — Arkadaşlar; iş mahkemelerinde hâkimin yanına verilen üyeler iş veren ve işçi temsilcilerindendir. Halbuki çıkarma kararı tamamen iş veren ve işçinin bulunmadığı ağır ceza mahkemesi tarafından veriliyor. Şimdi iş dâvalarına, ihtilâflarına bakacak bir hâkimin yanına verilen iş veren ve işçi temsilcisi üyelerin mahkemeden çıkarılması kararı verilirken bunu tamamen adalete bırakmak, bunların mensup bulundukları ve temsil ettikleri iş veren ve işçi müesseselerine karşı bunları ne duruma sokar? Eğer böyle ise onların haklarını koruyacak şekilde onlara da fonksiyon vermek, hiç olmazsa «sizi temsil eden adamın vaziyeti şudur, ne diyorsunuz» gibi onların da mütalâasını sorar mahiyette birşey yapmak lâzımdır. Çünkü bunu ağır ceza reisi veya mahkemesi tâyin etmedi ki. Bu, hâkim de değil, ehli hibre, bilirkişidir. Binaenaleyh, bunları seçen de sendikalar iş veren müesseseler şunlar, bunlar. Bunları çıkarma kararını ağır ceza mahkemesine veriyoruz. Ama kendilerini temsil eden işçi ise bundan haberdar değildir. Bu noktanın lûtfen aydınlatılmasını rica ederim.

ADALET KOMİSYONU SÖZCÜSÜ EMİN HALİM ERGUN (Ankara) — Bu madde üzerinde İhsan Olgun arkadaşımın tevcih buyurdukları suale cevabımı arzediyorum.

Efendim, iş mahkemesinde çalışacak iş veren veyahut işçi temsilcisi iki ay mazeretsiz vazifesine gelmezse veyahut, yukarda bir madde kabul etmiştik, o madde mucibince, mahkûm olmıyacak, medeni ve siyasi haklarına sahip olacak. Okur yazar olacak, Türk olacak ve saire..

Bu gibi şartlardan birisini kaybederse yargıç, yani mahkeme başkanı olan yargıç bu keyfiyeti bir müzekkere ile mıntakasında bulunduğu ağır ceza mahkemesi savcılığına bildirecek, üç gün içinde bu üyeye itiraz ve cevabını bildirmek için tebligat yapacak ve mümessilin itirazı ile birlikte evrakı ağır ceza mahkemesine tevdi edecek, ağır ceza mahkemesi bu işçinin vazifeyi yapıp yapamıyacağına dair kesin bir karar verecektir.

Altındaki maddede bir de ceza müeyyidemiz gelecektir, mazeretsiz devam etmiyenler için müeyyide kabul edilmesi neticesine vardık, ve bu şekilde, intizamı sağlıyacağımız kanaatindeyiz, bu müeyyidenin tatbiki, cezanın verilmesi, seçilmiş bir işçinin o vazifeye seçilmesi için haiz olması gereken ehliyeti kaybetmiş olması gibi hususların tetkikini bir mahkemeye, kazai fonksiyona verilmiş oluyor. Bunda isabet var zannediyorum. Bilmiyorum arkadaşımın emrettiği başka bir husus var mı?

İHSAN OLGUN (Yozgad) — Hâkimin yanına, asasör adını verdiğimiz bu üyelerin seçimi, işçi ve iş veren teşkilâtı teşkilât tarafından yapılıyor. Teşkilât diyor ki, bizi hâkim yanında temsil edecek unsur budur. Ben istiyorum ki Cumhuriyet savcısı sizin seçtiğiniz temsilci artık ehliyetini kaybetmiştir; şu suçları veya devamsızlığı sabit olmuştur, diye işçinin mensup olduğu teşkilâtı haberdar etsin.

EMİN HALİM ERGUN (Devamla) — Efendim onu haberdar etmek mecburiyetini vaz'etmiş bulunuyoruz. Cumhuriyet savcılığı mümessil işçileri toplıyacaktır, her biri ayrı ayrıdır, çünkü bir teşekkül değildir, kabul buyurduğunuz İş Kanununa göre muayyen bir miktardaki işçi, meselâ beş işçi bir temsilci seçecektir, Çalışma Bakanlığı bunları toplıyacaktır, bunlara sizin seçtiğiniz üye muayyen şartları kaybetmiştir yolunda bir tebligat yapılmasının mümkün ola-

cağını, zannetmiyorum. Fakat bu üye bu şartları kaybetmişse, ağır ceza mahkemesi kararıyle işinden çıkarılmışsa yine aynı kanuna göre Ticaret ve sanayi meclisleri veya mümessil işçiler tarafından seçilmiş yedek üyeler vardır, onları çağıracaktır, bunlardan mahkeme teşkil olunacaktır. Zaten bunlar için kabul ettiğimiz süre de iki senedir. İki sene zarfında vâkı olan bu halleri ağır ceza mahkemesi gibi bir merciin tetkik etmesinde isabet vardır.

BAŞKAN — Maddeyi oyunuza sunuyorum.. Kabul edenler.. Kabul etmiyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 13. — İş mahkemelerinin işçi ve iş veren temsilcisi üyelerinin mazeretsiz olarak vazifeye gelmemeleri halinde 12 nci madde hükmüne göre yapılacak işlem sonunda ağır ceza mahkemesince ayrıca haklarında beş liradan elli liraya kadar para cezasına hükmolunabilir. Bu ceza inzibati mahiyettedir.

BAŞKAN — Maddeyi oyunuza sunuyorum.. Kabul edenler.. Kabul etmiyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 14. — İş mahkemelerinin işçi ve iş veren temsilcisi üyelerine gördükleri vazife karşılığı olarak Çalışma Bakanlığınca bir ödenek verilir. Bu ödenek işçi temsilcisinin mensup olduğu iş yerinde aldığı günlük ücret tutarından aşağı olamaz. Ödeneğin verilme esas ve şartları ile miktarı, Adalet, Maliye ve Çalışma Bakanlıklarınca müştereken tesbit olunur.

Munzam olarak bu görev verilmiş ise aynı esaslara göre yargıca da ödenek verilir.

MALİYE BAKANI İSMAİL RÜŞTÜ AKSAL (Kocaeli) — Söz istiyorum.

MALİYE BAKANI İSMAİL RÜŞTÜ AKSAL (Kocaeli) — Muhterem arkadaşlar; bu 14 ncü maddenin son fıkrası Hükümet teklifinde yoktur. Adalet Komisyonunca konmuştur. Burada diyor ki : «Munzam olarak bu görev verilmiş ise aynı esaslara göre yargıca da ödenek verilir». Kanun bu vazifeyi yargıca asli vazifeleri meyanında tahmil etmiştir. Binaenaleyh yargıca ödenek verilmesi mevzuubahis olamaz. Bu esasen bizim mevzuatımıza da uygun değildir, kaldı ki, ödenek verildiği takdirde yargıçlar arasında farklı bir durum da yaratılmış olacaktır.

Bendeniz bu fıkranın kaldırılmasını arz ve istirham ediyorum. Bunun için de bir önerge takdim ediyorum.

ADALET KOMİSYONU SÖZCÜSÜ EMİN HALİM ERGUN (Ankara) — Efendim, Sayın Maliye Bakanımız Rüştü Aksal'ın dediği gibi bu fıkra, yani şimdi çıkarılmasını istediği fıkra Hükümetin teklifinde yoktu. Adalet Komisyonu bunu ilâve etmiştir. Mucip sebeplerini arzediyorum :

Şimdi mahkemede vazife görecek işçi ve iş veren temsilcilerine Çalışma Bakanlığı Bütçesinden çalıştığı günler için bir ödenek verilecektir. Hakkı huzur gibi bir şey. Bunun miktarı hakkında şöyle bir kıstas aldık. Çalışma Komisyonunun mütalâasındaki fikre tamamen iştirak ederek verilecek ücreti, vazife görecek işçinin asıl iş yerindeki vazifesinde almakta olduğu ücretten aşağı almıyacaktır. Yani bir tesviyeci ustası on lira ücret alıyorsa mahkemede ona verilecek ücretin asgari haddi bu aldığı ücretten aşağı düşmiyecektir. Bunun fevkinde olabilir. İş veren için de aynıdır.

Şimdi biz yukarda kabul ettiğimiz 9 ncu maddede dedik ki; iş mahkemelerinin çalışma zamanları ihtiyaca göre haftanın münasip günlerinde ve iş bakımından günün münasip saatleri nazara alınarak Adalet Bakanlığınca tesbit edilir. Adalet Bakanlığı; falan yerdeki iş dâvaları ve iş mahkemelerindeki işlere sen bakacaksın diye asli olarak yargıca bir vazife vermişse buna ayrıca bir ücret vermeye şüphesiz lüzum yoktur. Ama her hangi bir yerdeki yargıçtan zat o yerin asliye veya sulh mevaddına ait vazife görmekte iken munzam olarak sen aynı zamanda orada iş dâvalarını da göreceksin ve bu iş dâvalarını görürken sağına işçi, soluna iş veren temsilcisini alacaksın diye munzam olarak bir vazife verilebilir.

Şimdi okuduğum maddeye göre bu mahkeyani iş mahkemesinin çalışma zamanlarını bakanlık tâyin edecektir. Ve hattâ diyecek ki, işçiler saat 5 te işlerinden çıkıyorlar, sen de saat 5 ten 8 e kadar iş dâvalarına bakacaksın, taraf olarak dâvaya gelen işçilerin esas işinde gündeliğini kaybetmemesi için. Yahut da Cmartesi günü öğleden sonra bu dâvalara bakacaksın diyecek. Böyle olunca; hâkimin asli vazifesi mevcut, munzam olarak bir de bu şekilde kendisine vazife tahmil edilmektedir. Kendisine verilecek de ödenek değildir. İş veren ve işçi mümessillerine

verilen gibi bir hakkı huzurdur. İş veren ve işçi mümessillerine ne verilecekse buna da o verilecektir. Bu Adalet Bütçesinden de değil, Çalışma Bütçesinden böyle bir hakkı huzur verilsin diye düşündük. Ama Maliye Bakanı bu, doğru değildir diyor. Takdir Yüksek Heyetinizindir.

KEMAL ÖZÇOBAN (Afyon Karahisar) — Efendim, maddenin yazılış şekline göre, ödeneğin yargıca munzam olarak verilmesi doğru olur kanaatindeyim. Bir defa maddede (munzam olarak) tâbiri vardır. Kendisine munzam olarak bir görev verilmiş ise, yani kendisi başka bir vazife görmekte iken fazla olarak, şu vazifeyi de göreceksin diye salâhiyet verilerek, iş mahkemelerini de göreceksin diye emir verilmiştir. Binaenaleyh, bu yargıca asli vazifesi olmadığı halde kendisine munzam bir vazife verildiği için, burada da belirtildiği üzere, aynı esaslar dâhilinde tahsisat ayrılması lâzımgelir kanaatindeyim. Ya buradaki (munzam olarak) tâbirini kaldırmak lâzım, aksi takdirde munzam olarak bu görev verilmiş olan hâkime bu işleri gördüğü müddetçe kendisine tahsisat ayrılması yerinde olur.

Ben Maliye Bakanımızın fikirlerine iştirak etmiyorum.

İHSAN OLGUN (Yozgat) — Hâkimlere ödenek verilsin veya verilmesin, mevzuu, daha ziyade 14 ncü maddeyi zedeliyor. Çünkü Hükümet gerekçesi iş mahkemelerini niçin kurduğunu izah ederken, iş ihtilâflarının, cezalarının, iş topluluğu arasındaki ihtısasa taallûku olduğu için, hususi hâkimlere ihtiyaç vardır diyor. Bu mahkemelerin bünyesi; sürat, ucuzluk gibi bir mahiyet arzettiği için, hukuk usulü muhakemelerinin yani umumi mahkemelerin dışında hususi bir vaziyeti ileri sürüyor. Memleketimizde iş hayatı vardır. İşçi ile iş veren arasında ihtilâflar vardır. bu ihtilâfları ihtısas sahibi iş hâkimleri arkadaşlar tedvir edecektir. Hal böyle iken, filân hâkime ek olarak vazife verilecektir, hukuk hâkimi, her hangi bir hukuk dâvasını hallettikten sonra, yorgun argın gelecek, asasör mümessilleri çağıracak ve dâvalara bakacak. Bu suretle iş mahkemesinin esas ruhu, esprisi kayboluyor. Biz istiyoruz ki, bir iş hâkimi gelsin, oraya otursun, işler aksamadan yürüsün, Bilirkişi ile filân bu iş olamaz. Bu işle meşgul olacak hâkimler bu işi görsün. Bu hâkimlere ek olarak bir vazife verilmemelidir. Adalet ve Çalışma Bakanlıkları bu kanunun yürümesini arzu ediyorlarsa, müstakil olarak iş hâkimi tâyin etsinler. Aksi takdirde iş mahkemelerinin hükmü kalmaz.

MALİYE BAKANI İSMAİL RÜŞTÜ AKSAL (Kocaeli) — Efendim, bendenizin bu mevzuda Yüksek Meclisin nazarı dikkatini celbedişim, hâkimlere verilmek istenen maaşın, bizim maaş ve ücret rejimimize uygun olmaması bakımındandır. Yoksa işi, yapılacak nakdi, malî fedakârlık noktasından mütalâa etmedim.

Bizim ücret ve maaş rejimimiz, bir kimsenin uhdesine kanunen verilen vazifelerin ifasından dolayı bir ödenek vermemektedir. Nitekim vergi itiraz komisyonlarına ayrıca vazifeler verildiği halde, yalnız hakkı huzur vermekte ve fakat muvazzaf olanlara ayrıca bir para vermemektedir. Ben bu zaviyeden işi mütalâa ve umumi rejimimizde bir gedik açacağını işaret ettim. Yoksa hatırıma, hâkime şu verilecektir diye birşey gelmedi.

Bunun haricinde ikinci bir mevzu daha vardır ki, oda, benim saham dışında kalır. Takdir buyurursunuz ki, bu mevzuda hâkimler arasında bu ödenek bakımından bir takım vaziyetler hâsıl olur. İhtısas mahkemesi ve Millî Korunma mahkemelerinde bu iş tecrübe edilmiştir. Bu zaviyeden bendeniz bu fıkranın kaldırılmasını tekrar arz ve istirham ediyorum.

HULÛSİ ORAL (Denizli) — Üç gün evvel bu İş Kanununun tadilinde de mevzuubahis oldu. Sayın Maliye Bakanı, kabul ettiğimiz umumi prensiplerin ve bunlara dayanan hükümlerde bir gedik açmanın büyük ihtilâtlar yapacağını ileri sürdüler. Bendeniz oraya bu hükmün konmasına taraftar oldum. Şöyle ki; tahkim işlerine bakacak yüksek idare kurulunda bulunan Devlet memurlarına bu şekilde bir örnek verirsek umumi prensipe muhalif düşeccektir. Çünkü mesai saatleri Devlete memurun o saat zarfında yapacağı hizmet vecibesinin içine dâhildir dediler. dediler, bunu kabul ettim. Fakat burada dikkat buyurulursa hükümde bir değişiklik vardır. Sebep şu: 9 ncu maddede: «İş mahkemelerinin çalışma zamanları ihtiyaca göre haftanın münasip günleri ve iş bakımından günün münasip saatleri nazara alınarak Adalet Bakanlığınca tesbit olunur» diyor.

Arkadaşlar, bu hükmü biz Adalet Komisyonunda şu noktadan ileriye sürdük: İşçinin mahkemeye gittiği zamanlarda ücreti kesilir, bunu düşünerek, iş mahkemelerinde iş görme görevi

kendisine verilmiş olan hâkimin, çalışacağı zaman, Cumartesi günü mesai saatinden sonra, Pazar günü veyahut da diğer memleketlerde olduğu gibi, mahkemelerin teşekkülü daima iş saatleri dışında vazife verilecek zamanlar olacaktır.

Her hangi bir memura, akdi zımni ile bize muayyen saatte çalışma borcunu kabul eden bir memura, bunun dışında vazife verirken, ona, sen bizden bir hak istemiyeceksin diyebilir miyiz? Şimdi bu noktadan munzam vazife olarak kabul edilmiştir. Onun günde sekiz saatlik mesaisine karşı aylık olarak ödenek veriyoruz. Bunun dışında iş mahkemelerine bakacaksın diyoruz. (İhtısas sesleri) ihtısas kısmını sayın komisyon söylerler, ayrıca. İş hâkimidir, iş mahkemesidir. Fakat iş mahkemelerinde salâhiyetli kılacağımız hâkimi, gece veya, Cumartesi öğleden sonra ve Pazar günü gibi, işçinin yevmiyesinden mahrum edilmiyeceği ve hâkimin de diğer işlerine dokunmıyacak mesai saatleri dışı zamanlarda çalıştırdığımızda, onun ek ödenek istemesi hem kanuni hakkıdır hem de vermek bizim borcumuzdur. bu, umumi prensiplerde de bir gedik açmaz ve bu noktaya munhasır olmak üzere bu fıkranın kalmasında fayda vardır. Yoksa kanunun umumi prensiplere gedik açacak noktası bu nokta değildir.

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum:

Yüksek Başkanlığa

Arzettiğim sebebe binaen 14 ncü maddenin son fıkrasının kaldırılmasını teklif ederim.

Kocaeli Milletvekili
İsmail Rüştü Aksal

BAŞKAN — Son fıkranın maddeden çıkarılmasını istiyen bu önergeyi nazarı itibara alanlar... Almıyanlar... Nazarı itibara alınmıştır.

Son fıkra çıktıktan sonra maddeyi oyunuza arzediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler.. Madde kabul edilmiştir.

MADDE 15. — Bu kanunda sarahat bulunmıyan hallerde Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümleri uygulanır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz yoktur. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 16. — İş Kazalariyle Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları hakkındaki 4772 sayılı Kanunun 67 nci ve İhtiyarlık Sigortası hakkındaki 5417 sayılı Kanunun 38 nci maddelerinin ikinci fıkraları hükümleri kaldırılmıştır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen yoktur. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 17. — Bu kanun yayımı tarihinden altı ay sonra yürürlüğe girer.

HULÛSİ ORAL (Denizli) — Komisyon Sözcüsünden iki sualim vardır.

1. — Bu yargıcın yanına verilen ve aynı hakları haiz olan üyelerin bu vazifelerinin ifasında veya vazifeleri sırasında yapmış oldukları suçlardan dolayı Hâkimler Kanununa göre mi muhakeme edileceklerdir?

2. — Bu kanun yürürlüğe girdiği günden itibaren diğer mahkemelerde mevcut dâvalar o mahkemeler tarafından mı görülecektir, yoksa bunlara devir mi edilecektir?

Bu hususlarda izahat rica ediyorum.

ADALET KOMİSYONU SÖZLÜSÜ EMİN HALİM ERGUN (Ankara) — Hulûsi Oral arkadaşımın şimdi söylediği hususlara cevaplarımı arzediyorum.

İş mahkemelerinde yargıçla beraber vazife görecek olan iş veren ve işçi temsilcileri; vazifelerini suiistimal halinde veya kanuna aykırı her hangi bir hareketleri halinde Yargıçlar Kanununa tâbi olmıyacaklardır. Bunlar hakkında Ceza Kanunumuzun 279 ncu maddesinde sayılan, asıl veya muvakkat, seçimle, paralı veya parasız her hangi bir vazife yapan memur sayılır ve o şekilde ceza görmesi lâzımgelir, yolundaki maddei kanuniye hükmüne göre haklarında takibat yapılması lâzımgelir. Çünkü Hâkimler Kanunu, meslekten olan hâkimler hakkında asli ve cezai hükümleri ihtiva etmektedir.

İkinci sualine gelince:

Bu kanun yürürlüğe girdiği zaman mahkemelerde görülmekte olan dâvalar hakkında ne gibi muamele cereyan edecektir?

Hukukta kaide; usul kanunları makable şâmildir, Âmme intizamını ihlâl etmemek şartiyle; kabul ettiğimiz diğer maddelere göre bu kanuna göre bakılacak dâvalar harç ve resimlerden muaf olduğu gibi, işçiyi himaye eden hükümleri ihtiva etmektedir. Usul Kanunu makabline şâmil olacağından, diğer mahkemelerde görülmekte olan dâvalar o mahalde açılan iş mahkemele-

rine, iş mahkemesi yoksa birinci madde ile kabul ettiğimiz şekilde iş dâvalarını görmek için

İHSAN OLGUN (Yozgad) — Yüksek dereceli mahkemede iki ay itiraz müddeti kabul ediyoruz. Yargıtayda yüksek dereceli iş mahkemesi, böyle bir merci bulunacak mı? Yoksa umumi hükümlere göre, halen mevcut olan daireler mi bu dâvaları rüyet edecektir?

ADALET KOMİSYONU ADINA EMİN HALİM ERĞUN (Ankara) — Yargıtayda bu iş dâvalarını görmek için halen ayrıca bir teşkilât mevcut değildir. İş mahkemelerinden verilmiş kararlar Yargıtayda kendi kanununa göre ilgili dairelerde tetkik edilecektir. Yalnız bu tetkikatın tesriini temin için İcra ve İflâs Kanununda olduğu gibi bunların iki ay zarfında karara bağlanması lâzımgeldiği yolunda kanuna bir hüküm koyduk. Fakat yarın ihtiyaç hâsıl olursa yani iş mahkemelerinde verilen kararlar fazlalaşır ve bunun için Yargıtayda ayrı bir daire teşkiline lüzum hâsıl olursa şüphesiz Yargıtay teşkilâtı hakkındaki kanunun tadili yolunda bir hüküm vaz'ı ile ayrı bir daire teşkil olunabilir. Fakat bugün için böyle bir ihtiyaç hissedilmemiştir.

BAŞKAN — 17 nci maddeyi oyunuza sunuyorum: Maddeyi kabul edenler.. Etmiyenler.. Madde kabul edilmiştir.

MADDE 18. — Bu kanunu Adalet ve Çalışma Bakanları yürütür.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler.. Etmiyenler.. Madde kabul edilmiştir.

Tasarının birinci görüşülmesi bitmiştir.

Vakit geçmiştir...

ADALET BAKANI FUAD SİRMEN (Rize) — Reis Bey gündemde bir maddelik bir kanunumuz var, onun müzakeresini rica edeceğim.

BAŞKAN — Ondan evvel başka tasarı var.

Çarşamba günü saat 15 te toplanılmak üzere Birleşime son veriyorum.

Kapanma saati : 19

T. B. M. M. Basımevi

S. Sayısı : 127

Ocak : Haziran 1949 aylarına ait raporun sunulduğuna dair Sayıştay Başkanlığı tezkeresi ve Sayıştay Komisyonu raporu (3/422)

T. C.
Sayıştay Başkanlığı
Sayı : 303592,2123

7 . XI . 1949

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

1050 sayılı Genel Muhasebe Kanununun 76 ncı maddesi hükmüne tevfikan Ocak 1949 - Haziran 1949 ayları içindeki işlemlerden Büyük Millet Meclisine arzı uygun görülen hususlarla kanuna aykırı sayılarak vize edilmemiş bulunan masraflara mütaallik olmak üzere düzenlenen «12» madde ve «42» sahifeden ibaret birinci ve ikinci üç aylık raporun bütçeye mevzu ödenek ve bundan merkez ve taşradaki saymanlıklara verilen ödeme emirlerinin miktarını gösterir «7» cetvelle birlikte ilişik olarak sunulduğunu derin saygılarımla arzeylerim.

Sayıştay Başkanı
S. Oran

Sayıştayın mütalâası

Tarihi	Reddolunan evrakın Sayısı	Cinsi	Muhtevası
4 . 6 . 1948	631 Bölümü	Verile emri Dairesi	800.00
	209/2	Adalet Ba.	

1. — Adalet Bakanlığı Saymanlık Müdürlüğünce düzenlenerek vizesi için Sayıştaya gönderilen yukarda tarih ve sayısı ile muhtevası yazılı verile emrinin incelenmesinde :

Kurtuluş mahallesi Çemen sokak No. 14 de mukim İsparta eski Noter Muavini Kâzım Dereli'nin tanzim ettiği 1935 - 1947 yıllarına ait 13 yıllık ve 156 sayılı Adalet dergilerinin alfabe sırasiyle yapılmış olan fihristinin 500 lira mukabilinde adı geçenden satın alındığı görülerek bu hususta dairesinden alınan malûmat üzerine yapılan inceleme sonucunda :

Gerçi dairesince bundan önce 1946 yılında çıkan Adalet dergileri için Kasım Özakdemir tarafından tanzim edilen fihristin telif addi mümkün olmamakla beraber şahsi mesai neticesinde vücuda getirilen bir eser telâkkisiyle, belirli bir bedel mukabilinde satın alınması uygun görülerek buna ait verile emrinin genel kurulca 3 . IV . 1947 tarihinde vizesi cihetine gidilmiş olması bahis konusu hâdiseye emsal olarak gösterilmekte ise de Kasım Özakdemir'in Yayın Müdürlüğü memuru olmayıp Ankara Asliye Mahkemesi Başkâtibi olduğu ve sözü edilen eser, bakanlıkça 1935 - 1947 yıllarında neşredilmiş olan dergilerin alfabe sırasiyle hazırlanmış bir fihristinden ibaret olup yayım işlerine taallûk eden bu kabîl görevlerin Yayın dairesinin asli vazifeleri cümlesinden olması itibariyle bu dairede istihdam edilen memurların ifasiyle mükellef oldukları vazifelerden sayılması tabiî bir keyfiyet bulunduğu ve bu fihristi hazırlıyan Kâzım Dereli'nin Yayım Dairesinde müstahdem olduğu anlaşıldığı cihetle bunun ka-

Sayıştay Komisyonu raporu

T. B. M. M.
Sayıştay Komisyonu *12 . I . 1950*
Esas No. 3/422
Karar No. 14

Yüksek Başkanlığa

Ocak - Haziran 1949 aylarına ait olup Satay Başkanlığının 7 Kasım 1949 tarihli ve 303592/2123 sayılı tezkeresi ile gönderilen Birinci ve ikinci 3 aylık rapor, Sayıştay Birinci daire Başkanı Faik Eke'de hazır bulunduğu halde komisyonumuzca tetkik olundu:

Raporun fıkralarına karşılık olarak ittihaz kılınan kararlar hizasında gösterilmiştir.

1. — Bakanlıklar teşkilâtında yer almış bulunan yayın müdürlükleri kadrolarında istihdam edilen memurların yayına taallûk eden her türlü işleri ifa etmeleri vazifeleri icabından bulunduğu cihetle yapacakları bu işlerden dolayı kendilerine ayrıca ücret verilmesi mümkün olmıyacağı hakkında Sayıştayca ittiraz olunan karar yerinde görülmüştür.

nunun tahmil etmediği bir iş suretinde telâkkisi doğru bulunmamış ve mumaileyhin Yayım dairesinde memur olduğu açıklanmıyarak gerek komisyon kararında ve gerekse verile emriyle diğer merbutatında eski memuriyeti ile ev adresinin gösterilmiş olması da ayrıca dikkate şayan görülmüştür.

Mezkûr masrafa ait verile emrinin, yukarda tebarüz ettirilen esbaba binaen kabul ve vizesi mümkün görülmediğinden reddine karar verilerek bu bapta düzenlenen takrir ekleriyle birlikte Adalet Bakanlığına sunulmuştur.

İşbu takrir üzerine Adalet Bakanlığından cevaben alınan tezkerede bâzı esbap serdiyle kanuna uygun görülen muamelelerin bir kere daha incelenmesi beyan edilmiş olmakla keyfiyet Sayıştay Genel Kurulunca görüşülerek sonuçta :

Ret takririnde tafsilâtlı olarak belirtilmiş olduğu üzere Adalet dergilerinin bahis konusu alfabetik arama cetvelini tanzim eden Kâzım Dereli'nin; Bakanlık Yayın Müdürlüğü memurlarından olduğu anlaşılmış ve sözü edilen dergilerin fihrist tanzimi işinin bu müdürlük memurlarının vazifeleri cümlesinden olması derkâr olup bu itibarla kanunun tahmil etmediği munzam bir vazife mahiyetinde telâkkisine de imkân görülememiş olmakla beraber esasen bu dergilerden 1946 yılına kadar olan 1 - 125 sayılarına ait kısmının alfabetik tahlili arama cetveli daha önce Ankara Asliye Mahkemesi Başkâtibi Kasım Özakdemir tarafından hazırlanarak mumaileyhten 394 lira 50 kuruş mukabilinde satın alınmış bulunmasına ve bu kısmın Kâzım Dereli'nin hazırladığı cetvele dâhil bulunduğu da anlaşılmasına göre Kâzım Dereli'nin bu cetvelin ancak cüz'i bir kısmının tanzimi ile iştigal ettiği tezahür etmekte olduğundan bir iş için mükerrer masraf ihtiyarı doğru olamıyacağı gibi Adalet Bakanlığının sözü edilen tezkeresinde ileri sürülen sebep ve düşünceler de ret muamelesinin tadilini müstelzim bulunmadığı cihetle bu baptaki verile emrinin kabul ve vizesine kanuni imkân görülemediğinin cevaben adı geçen Bakanlığa bildirilmesine karar verildiğinden keyfiyet Adalet Bakanlığına arzolunmuştur.

Tarihi	Reddolunan evrakın Sayısı	Cinsi	Muhtevası
9.XII.1948	3716	Verile emri	6248.07
Bölümü		Dairesi	
Muhtelif		Bayındırlık B.	

2. — Bayındırlık Bakanlığı Saymanlık Müdürlüğünce düzenlenerek vizesi için gönderilen yukarda tarih ve sayısı ile muhtevası yazılı verile emrinin incelenmesinde:

1948 yılı telefon rehberinde Bayındırlık Bakanlığına ait olduğu gösterilen telefonlar arasında bulunmıyan 23772 ve 24804 numaralı telefonların mükâleme ücretlerinin bütçeden ödenmek istenildiği görülmüş olmakla bu hususta dairesinden alınan malûmat üzerine Sayıştay Birinci Dairesince incelenerek sonuçta:

Maliye Bakanlığı ve P. T. T. Genel Müdürlüğünün 1946 yılı bütçelerinin Büyük Millet Meclisi Bütçe Komisyonunda müzakeresi sırasında; bundan böyle bir kanun tedvin edilinceye kadar memurların ikametgâhlarına, bedeli bütçeden verilmek suretiyle telefon konulmaması ve masraflarının kabul edilmemesi kararlaştırılmış olduğundan bu karara rağmen bâzı dairelerce, memurun vazifesinin önemi, Bakanlık ve sair makamlarla her an temas ve muhaverede bulunmaları zarureti gibi sebepler dermeyanı ile hususi ikametgâhlara konulmuş olan telefonların tesis masraflariyle mükâleme ücretlerinin reddine Birinci Dairece karar verilmiş ve bu kararlardan Genel Kurula intikal etmiş olanlar da tasvip edilmiş bulunmaktadır.

Ezcümle Bayındırlık Bakanlığı Demiryollar ve Limanlar İnşaat Dairesi Başkanı İkbal Adil'in evine - 18 . VII . 1948 tarihinde konulmuş olduğu anlaşılan 24083 sayılı telefonun - Telefon İdaresine verilmek istenilen yıllık abone bedelinin kabulüne imkân görülemiyerek buna ait verile emri Birinci Dairemizin 11 . XII . 1948 tarih ve 2927 sayılı kararına müsteniden reddedilmiş bulunmaktadır.

Bahis konusu telefonlardan; 24804 sayılı olanının E. İ. E. İdaresi Genel Müdür vekili Murittin Kulin'in evine 23 . I . 1946 tarihinde naklen; 23772 sayılı olanının da Özel Kalem Müdürü Fazıl Sarımsakçıoğlu'nun - evine 5 . II . 1948 tarihinde devren tesis edilmiş olduğu,

2. — Evvelce verilen kararlarda dahi belirtildiği veçhile bedeli bütçeden verilmek üzere memurların hususi ikametgâhlarına telefon konulması doğru görülememiştir. Bilhassa Posta ve Telgraf Bütçesinin son yıllarda gelirinin giderine kifayet etmemesinden dolayı meccani telefon adedlerinin biraz daha tahdidi zaruri bulunduğu halde kanunen cevaz verilmiyen yerlere parası bütçeden verilmek suretiyle telefon konulması parasız telefonların genişletilmesi gibi bir maksat güdüldüğü anlaşılmış ve bu itibarla yapılan masraf hiç de yerinde görülmemiştir.

Telefon İdaresinin bir sureti tahakkuk evrakı meyanında bulunan yazısı münderecatından anlaşılmış ve bu tarihlere azaran mezkûr telefonlar, Bütçe Komisyonunun yukarda zikredilen kararından sonra tesis edilmiş olduğundan bu karar muvacehesinde sözü edilen telefonların mükâleme ücretlerinin kabulüne imkân görülememiş olduğu gibi esasen Elektrik Etüd İdaresi hükmi şahsiyeti haiz müstakil bir teşekkül olup bu itibarla bu idareye ait vazifelerden dolayı tahakkuk edecek masrafların da kendi bütçelerinden tediyesi lâzımgeleceğinden, Bakanlığın diğer telfon muhabere ücretlerini de irtiva eyliyen mezkûr tahakkukun bu suretle islâhına talikan reddine karar verildiğinden keyfiyet bu hususta düzenlenen takrir ile Bayındırlık Bakanlığına bildirilmiş idi.

Bakanlığın cevabi yazısında; bâzı esbap reddiyle keyfiyetin birkere de Sayıştay Genel Kurulunca müzakere edilmesi istenilmiş olmakla; bu bapta Sayıştay Genel Kurulunca yapılan görüşme sonucunda:

Ret takririne esas olan Birinci Daire kararında da belirtilmiş olduğu üzere Maliye Bakanlığiyle P. T. T. Genel Müdürlüğünün 1946 yılı bütçelerinin Bütçe Komisyonunca görüşülmesi sırasında, Devlet Bütçesinde mevcut telefon haberleşme ödeneklerinden bâzı memurların ikametgâhlarındaki telefonlar için yapılan harcamalar bahis konusu edilerek hususi ikametgâhlardaki telefonların tesbiti ile bundan böyle bu hususta bir kanun tedvin edilinceye kadar evlere telefon kurulmaması kararlaştırılmış bulunmasına göre bu karardan sonra esasen mevcut olsa dahi bir telefonun her hangi bir sebeple yeniden özel ikametgâha nakli ile masrafının bütçeden tesviyesi cihetine gidilmesi doğru görülememiş olmakla beraber esasen mümasili bir hâdise dolayısiyle keyfiyet Sayıştayın Ocak - Mart 1948 aylarına ait üç aylık raporiyle Büyük Millet Meclisine arzedilmiş ve bu bapta ittihaz olunup 7107 ve 7117 sayılı Resmî Gazete ile neşredilen 1632 sayılı karar ile Sayıştayın ret muamelesi tasvip buyurulmuş ve 1949 Bütçesinin Bütçe Komisyonunda görüşülmesi sırasında kanuni mezuniyet olmadıkça hususi ikametgâhlarda müessese telefonlarının kaldırılması da tesbit kılınmış, bulunduğu cihetle Bayındırlık Bakanlığının sözü edilen tezkeresinde bu hususta ileri sürülen sebep ve düşüncelerin

daire kararının tadilini müstelzim görülemediğinin cevaben adı geçen bakanlığa bildirilmesine oy birliği ile karar verildiğinden keyfiyet Bayındırlık Bakanlığına arzedilmiştir.

Reddolunan evrakın Tarihi	S.	Cinsi	Muhtevası
4 . II . 1948	1748	Verile emri	70.98

Bölümü Dairesi

263 - 4 Millî S. B.

3. — Millî Savunma Bakanlığı Saymanlık Müdürlüğünce düzenlenerek vizesi için Sayıştaya gönderilen yukarda tarih ve sayısı ile muhtevası yazılı verile emrinin incelenmesinde:

Askerî Fabrikalar Genel Müdürlüğünde 40 lira asli maaşla sivil hesap memuru olarak istihdam edilmekte olup hastalığı dolayısiyle verilmiş olan iki aylık hava değişimini geçirmek üzere İstanbul'a gidip gelmiş bulunan Behçet Aroymak'ın işbu seyahati için askerî memurlar misillü yol masrafı tahakkuk ettirildiği görüldüğünden bu hususta dairesinden alınan malûmat üzerine işin gereği Sayıştay Birinci Dairesince incelenerek sonuçta:

Ordu Bahriye ve Jandarma - Zâbitan ve Memurini hakkındaki 912 sayılı Kanunun 4 ncü maddesinde; bilûmum zâbitan ve memurin ve mensubini askeriyenin memleket dâhilindeki resmî müessesatı sıhhiyede meccanen tedavi edilececkleri zikrolunduktan sonra bunlardan tedavi veya tebdilhava için ahar mahallere gönderileceklere harcirahlarının dahi verileceği gibi muhtacı muavenet oldukları barapor tasdik edilenlere emirlerinin dahi verilebileceği yazılı bulunmuş olup işbu maddede, memurin ve mensubini askeriye tâbirine kimlerin dâhil bulunduğu hakkında sarih bir kayıt ve işaret mevcut olmamakla beraber, 1455 sayılı Kanunun, 2016 sayılı Kanunun birinci maddesiyle değiştirilen ikinci maddesinde; askerî memurların askerî mühendisler, askerî adlî hâkimler, askerî fen memurları, hesap memurları, muamele memurları, rasat memurları, muallimler, haritacılar, imamlar, makinistler, sanatkârlar, muzika muallimlerinden ibaret bulunduğu tasrih edilmiş ve mezkûr 1455 sayılı Kanunun II nci maddesinde de; askerî memurların üniformaları, maaşça muadilleri olan subayların üni-

3. — 912 sayılı Kanunun 4 ncü maddesi ile kastedilen memurin ve mensubini askeriyenin:

1455 sayılı Kanunun 2016 sayılı Kanunla muaddel birinci maddesinde sayılan kimseler olmak lâzımgeleceği anlaşıldığından bunların dışında kalanların, 912 sayılı Kanunun sözü geçen 4 ncü maddesi hükmünden faydalanmaları mümkün bulunmamıştır.

formalarına müşabih olup sırma yıldızlarının beyaz olacağı da ayrıca zikredilmek suretiyle bunların uniformayı lâbis olacakları hükmü vaz'-edilmiş bulunmakta ve şu hale göre askerî memur denilince 1455 sayılı Kanunun ikinci maddesinde tadat ve II nci maddesinde tarif edilen sunufu askeriyeye mensup olanlar anlaşılmaktadır.

Mumaileyhe dairesince her ne kadar hesap memuru unvanı verilmekte ise de; Meclisi Âli Bütçe Komisyonundan kadroya nazaran, üniforma giymiyen ve 4598 sayılı Kanuna tâbi bulunan sivil memurlardan olduğu anlaşılan bu zatın 1455 sayılı Kanunun tarif ve tadat eylediği askerî memurlar meyanına ithali mümkün görülememiştir.

Bunun aksi düşünülerek ve bilhassa 912 sayılı Kanunun 4 ncü maddesindeki (Memurin) ibaresinden sonra gelen (Mensubin) tâbirini daha geniş mânada anlayıp bundan kuvvet alınarak Millî Savunma Bakanlığı teşkilâtında çalışan alelûmum memur ve müstahdeminin bu madde hükmünden faydalanabilecekleri kabul edilse bile, Bakanlık bütçesinde, işbu kanun hükümüne göre yapılacak tedavi ve tebdilhava masraflarına karşılık açılmış olan (Tedavi giderleri) namı altında 279 sayılı bir bölüm mevcut olduğuna göre artık 4598 sayılı Kanun gereğince tedavi giderleri için ayrı bir tertip açılmasına ve buraya ödenek konulmasına mahal olmamak icabeylemekte, halbuki evvelki yıllar bütçelerinde olduğu gibi Bakanlığın 1948 yılı Bütçesinin 280 nci bölümüne (4598 sayılı Kanun gereğince tedavi giderleri ve yollukları) adı altında ayrı bir tertip vazedilmiş bulunmakta olup bu tertibe mevzu ödeneğin de, 912 sayılı Kanunun şümulü dışında kalan diğer memur ve müstahdeminin tedavi giderleri ve yolluklarına mahsus bulunduğunda şüphe edilmemektedir.

Şu izahata nazaran; sözü edilen Behçet Aroymak'ın 912 sayılı Kanunun 4 ncü maddesinde zikredilen askerî memurlardan olmayıp 3656 ve dolayısiyle 4598 sayılı kanunlara tâbi bir memur olduğu neticesine varılmış ve 4598 sayılı Kanunun 9 ncu maddesine müsteniden hazırlanmış olan tedavi talimatnamesinde de, tebdilhava için ahar mahallere gönderilecek memurlara yolluk verileceğine dair bir hüküm mevcut bulunmamış olduğundan berayı tebdilhava İstanbul'a gidip gelmiş olan bu zata yolluk verilmesine kanuni imkân görülememiş olmakla işbu tahakkukun reddine karar verildi-

ğinden keyfiyet bu bapta düzenlenen takrir ile Millî Savunma Bakanlığına arzedilmiştir.

İşbu takrir üzerine Askerî Fabrikalar Genel Müdürlüğünden alınan yazıda; Birinci Dairece evvelce Harita Genel Müdürlüğünde görevli sivil memurlar hakkında ittihaz olunan karar ile bu kere Askerî Fabrikalarda Sivil memur Behçet Aroymak hakkında ittihaz olunan karar yekdiğerine uymamakta olduğundan bahisle keyfiyetin tavzihi istenilmiş olduğundan bu hususta Sayıştay Genel Kurulunca yapılan görüşme sonucunda:

1. Askerî Fabrikalar Genel Müdürlüğünün tezkeresinde bahis konusu edilen 28 Mart 1945 tarih ve 2443 sayılı Birinci Daire kararının konusunu teşkil eden hâdisenin; Millî Savunma Bakanlığınca Harita Genel Müdürlüğüne yazılan 27 . X . 1944 tarihli bir emirle memuriyeti Kasım ayının sonuna kadar devam etmek üzere Harita İşleri için yardımcı olarak Hadımköyü'ne gönderilmesi ve avdetinde tanzim edeceği beyannameye tevfikan yevmiyelerinin 1092 sayılı Kanun hükmü dairesinde tahakkuk ettirilmesi uygun görülen sivil ücretli memurlardan kartoğraf İskender Eldem'in vazifesinin 20 günden fazla devam etmesi hasebiyle kendisine verilecek ikamet yevmiyelerinin sureti tahakkuku hakkındaki muameleye taallûk etmekte bulunduğu anlaşılmış ve bu kararda eldeki hâdiseyi ilgilendiren bir cihet görülememiştir.

2. Esas meseleye gelince: Büyük Millet Meclisi Bütçe Komisyonunca tasdikli Millî Savunma Bakanlığına ait kadroya dâhil 40 lira maaşlı sivil memurlardan olduğu ve hastalığı dolayısiyle iki aylık hava değişimi için İstanbul'a gidip geldiği anlaşılan bahis konusu Behçet Aroymak'ın Birinci Daire kararında tafsilâtlı olarak belirtilmiş bulunduğu veçhile 1455 sayılı Kanunun tarif ettiği askerî memurlardan addine imkân görülemediği gibi kendisinin 912 sayılı Kanunun 4 ncü maddesinde mevcut - mensubin - tâbirine dayanılarak bu madde hükmünden faydalanbileceği düşünülse bile adı geçen Bakanlığın gerek 1948, gerek 1949 bütçelerinde 912 sayılı Kanun gereğince yapılacak tedavi ve hava tebdili masrafları karşılığı olarak ayrı birer bölüm bulunmasına göre 4598 sayılı Kanun gereğince tedavi giderleri için bu bütçelere ayrıca birer tertip konulmasına mahal olmamak icap edip halbuki bu bütçe-

lerde 4598 sayılı Kanun gereğince tedavi giderleri ve yollukları adiyle ayrı tertipler açılmış ve bu tertiplere konulan ödeneklerin ise bahsi geçen 912 sayılı Kanunun şümulü dışında kalan sivil memur ve müstahdemlerin tedavi ve yolluklarına ait olduğu da tabiî bulunmuş olduğundan bu bakımdan kendisinin 912 sayılı Kanun hükmünden faydalanmasına da imkân görülememiş ve 4598 sayılı Kanunun 9 ncu maddesine müsteniden hazırlanan tedavi talimatnamesinde hava tebdili için başka yerlere giden memurlara yolluk verileceği hakkında bir hüküm olmamasına göre adı geçene bu yüzden yolluk tahakkuk ettirilmesi de mümkün bulunmamıştır.

Binaenaleyh hakkında ittihaz olunan ve mevzuata uygun bulunan karar dairesinde tatbik olunan ret muamelesinin tadilini müstelzim bir hal olmadığının ve ortada tavziha muhtaç bir keyfiyet de bulunmadığının cevaben Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğüne bildirilmesine karar verildiğinden keyfiyet Askerî Fabrikalar Genel Müdürlüğüne bildirilmiştir.

Reddolunan Evrakın

Sayısı	Muhtevası	Bölümü	Dairesi
1898	15 880.56	118/4	Basın Yayın Gn. Müd.

4. — Başbakanlık Saymanlık Müdürlüğünce düzenlenip Sayıştaya gönderilen mutevası ve sayısı yukarda yazılı mahsup verile emrinin incelenmesinde:

Nevyork'ta kurulmakta olan haberler bürosunu tedvire memur edilen Ahmet Şükrü Esmer'in, Amerika'da bahşiş olarak ödemiş bulunduğu 128.86 liranın da mumailyeh Ahmet Şükrü Esmer'in aldığı avanstan mahsup edilmek istenildiği görüldüğünden bu bapta dairesinden alınan malûmat üzerine işin gereği Sayıştay 4 ncü Dairesince incelenerek sonuçta:

Genel Kurulun 2 . XII . 1943 gün ve 1574 sayılı kararında da belirtildiği gibi, daimî veya muvakkat memuriyetle yabancı memleketlere gönderilecek memurlara, işin ve mahallin icaplarına göre 3441 sayılı Kanuna istinaden Bakanlar Kurulunca 2/9390 sayılı Kararnamede gösterilen miktarlarda gündelik verilmekte olup bu şekilde normalin üstünde gündelik verilme-

4. — Muvakkat memuriyetle yabancı memleketlere gönderileceklere esasen normalin üstünde yevmiye verilmekte olmasına göre bu gibilere, bahşiş ve saire namlariyle ihtiyar edecekleri şahsi masraflarından dolayı Devlet Bütçesinden ayrıca tediyatta bulunulması mümkün olamıyacağı hakkındaki Sayıştay noktai nazarı musip görülmüştür.

si bu gibi memuriyetle gidenlerin yollarda veya gönderildikleri yerlerde bulundukları müddet zarfında Millî şerefin muhafazası emrinde ihtiyar edecekleri masrafları karşılamak maksadına mâtuf bulunmaktadır.

Ahmet Şükrü Esmer'in de gönderildiği mahallin ehemmiyet ve icabına göre Bakanlar Kurulunca günde 75 lira gündelik verilmekte ve görevle bulunduğu mahalde âdet hükmünde olan bahşiş vermek usulünün icabı olarak Kristmas ve Yılbaşı dolayısiyle ihtiyar ettiği hediye masraflarının kabulüne dair bir hüküm olmadığı gibi giderin mahsup edilmek istenildiği bölümün «R» cetvelindeki açıklamasında da bir sarahat olmadığından kabulü mümkün görülmiyen hediye bedellerinin tenzili için verile emrinin dairesine geri gönderilmesi uygun olacağının Birinci Başkanlığa arzına karar verilmiştir.

Bu hususta Sayıştay Genel Kurulunca yapılan görüşme sonucunda:

Muvakkat memuriyetlerle ecnebi memleketlere gönderilen memurlara işin ve mahallin icaplarına göre normalin fevkinde yevmiye verilmekte bulunmasına ve bunların oralarda bahşiş veya hediye adiyle ihtiyar edecekleri masrafların kabulü için istinat olunacak bir hüküm de mevcut olmamasına göre Şükrü Esmer tarafından dağıtılan bahis konusu hediye bedelinin bütçeden tesviye ve mahsubuna imkân görülemediği hakkında 4 ncü Daire kararında ileri sürülen sebep ve düşünce uygun bulunmuş olmakla sözü edilen hediye bedelinin tahakkuktan tenzili için bu baptaki mahsup verile emrinin dairesine iadesine karar verildiğinden gereğinin ona göre yapılmasına müsaade buyurulması Başbakanlığa arzolunmuştur.

Verile emri No.		Dairesi
5380	5386	Maliye Bakanlığı
5458	5470	
5471	5475	
5476	6490	
6491	5550	
5553	5558	
5562	6566	
5568	5571	
5575	5577	

5. — Hesap uzmanlarının yevmiyelerine ait olarak Maliye Bakanlığı Saymanlık Müdürlüğünce düzenlenip Sayıştaya gönderilen mahsup verile emirlerinin vizesinde tereddüt edildiği hakkında ikinci şubeden yazılan müzekkere üzerine Sayıştay 4 ncü Dairesince yapılan görüşme sonucunda :

4709 sayılı Kanunun 7 nci maddesi; hesap uzmanlarının mıntaka merkezleri dışında vazife görmeleri halinde 999 sayılı Kanuna göre gündelik alacaklarını göstermekte ve bu suretle de hesap uzmanlarına ve muavinlerine birer mıntaka merkezi ayrılacağı anlaşılmaktadır.

İstizah cevabı olarak gönderilen ve mıntaka merkezlerini gösteren belgeye göre 115 uzman ve muavinin mıntaka merkezlerinin Ankara, 11 adedinin mıntaka merkezinin de İzmir olduğu anlaşılmıştır.

Belgeler üzerinde yapılan incelemeye göre mıntaka merkezi İzmir olanların Ankara'da ve İstanbul'da, mıntaka merkezleri Ankara olanların da İzmir ve İstanbul'da vazife gördükleri ve gündelik aldıkları görülmüş ve başdenetçiden alınan bilgiye göre bu halin senelerdenberi devam edegeldiği öğrenilmiştir.

Hesap Uzman ve muavinlerinin 4709 sayılı Kanuna göre vergi kanunlarının tatbiki işlerinde çalıştıkları ve bu suretle en fazla da İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük ve hareketli şehirlerde görevlendirildikleri ve senelerdenberi devam edegelen tatbikata göre hangi yerlerde kaç uzman ve muavine vazife gördürülmesi gerektiğinin tesbit edilmesi mümkün bulunduğu ve kanunla mıntaka merkezi İzmir olanların İzmir'de Ankara ve mıntaka merkezi İstanbul olarak tâyin edileceklerin de İstanbul'da görevlendirilmeleri

5. — Mıntaka merkezlerinin ihdası keyfiyeti Maliye Bakanlığının yetkisi dâhilinde bulunan hesap uzmanlarının, çalışmaları iltizam edilecek mahalle göre mıntaka merkezlerinin önceden tesbit edilmesi ve bağlı bulundukları mıntaka merkezlerinin haricinde çalıştırılmamaları 4709 sayılı Kanunun 7 nci maddesi ile istihdaf edilen maksada uygun düşeceğinden bunların istihdam tarzlarının tasarrufu temin edecek surette tesbiti muvafık olacağı hakkında Sayıştayca yapılan temenniye Komisyonumuzca da iştirak edilmiştir;

suretiyle çalıştırılmasını mâni bir hüküm bulunmadığı, gibi bilâkis 4709 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi hükmüne de uygun olacağından bu tarzı muamelenin mahza bu memurlara mıntaka merkezleri dışında çalıştırılmak suretiyle gündelik vermek gayesiyle tatbik edilmek istenildiği kanaati hâsıl olmuştur.

İstanbul'un bir mıtaka merkezi addi ile bu mıntakaya memur edileceklerine kanunun 7 nci maddesine istinaden gündelik verilmemesi ve senelerden beri devam edegeldiği anlaşılan bu hale nihayet verilmesi için mahsup verile emirlerinin dairesine geri gönderilmesi uygun olacağının Birinci Başkanlığa arzına karar verilmiştir.

Maliye Bakanlığının bu baptaki mütalâası alındıktan sonra Sayıştay Genel Kurulunca yapılan görüşme sonucunda; bahse konu olan Maliye hesap uzman ve muavinlerinin istihdamlarında takip olunan usulün; kanun hükümlerinin geniş ölçüde tatbikını ve bu suretle bütçeye masraf tahmilini intaç etmekte bulunması itibariyle doğru görülememiş olmakla beraber 4709 sayılı Kanunun neşri tarihinden beri tatbikatın bu suretle devam eylediği ve şimdiye kadar tahakkuk ettirilmiş bulunan yevmiyelerinin Sayıştayca kabul ve vize edilmiş bulunduğu anlaşılmasına ve kendilerine verilen görevleri ifa etmiş bulunmalarına göre tahakkuk eden gündeliklerinin kabulü muvafık görülmüş olmakla bu baptaki mahsup verile emirlerinin vizesi lüzumunun ikinci şubeye tebliğine karar verildikten sonra sözü edilen hesap uzman ve muavinlerinin yıllardan beri devam edegelen tarzı istihdamlarının önüne geçilmesinin temini için Maliye Bakanlığına mı yazılması, yoksa keyfiyetin Büyük Millet Meclisine mi arzı uygun olacağı meselesi üzerinde durulacak bu bapta yapılan görüşme sonunda; konu hakkındaki düşüncesinin bildirilmesine dair Maliye Bakanlığına yazılan tezkerede tafsilâtlı olarak belirtilmiş olduğu üzere 4709 sayılı Kanunun 7 nci maddesi hükmüne tevfikan bunlar için ihtiyaca göre mıntaka merkezleri ihdası ve bunların tesbit edilecek mıntaka merkezlerinde çalıştırılması mümkün bulunduğu ve bu tarzı muamelenin sözü geçen kanunun 6 ncı maddesi hükmüne de uygun düşeceği gibi yıllardan beri devam edegelen, istihdam tarzlarına bu suretle yeni bir şekil verilmesi tasarrufu temin bakımından da temenniye şayan bulunduğu cihetle

cereyanı halden bahsile keyfiyetin 3 aylık raporlarla Büyük Millet Meclisine arzına karar verilmiştir.

6. — Ekonomi Bakanlığı müfettişlerinin Aralık 1948 ve Ocak 1949 ayları yevmiyelerini muhtevi olup Ekonomi Bakanlığı Saymanlık Müdürlüğünden Sayıştaya gönderilen verile emirlerinin vizesinde tereddüt edildiği hakkında 2 nci şubeden yazılan müzekkere ile vâkı işara cevaben Ekonomi Bakanlığından alınan tezkere üzerine Sayıştay Genel Kurulunca yapılan görüşme sonucunda; bu hususta Ekonomi ve Ticaret Bakanlığına yazılan tezkerede :

Bakanlıkları Ekonomi müfettişlerinin Aralık 1948 ayı istihkaklarına ait verile emirlerinin tetkiki münasebetiyle yapılan istizaha cevaben Saymanlık Müdürlüğünce Teftiş Kurulu Başkanlığından alınıp gönderilen 10 . II . 1949 tarih ve 2/115 sayılı yazıya ekli listede, Bakanlıkları teftiş kadrosunu teşkil eden 12 müfettişin İstanbul ve İzmir olmak üzere iki bölge merkezine taksim olundukları gösterilmiş olup Ankara'da icabı halinde bir bölge merkezi ihdası ve ihtiyaç nispetinde müfettiş tefrik olunarak Yüce Bakanlıklarının murakabesine tâbi müessese ve teşekküllerden bu mıntaka merkezi sahası dâhilinde bulunanların icabeden tetkik, tahkik ve teftiş işlerinin bu müfettişler tarafından icrası mümkün olduğu halde böyle bir merkez ihdası cihetine gidilmiyerek İstanbul ve İzmir Bölgelerine bağlanmış olan müfettişlerin birçoğunun devamlı surtte Ankara'da istihdam olundukları ve bunlara mıntaka merkezleri haricinde çalıştırılmalarından dolayı ikamet yevmiyesi verilegeldiği anlaşılmakta ve bu uğurda ihtiyar olunan masraflar bir hayli yekûn tutmaktadır.

Yukarda arzedildiği üzere Bakanlıklarınca şayet Ankara'da müfettiş istihdamına lüzum ve ihtiyaç görülüyorsa; İstanbul ve İzmir'de olduğu gibi Ankara'da da bir mıntaka merkezi ihdas olunarak yevmiye verilmeden müfettiş çalıştırılması mümkün bulunmakta ve bu suretle hareket olunmıyarak diğer mıntakalara bağlı müfettişlerin uzun müddet merkezde çalıştırılmaları kendilerine 999 numaralı Kanun gereğince yevmiye verilmesine mâtuf olduğu kanaatini tevlit etmekte olması dolayısiyle doğru görülmemiş ve bu yüzden bu baptaki verile

6. — Vaziyetleri hesap uzmanları mahiyetinde olmak itibariyle Ekonomi Bakanlığı müfettişlerinin mıntaka merkezlerinin de yukarıki fıkrada izah olunan vaziyete göre tesbiti muvafık bulunmuştur.

Binaenaleyh gerek uzmanları ve gerek müfettişlerin çalışmakta oldukları yer haricinde bir mıntaka merkezi tâyin edilmiş olması, kendilerine yevmiye verilebilmesini temine mâtuf bir tedbir olarak ele alındığı muhtelif vesilelerle yapılan tetkikattan anlaşılmakta olduğundan muhtelif bakanlıklarca yıllardan beri yapılagelmekte olan bu tatbikatın devamı kendilerine yevmiye verilmesini âmir olan kanunun maksat ve ruhuna aykırı bulunduğu cihetle caiz görülemiyen bu şeklin önlenmesi için uzman ve müfettişlerin mıntaka merkezlerinin bulundukları ve çalıştıkları yerler olarak tesbit edilmesi lâzımgeleceğinin bakanlıklara bir defa daha hatırlatılması ve şayet bunlara yevmiye verilmesinde katî bir zaruret mevcut bulunduğu takdirde tazminat ve sair namlar altında yevmiye verilmesi maksadiyle Hükümetçe yeni bir tesis vücuda getirilmesi devam eden ihtilâflı muamelelerin önlenmesi için lüzumlu görülmektedir.

emirlerinin kabul ve vizesinde tereddüde düşüldüğü anlaşılmıştır.

Yüce Bakanlıkları müfettişliklerinden bir kısmının mıntaka merkezinin Ankara olarak tesbiti ve merkezde çalıştırılmaları suretiyle ihtiyar olunacak tarzı muamele tasarrufu da temin edeceği cihetle temenniye şayan bulunmuştur denilmekte olup Ekonomi Bakanlığının cevabi tezkeresinde verilen izahata nazaran bahis konusu müfettişlerin mıntaka merkezlerinin idari zaruretler ve iş icapları göz önünde tutulmak suretiyle tâyin ve tesbit edildiği ve işin zuhur ettiği mahalle göre bölge merkezlerinin değiştirilmesi cihetine gidildiği anlaşılmasına ve bu zaruretlerin takdir ve tâyini keyfiyetinin Bakanlığa ait hususlardan bulunması hasebiyle tatbikata bu suretle devam edilmiş ve şimdiye kadar tahakkuk ettirilmiş bulunan yevmiyelerinin de Sayıştayca kabul ve vize edilmiş bulunmasına ve kendilerine verilen görevleri ifa etmiş olmalarına göre tahakkuk ettirilen gündeliklerinin kabulü muvafık görülmüş olmakla bu baptaki mahsup verile emirlerinin vizesi lüzumunun İkinci Şubeye tebliğine ve ancak; bu konu münasebetiyle adı geçen Bakanlığa yazılan tezkerede tafsilâtlı olarak belirtilmiş olduğu üzere bu müfettişlerden bir kısmının mıntaka merkezinin Ankara olarak tesbiti mümkün ve bu suretle ihtiyar olunacak tarzı muamele tasarrufu temin bakımından temenniye şayan bulunmuş olmakla cereyanı halden bahsile keyfiyetin 3 aylık raporlarla Büyük Millet Meclisine arzına karar verilmiştir.

7. — Yol yapımına esas teşkil edecek olan lâboratuvar mevzuu üzerinde staj yapmak üzere, 4489 sayılı Kanuna göre Bayındırlık Bakanlığınca Amerika'ya gönderilecek Mühendis Adnan Çavlı ve Fazlı Amal'ın yol masrafı ile öğrenci aylıkları arasındaki farka ve Amerika'da meslekî incelemelerde bulunacaklarından dolayı ayrıca verilmek istenilen yol masrafı ve yevmiyelerine ait 4 aded avans senedinin vizesinde hâsıl olan tereddüt üzerine keyfiyet Bayındırlık Bakanlığı Zat İşleri Müdürü Abdullah Parlan'ın huzuriyle Genel kurulun 4 . IV . 1949 tarihindeki toplantısında görüşülerek sonuçta;

Yabancı memleketlere gönderilecek memurlar hakkındaki 4489 sayılı Kanunun 1 nci maddesinin B. fıkrasında (meslekine ait tahsilini bitir-

7. — Yabancı memleketlere gönderilecek memurlar hakkındaki 4489 sayılı Kanunun 4 ncü maddesi ile (ilgili hizmetlerde en az iki yıl başarı ile çalışmış olanlardan) tarzında vaz'edilmiş olan hükümle, bağlı bulundukları Bakanlık teşkilâtı içinde meslekleri ile ilgili görevlerde en az iki yıl başarı ile çalışmış olan memurların kastedilmiş olduğu hakkındaki Sayıştay noktai nazarı kanun vazının maksadına uygun görülmüştür.

miş ve ilgili hizmetlerde enaz iki yıl başarı ile çalışmış olanlardan bilgi, görgü ve ihtisaslarını artırmak üzere yabancı memleketlere yollanmaları ilgili vekilliklerce uygun görüleceklere) denilmekte olup meselenin halledilebilmesi evvelemirde bu fıkradaki (ilgili hizmet) tâbirinin, ne şekilde imal ve tatbik edilmesi lâzım geleceğinin tesbitine mütevakkıf bulunmakla bu cihet üzerinde durularak yapılan görüşmeler sonunda; 4489 sayılı Kanun tasarısı münasebetiyle teşkil olunan muhtelit encümence tanzim kılınan mazbatada sözü edilen kanunun 1 nci maddesine bu fıkranın eklenmesi hakkında verilen izahatta:

(B. fıkrası hükmünden istifade edecek memurlarda da tahsil ve hizmet bakımlarından muayyen zaruri ve asgari şartlar aranması lüzumlu görülmüş ve buna göre maddeye gereken kayıtlar eklenmiştir) denilmekte bulunmuş olup bu izahata nazaran kanun vaz'ının bilgi, görgü ve ihtısaslarını artırmak üzere yabancı memleketlere yollanacak memurlar için bütçeden masraf ve fedakârlık ihtiyar olunabilmesinin, bunların bağlı bulundukları Bakanlık teşkilâtı içinde meslekleri ile ilgili görevlerde enaz 2 yıl başarı ile çalışmalariyle mümkün kılmak gayesini istihdaf ettiği anlaşılmakta bulunduğundan sözü edilen B. fıkrasındaki ilgili hizmet tâbirinin ancak bu suretle imal ve tatbiki mümkün görülmüş ve işbu kanun hükmü memurlar hakkında cari olup halbuki Zat İşleri Müdüründen alınan izahata nazaran bahis konusu iki mühendisten Adnan Çavlının 5 . V . 1949, Fazıl Amal'ın 1 . X . 1948 tarihlerinde Bakanlığa intisap etmiş ve halen memur namzedi olarak çalıştırılmakta bulunmuş ve ehliyetlerinin de henüz tasdik edilmemiş olduğu anlaşıldığından her iki bakımdan bunların bu kanun gereğince staj için ecnebi memleketlere gönderilmelerinin doğru görülemediği cihetle bu baptaki 4 aded avans senedinin dairesine iadesine karar verildiğinden keyfiyet o suretle Bayındırlık Bakanlığına bildirilmiştir.

Reddolunan evrakın Tarihi	Sayısı	Cinsi	Muhtevası
15 . 4 . 1949	461	Verile emri	237.32
	Bölümü	Dairesi	
	313	P. T. T. Genel Md.	

8. — Genel Müdürlük Hesap İşleri Müdürlüğünce düzenlenerek vizesi için Sayıştaya gönderilen yukarda tarih ve sayısı ile muhtevası yazılı verile emrinin incelenmesinde:

Genel Müdürlük merkezindeki P. T. T. kursu öğretmenliklerine tâyin olunan Fen Dairesi Şeflerinden Hakkı Yener ile Ankara Posta Merkezı Şeflerinden Şinasi Bermek'e Mart - 1949 ayı ücretleri olarak yüzer lira verilmek istenildiği görülerek bu hususta dairesinden alınan malûmat üzerine işin gereği Sayıştay 2 nci Dairesince incelenerek sonuçta:

3888 sayılı Kanunun 3 ncü maddesinde, memurlardan öğretmenliğe tâyin edileceklere ancak meslekî vazifelerine uygun ve bir nevi ders muallimliği verilebileceği gösterilmiş olup müzakereci öğretmenliklere tâyin olunan adı geçenlerin müstakil ders okutmadıklarına, ancak öğretmenler tarafından verilen günlük dersleri sabah ve akşam münavebe ile müzakere etmekte olduklarına göre müzakereci öğretmenlik kadrosiyle ihdas olunan bu vazifenin, sözü geçen kanunun 3 ncü maddesinde, memurların tâyin olunabileceği öğretmenlik vazifeleri için, tadat olunan şartlara uygun bulunmamasına binaen kabul ve vizesine imkân görülemiyen mezkûr tahakkuka ait verile emrinin, reddine karar verildiğinden bu hususta düzenlenen takrir ekleriyle birlikte P. T. T. İşletme Genel Müdürlüğüne sunulmuştur.

Genel Müdürlüğün cevabi yazısında bâzı esbap serdiyle durumun genel kurulca tetkik edilmesi istenilmiş olduğundan gereği genel kurulun 26 . V . 1949 tarihindeki toplantısında görüşülerek sonuçta :

1. P. T. T. İşletme Genel Müdürlüğünün sözü edilen tezkeresinde bahsi geçen 4609 sayılı Kanun; 3656 sayılı Kanunun 18 nci maddesinin tadili hakkında olup bu kanunun birinci maddesinde mevcut olduğu bildirilen kaydın; esasen 3656 sayılı Kanunun 18 nci maddesinde de aynen mevcut bulunduğu cihetle bu kaydın

8. — P. T. T. Bütçesinin geçici hizmetliler ücreti tertibinden «Öğretmen» unvanı ile alınan kadrolara fiilen dersi okutacak öğretmenlerin tâyini muktazi olup «Müzakereci» veya «Müzakereci öğretmen» adı ile memur tâyini ve ücret itası ve esasen öğretmen olarak alınan bir kadroya müzakereci sıfatiyle bir tâyin yapmak verilen kadroları istenildiği şekilde tatbik etmek ve bu kadrolardan her hangi bir suretle faydalanmak gibi bir his telkin etmek bakımından caiz görülememiştir.

3888 sayılı Kanundan sonra kabul edilmiş bir hüküm mahiyetinde telâkkisi vârit olamıyacağı gibi 4609 sayılı Kanunun sözü geçen birinci maddesinin son fıkrasında 3888 sayılı Kanun hükmünün mahfuziyeti ayrıca belirtilmiş bulunmasına göre ret muamelesine esas olan daire kararında bu bakımdan ileri sürülen sebepler yerinde bulunmuştur.

2. Bütçenin geçici hizmetliler ücreti tertibinden Bakanlar Kurulundan istihsal edilip verile emrine bağlı vesaik arasında bulunan P. T. T. kursunun Mart - Aralık 1949 aylarına ait tasdikli kadrosunda 1 müdür, 14 öğretmen, 1 başhademe ve 4 hademe gösterilmekte ve bu arada müzakereci veya müzakereci öğretmen diye bir kayıt ve işarete raslanamamış olmasına ve bahis konusu edilen iki zatın ders öğretmenliği ile değil müzakereciliğiyle iştigal etmek üzere tâyin kılınmış oldukları anlaşılmasına ve müzakerecilik ise öğretmenlik demek olamıyacağına binaen bu nam ile istihdamları da doğru görülememiştir.

Binaenaleyh ret muamelesinin tadilini müstelzim bir hal bulunmadığının cevaben adı geçen Genel Müdürlüğe bildirilmesine ve bu baptaki tahakkuk evrakının dairesine iadesine karar verildiğinden keyfiyet o suretle P. T. T. İşletme Genel Müdürlüğüne bildirilmiştir.

Tarihi	Reddolunan evrakın Sayısı	Cinsi	Muhtevası
17.I.1949	4887	Mahsup verile emri	306,50
		Bölümü: 265	Dairesi: M. S. B.

9. — Millî Savunma Bakanlığı Saymanlık Müdürlüğünce düzenlenerek vizesi için gönderilen yukarda tarih ve sayısı ile muhtevası yazılı mahsup verile emrinin incelenmesinde:

Moskova Deniz Ateşesinin, mezkûr mahalde bulunan diğer Devlet Elçi ve ateşelerinin verdikleri akşam yemeği kokteyl ve briç partilerine iştirak etmek üzere ihtiyar ettiği otomobil masraflarının 265 nci yabancı memleketler yolluğu bölümünden mahsup edilmek istenildiği görülerek sebep ve müstenidatı hakkında dairesinden alınan malûmat üzerine işin gereği Sa-

9. — Sürekli görevle yabancı memleketlerde bulunan memurların aylıkları esasen 4 - 7 misil üzerinden tediye edilmekte olmasına göre bunların hususi mahiyetteki ziyaretleri veya vukubulacak davete icabetleri münasebetiyle ihtiyar eyledikleri otomobil masraflarının ayrıca bütçeden tediyesi caiz olmıyacağı hakkında Sayıştayca ittihaz olunan karar tasvip edilmiştir.

yıştay 4 ncü Dairesince incelenerek sonuçta:

Nakil vasıtaları hakkındaki 3827 sayılı Kanunun ikinci maddesine göre bu kanuna bağlı 1 sayılı cetvelde, ateşelere otomobil tahsis olunacağı hakkında bir hüküm mevcut olmadığı ve Devletçe ateşelere otomobil tahsis edilmesi ayrıca bir kanunla da kabul edilmediği gibi sürekli görevle yabancı memleketlerde bulunan memurların aylıklarına dair olan 4991 sayılı Kanunla ateşelere bulundukları yabancı memleketlerde gördükleri Devlet hizmetinin gerektireceği zaruri masraflarını karşılamalarını teminen memleket içinde verilen maaş tutarlarının 4 - 7 misli üzerinden maaş ödenmekte olup bu kabîl otomobil masraflarının Devlet Bütçesinden ödeneceği hakkında 265 nci bölümün bütçeye bağlı «R» cetvelinde açıklama olmadığı ve diğer mevzuatta bu hususta bir hüküm de bulunmadığı cihetle bahse konu mahsup verile emrinin, vizesine imkân görülemediğinden reddine karar verilmiş olmakla bu hususta düzenlenen takrir ekleriyle birlikte Millî Savunma Bakanlığına sunulmuştu.

Bakanlığın cevabi yazısında; bâzı esbap serdiyle mevzuubahis red kararının kaldırılması istenilmiş olduğundan gereği Genel Kurulun 30 . V . 1949 tarihindeki toplantısında görüşülerek sonuçta:

Sürekli görevle yabancı memleketlerde bulunan memurların aylıkları hakkındaki 4991 sayılı Kanunla memleket dışında vazife gören muhtelif Bakanlık ve Genel Müdürlükler memurlarının en mühim vazifelerinden biri devleti bulundukları memleketlerde temsil etmek olduğundan onlara orada bu sıfat ve mahiyetleriyle uygun bir yaşama seviyesi temin etmek maksadiyle, yabancı memleketlerde bulundukları müddetçe, temsil sıfatları ve Devlet hizmetlerinin gerektireceği zaruri masraflar göz önüne alınarak, memleket içinde ödenen aylık tutarlarının gerekli nispetlerde artırılması cihetine gidildiği ve memleket içindeki aylık tutarlarının icabına göre 4 - 7 misil üzerinden kendilerine maaş verilmekte bulunduğu ve bunların oralarda her hangi suretle ihtiyar edecekleri oto masraflarının Devlet Bütçesinden ödenmesi lüzumuna dair mevzuatımızda bir hükme raslanamadığı ve Millî Savunma Bakanlığının sözü edilen tezkeresinde bu konuda serdedilen sebep ve düşüncede red muamelesi esas olan 4 ncü Daire

kararının tadilini müstelzim bulunmadığı cihetle Moskova Deniz Ataşemiz tarafından ihtiyar edilen bahis konusu oto masraflarını muhtevi mahsup verile emrinin kabul ve vizesine imkân görülememiş olduğuna karar verilmiş olmakla keyfiyet o suretle Millî Savunma Bakanlığına bildirilmiştir.

Tarihi	Reddolunan evrakın Sayısı	Cinsi	Muhtevası
6 . 4 . 1949	1010	Verile emri	1150.00
20 . 4 . 1949	1217	»	90.00
28 . 4 . 1949	1238	»	2200.00
Bölümü		Dairesi	
32/6	Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Ziraat Fakültesi.		

10. — Ankara Üniversitesi Saymanlık Müdürlüğünce düzenlenerek vizesi için Sayıştaya gönderilen yukarda tarih ve sayıları ile muhteviyatı yazılı verile emirlerinin incelenmesinde :

Ziraat Fakültesince modern mefruşat mağazasından satınalınan 1 yazıhane, 3 maruken koltuk ve 4 aded sandalye ile Celâl Gündoğdu Müessesesinden alınan 1 aded hesap makinesinin bedelleri ile Temiziş Daktilo Tamir atelyesine tamir ettirilen bir aded yazı makinesinin tamir ücretinin 16/7 döşeme; demirbaş ve tesisler bölümünden ödenmesi lâzımgelirken 32/6 ncı «Fakültelerin araştırma ve inceleme ve öğretimi ilgilendiren gereçleriyle öğrenci yollukları ve her çeşit giderleri» bölümünden tediye edilmek istenildiği görülerek sebep ve müstenidatı hakkında dairesinden alınan malûmat üzerine işin gereği Sayıştay 4 ncü Dairesince incelenerek sonuçta:

Bahse konu giderin ödenmek istenildiği 32/6 ncı bölümün (R) cetvelindeki açıklanmasından (Enstitü ve lâboratuvarların fennî alât, levazım ve işletmeleri genel giderleri.....) denilmekte olup bu bölümün, unvanına ve (R) cetvelindeki açıklamaya göre fakültelerin ilmî araştırma ve incelemeleri için alınması gerekli gereçlerin bedelinin ödenmesine mahsus olduğu ve yazıhane, koltuk, sandalye ve hesap makinesi gibi demirbaş ve döşeme mahiyetinde olan eşyalarla bu gibi eşyaların tamir bedellerinin her fakültenin döşeme ve demirbaş ihtiyacını karşılamak üzere bütçeye konulmuş olan 16/7 nci demirbaş ve döşeme bölü-

10. — Ziraat Fakültesince mubayaa edilen yazıhane, koltuk ve sandalyenin, ilmî araştırma ve incelemeler için alınması gerekli gereçlerden addi mümkün olmayıp döşeme ve demirbaştan madut bulunmaları itibariyle mubayaa ve tamir bedellerinin de, bütçenin döşeme ve demirbaş tertibine mevzu ödenekten mahsubu lâzımgeleceği hakkında Sayıştayca yapılan muamele yerinde görülmüştür.

münden ödenmesi gerekli bulunduğu cihetle haliyle kabul ve vizesine imkân görülemiyen mezkûr verile emirlerinin, üzerlerindeki bölümlerin bu suretle düzeltilmesine tâlikan, reddine karar verildiğinden bu hususta düzenlenen takrir ekleriyle birlikte Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne sunulmuştu. İşbu takrir üzerine Ankara Üniversitesi Rektörlüğünden alınan tezkere ile bu tezkereye ekli Ziraat Fakültesi Dekanlığının yazısında bâzı sebep serdiyle mezkûr giderlere ait verile emirlerinin vizesi istenilmiş olduğundan Genel Kurulun 30 . V . 1949 tarihindeki toplantısında görüşülerek sonuçta:

Ziraat Fakültesi Dekanlığının sözü edilen yazısında bu hususta serdedilen sebep ve düşünceler ret muamelesine esas olan 4 ncü Daire kararının tâdilini müstelzim bulunmadığı gibi Ziraat Fakültesince satınalınan bahis konusu yazıhane, koltuk, sandalye, hesap makinesi bedelleriyle daktilo makinesinin tamir masrafının; sözü edilen eşyanın nevi ve mahiyetleri itibaryle döşeme ve demirbaştan mâdut bulunmaları hasebiyle ret takririnde belirtildiği üzere Bütçenin 16/7 döşeme, demirbaş ve tesisler tertibinden tesviye ve mahsubu lâzımgeleceği ve bunların Fakültelerin ilmî araştırma ve incelemeleri için alınması gerekli gereçlerden addine de imkân görülemediği cihetle bu baptaki verile emrinin gösterilen bölüm ve maddenin ona göre tashihi için dairesine iadesine karar verildiğinden keyfiyet o suretle Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne bildirilmiştir.

Reddolunan Evrakın			
Tarihi	Sayısı	Cinsi	Muhtevası
3.1.1949	6463	Mahsup verile emri Bölümü • 478	999.57 Dairesi Maliye Bakanlığı

11. — Maliye Bakanlığı Saymanlık Müdürlüğünde düzenlenerek vizesi için Sayıştaya gönderilen yukarda tarih ve sayısı ile muhtevası yazılı mahsup verile emrinin incelenmesinde:

Maliye okulunun ihtiyacı için mubayaa edilen eşya meyanında odacı ve hamal gibi müstahdemin durumunda bulunmıyan 150 lira aylıklı hastabakıcıya ceman 94,86 lira bedelle mantoluk ku-

11. — Odacı, hamal, şoför, ve benzeri durumdaki müstahdemine giyim eşyası verilmesinde istinat edilen teamülün tevsii ile bu durumdaki hizmetlilerin dışında kalanlara giyim eşyası verilmesi kanuni mezuniyet istihsaline mütevakkıf bulunmuştur. Bu itibarla Maliye Okulunun 150 lira ücretli hastabakıcıya alınan giyim eşyası gideri muvafık görülmemiştir.

maş, iskarpin, çorap ve eşarp alındığı ve 65 lira da dikiş ücreti ödendiği görülerek sebep ve müstenidatı hakkında dairesinden alınan malûmat üzerine,

İşin gereği Sayıştay Birinci Dairesince incelenerek sonuçta: Müstahdemine giyim eşyası verilmesi kanuni bir hüküm ve mezuniyete müstenit olmamakla beraber gerek bütçelere vaz'edilen ödeneklerin taallûk eyledikleri tertiplere ait formüllerde izahat ve cevaz bulunması ve gerekse mahiyetleri itibariyle gördükleri işlerin, şahsi elbise ve ayakkabılarının yıpranma ve eskimesini mucip olması ve bu meyanda haricî kıyafetlerinin düzen ve yeknesaklığının sağlanması dolayısiyle bütün dairelerce, odacı hamal ve emsali hizmetlilere elbise, ayakkabı ve palto gibi giyim eşyası verilegelmekte ve şu suretle bu iş bir teamül halini almış bulunmaktadır.

Ancak; alelıtlak hizmetli unvaniyle anılanların hangilerinin giyim eşyasından faydalanıp hangilerinin faydalanamiyacakları hakkında elde bir kıstas bulunmamakla beraber şimdiye kadar cereyan eden muamelât ve tatbikata nazaran hemen bütün dairelerce bu eşyanın, odacı hamal ve benzeri durumdaki az aylıklı müteferrik hizmetlilere tahsis ve munhasır kılınmakta olduğu anlaşıldığından bu taamülün, bu kabîl hizmetlilerin dışında kalan diğer hizmetlilere de teşmili, binnetice memurlara varıncıya kadar giyim eşyası verilmesi gibi bir durum yaratacağından doğru görülememiş ve nitekim bâzı dairelerce zaman zaman bu taamülün genişletilmesi ve aylık ücretleriyle gördükleri işin mahiyeti gibi giyim eşyası verilmesini icabettirecek bir durumun mevcut olup olmadığı nazara alınmadan diğer bir kısım hizmetlilerine de bu eşyanın verilmek istenilmesi üzerine bunların bedelleri birinci dairece ve genel kurulca ittihaz olunan mütaaddit kararlara istinaden reddedilmiş ve son defa, Jandarma Genel Komutanlığınca jandarma birliklerinde çalıştırılan tüfenkçi, demirci, mücellit, mürettip, terzi ve elektrikçi gibi sivil sanatkârlarla ressam ve aşçı gibi diğer hizmetlilere verilmek istenilen giyim eşyası bedeli yine birinci dairece kabul edilemiyerek bu bapta ittihaz olunan 19 . I . 1949 tarihli ve 2949 sayılı karara müsteniden bu eşyaya ait sarf evrakı dairesine iade edilmiş bulunmaktadır.

Hastabakıcıların herkesçe malûm olan görev-

lerinin ifası sırasında zati elbisellerinin yıpranması mevzuu bahis olmıyacağı gibi Nümune hastanesinden alınan malûmata nazaran mezkûr hastanenin gördükleri iş Maliye Okulunun hastabakıcısından daha çok ve çeşitli olmak lâzımgelen hastabakıcılarına bile yalnız beyaz gömlek verilmekte olduğu anlaşıldığından sözü edilen hastabakıcı için de ancak vazife ifa eylediği esnada giymek üzere beyaz bir gömlek verilmesi vârit olabilirse de baş örtüsüne varıncaya kadar Devlet tarafından verilmesi doğru görülememektedir.

Bu itibarla kabul ve vizesine imkân görülemiyen bahse konu masrafı da ihtiva eylediği anlaşılan mezkûr verile emrinin reddine karar verildiğinden bu hususta düzenlenen takrir ekleriyle birlikte Maliye Bakanlığına sunulmuştu.

Bakanlığın cevabi yazısında; bâzı esbap serdiyle işin tekrar tetkik edilmesi istenilmiş olduğundan Genel Kurulun 6 . VI . 1949 tarihindeki toplantısında görüşülerek sonuçta; bütçenin (Giyecekler) tertibine mevzu ödeneklere ve teamüle müsteniden; dairelerce odacı, hamal, şoför gibi müstahdemlere, dış elbise, palto, ayakkabı, kasket ve bâzı müesseselerce işçi ve ustalara gömlek, tulum yaptırılmakta veya mubayaa edilmekte bulunmuş ise de bu teamülün D. cetveline dâhil bütün hizmetlilere teşmili suretiyle tevsian tatbiki doğru görülememiş ve odacı, hamal, şoför gibi hizmetliler haricinde kalanlara dış elbise yapıtrılabilmesi ancak kanuni mezuniyet istihsaline mütevakkıf bulunmuş olduğundan bahis konusu Maliye Okulu hastabakıcısı için eşarbına varıncaya kadar satınalındığı anlaşılan dış elbise masraflarının ret muamelesine esas olan 1 nci Daire kararında belirtilen sebeplere binaen kabulüne imkân görülemediğinin ve Maliye Bakanlığının sözü edilen tezkeresinde bu hususta dermeyan olunan sebep ve düşünceler ret muamelesinin tadilini müstelzim bulunmadığına karar verilmiş olduğundan keyfiyet cevaben adı geçen Bakanlığa bildirilmiştir.

12. — Nevyork'ta kurulması kararlaştırılan Haberler Bürosunun tesis ve geçici olarak tedviri işleri ile uğraşmak üzere adı geçen yere gönderilmiş olan Nezihi Manyas'a 31 . VIII . 1949 tarihine kadar verilecek gündelik hakkında Sayıştay İkinci Şubesinden verilen müzekke-

12. — Geçici görevle bir tarafa gönderileceklerin muayyen kadro ile yapılması gereken işlerde çalıştırılmamaları lâzımgeleceğinden bu hususta Sayıştayca serdolunan mütalâa Komisyonumuzca da muvafık görülmüştür.

re üzerine Genel Kurulda yapılan görüşme sonucunda :

Bu müzekkerede bahis konusu edilen ve Nevyork'ta kurulmakta olan Haberler Bürosunun tesis ve tedviri işlerinde çalışmak üzere Nevyork'a gönderilmiş bulunan İngilizce mütercimi Nezihi Manyas'ın durumu; evvelce Genel Kurulun 17 . III . 1949 tarihli toplantısında görüşülerek neticede; esas itibariyle geçici görevle bir tarafa gönderileceklerin muayyen kadro ile yapılması gereken işlerde çalıştırılmamaları lâzımgelmekte ise de Başbakanlıktan alınan 2 . III . 1949 tarih ve 920 sayılı tezkerede; adı geçenin bu suretle istihdamının zarurete müstenit bulunduğu ve sözü geçen Haberler Bürosunun devamlı bir kadroya bağlanmasına tevessül edilerek bu maksatla Büyük Millet Meclisine bir kanun tasarısı sunulmuş olduğu, kanunun kabulünü mütaakıp durumunun kanuna uygun bir şekilde ıslah edileceği bildirilmesi ve kendisine hizmet ifa ettirilmek suretiyle muamelenin bir emrivaki halini almış bulunması dolayısiyle adı geçen namına tahakkuk ettirilen yevmiyelerin kabulünün zaruri bulunduğu ve ancak bu muamele Genel Kurulca zayıf bir ekseriyetle kabul edilmiş bulunduğundan bu duruma nihayet verilmek üzere kanun tasarısının biran evvel çıkarılması için icabeden teşebbüse girişilmesi hususunun Başbakanlığa yazılması kararlaştırılmış ve keyfiyetin 4 . IV . 1949 tarih ve 295349/1119 sayılı yaziyle Başbakanlığa bildirilmiş olduğu ve ahiren Başbakanlıktan alınan 23 Mayıs 1949 tarih ve 47 - 286/6 - 1927 sayılı yazıya ilişik olarak gönderilen 10 . V . 1949 tarih ve 3/9232 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyle; adı geçene 1 . III . 1949 tarihinden 30 . VIII . 1949 tarihine kadar 2/9390 sayılı kararname mucibince yevmiye verilmesinin kabul edilmiş bulunduğu anlaşılmış ise de; Büyük Millet Meclisine sunulmuş olan Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Teşkilâtı hakkındaki Kanun tasarısı, 24 . V . 1949 tarihinde 5392 sayı ile kanun halini iktisap etmiş ve bu kanunla Türk haberler büroları ve basın ataşelikleri için kadrolar kabul edilmiş ve bu kanunun 12 nci maddesinde (Lüzum görülen yabancı memleketlerde haberler bürosu ve basın ataşelikleri Bakanlar Kurulu kararıyle kurulur ve kaldırılır) ve 14 ncü maddesinde de (Genel müdür, dairelerin belirli hizmetlerini ak-

satmadan aylıklı ve ücretli kadroları ihtiyaca göre teşkilâta dağıtır) denilmek suretiyle yeni hükümler konulmuş ve 32 nci maddesinde ise (Bu kanunun 30 Haziran 1949 tarihinde yürürlüğe gireceği) gösterilmekte bulunmuş olup bu hükümler muvacehesinde, adı geçenin Nevyork'taki geçici görevinin nihayet sözü geçen kanunun meriyet tarihi olan 30 Haziran 1949 tarihine kadar devam etmesi ve o tarihte kesin olarak ya merkezde veyahut Nevyork Haberler Bürosunda bir vazifeye tâyini muktazi ve şu hale göre 1 Temmuz 1949 tarihinden itibaren kendisine artık geçici görev dolayısiyle yevmiye tahakkuk ettirilmesi bahis konusu olamıyacağı tabiî bulunduğu cihetle ilerde bir gûna ihtilâf ve tereddüde mahal kalmamak üzere ve durumuna ona göre veçhe verilmesini temin için keyfiyetin evvelki işarımıza zeylen Başbakanlığa arzına karar verildiğinden keyfiyet o suretle Başbakanlığa arzedilmiştir.

Büyük Meclise arzedilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Sayıştay Komisyonu Başkanı		Bu Rapor Sözcüsü
Sivas		Kastamonu
A. Yurdakul		*Â. Toközlü*
Bu kâtip		
Bolu	Bilecik	Çankırı
C. Özçağlar	*Dr. M. Suner*	*A. İ. Zeyneloğlu*
Giresun		Kütahya
A. Ulus		*M. İspartalıgil*
Manisa		Siird
İ. Ertem		*S. Çeliktuğ*

İş Mahkemeleri Kanunu tasarısı ve Çalışma Komisyonu mütalâası ile Adalet Komisyonu raporu (1/542)

T. C.
Başbakanlık
Muamelât Genel Müdürlüğü
Tetkik Müdürlüğü
Sayı : 71 - 1333, 6 - 1553

27 . IV . 1949

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

İş mahkemeleri hakkında Çalışma Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunun 14 . IV . 1949 tarihli toplantısında Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan Kanun tasarısının gerekçesiyle birlikte sunulmuş olduğunu saygılarımla arzederim.

Başbakan
Ş. Günaltay

GEREKÇE

Her memlekette İş Kanunlarının işçilere sağladığı hakların gerçek teminatı, o hakların ihkakı hususunda mevcut usullerdeki müessiriyet ve kolaylıklarda tecelli eder. İşçi ve iş veren münasebetlerinin zemini üzerinde her gün vukubulagelen ihtilâflar ve işçilerin ücret ve sair haklarına taallûk eden talep ve dâvaları iş hayatının düzen altında yürümesini zaruri kılan ihtiyaçlar karşısında hususi bir önem göstermekte ve hemen her memleket, dar gelirli büyük bir kütle teşkil eden işçilerin yaşama imkânları ile sıkı bir surette ilgili bulunan hakları üzerinde çıkacak ihtilâfların hususi kolaylıklarla halli ihtiyacını takdir etmiş bulunmaktadır. İşçinin haklarını adalet mercilerinde çabuk, kolay ve ucuz bir surette istihsal etmesini temin eden Özel İş Mahkemeleri Kanunları bu ihtiyacı karşılamak üzere çıkarılmışlardır.

Sanayi memleketlerinde oldukça eski bir maziye dayanan İş Mahkemeleri İş Kanunumuzun on yıllık tatbikat devresinde alınan neticelere göre bizim memleketimiz için de âcil bir ihtiyaç konusu halindedir. Bu hususta tesbit edilen işçi ve iş veren dilekleri ve İş Kanunu tatbikatını temin ve takiple görevli teşkilâtımızın tecrübe ve müşahedeleri aşağıdaki vâkıalar teyit etmektedir:

1. İşçiler haklarını istihsal için genel olarak mahkemeye başvurmaktan çekinmektedir. Bu çekingenliğin başlıca sebebi, dâvanın adı yargı mercilerinde tatbik olunan yargılama usullerine göre uzun zamana ihtiyaç göstermesidir. Halbuki işçinin âcil ve günü gününe karşılanacak ihtiyaçları, adaletin bu uzun zamana bağlı tecellisini beklemelerine müsait değildir.

2. İşçiler, yargılama masraflarını ve avukat ücretlerini kolayca ödiyecek durumda bulunmadıklarından ve çok kere ihtiyar edecekleri masrafların alacaklarından fazla tutacağını hesaba katarak mahkemeye başvuracak yerde idari mercilere ve ezcümle Bakanlığımız teşkilâtına dilekçe vermek yolunu tercih etmektedirler. Fakat idari mercilerin yetkileri dâhilinde yapabilecekleri uzlaştırıcı teşebbüsler dışında bu yol hakkın ihkakını teminden uzaktır. İdare ve yargı makamları arasındaki görev ayrılığı icabı olarak, hukuki ihtilâfların karara bağlanmasiyle görevli olmıyan makamlara yapılan müracaatlar çok kere faydalı bir netice vermemekte ve hattâ vazifeli olmıyan mercie müracaat eden işçi yapılan yazışma ve soruşturmalarla kaybolan zaman içinde, hakkının zaman aşımına uğraması durumuna da katlanmaktadır.

3. İşçi - işveren münasebetlerinin hususiyetleri, bu münasebetlerin ihtilâflı safhalarında da me-

selelerin sanayi hayatının iç yüzüne vâkıf bir gözle tetkik edilmesini gerektirmektedir. Halbuki alelâde adalet mercilerimizin ancak meslek adamlarınca bilinmesi lâzımgelen bu hususiyetleri göz önünde tutması ve her hâdisede bilirkişilerin düşüncesinden faydalanması vârit değildir.

4. Ehemmiyeti küçümsenmiyecek bir diğer âmil de, işçinin muntazaman iş başında bulunmak zorunda olması ve çalışmadan geçen zamanları için ücretten mahrum kalmak endişesidir. İşçinin tesiri altında bulunduğu bu şartlara psikolojik çekingenliğini ve hakkını aramak için nasıl hareket edeceğini bilmemesinden doğan güçlükleri ilâve edersek netice şudur ki İş Kanununun sağladığı birçok haklara ve Hukuk Yargılama Usulü Kanunumuzda yer bulan adlî müzaheret hükümlerine rağmen işçiler, iş verenlere karşı kanuni haklarını kolayca aramak imkânına malik değillerdir ve büyük bir işçi kütlesinin temerküz ettiği İstanbul, Adana, İzmir gibi şehirlerimizde işçilerin ücret vesair hakları üzerinde iş verenlere karşı dâva açacak yerde, Çalışma Bakanlığı teşkilâtına müracaatı tabiî bir usul haline getirmiş olması, büyük sayıdaki küçük ihtilâfların hususi bir önemle ele alınması ve çabuk, ucuz, kolay yoldan hal şekline bağlanması lüzumunu teyit etmektedir.

Her halde bugünkü durumda birçok işçiler dâva açmak ve iş verenin mahkemede bulundurabileceği muktedir avukatlarla karşılaşarak haklarını kaybetmek korkusunun tesiri altında sarih haklarından feragat ederek kendilerine yapılan haksız muamelere boyun eğmek tehlikesine maruz bulunmaktadırlar.

Bakanlığımızca bu konuda Adalet Bakanlığı ile mutabık kalınarak hazırlanan kanun tasarısı aşağıdaki esas noktalara dayanmaktadır.

1. İş Kanunumuzun hak ihtilâfı olmaktan ziyade menfaat ihtilâflarına taallûk eden uzlaştırma ve tahkim usulleri mahfuz kalmakla beraber, işçi ve işverenler arasındaki tek başlı hukukî ihtilâfların halli ile görevli özel iş mahkemeleri kurulacaktır.

2. İhtiyaç görülen il ve ilce merkezlerinde açılması düşünülen bu mahkemelerde şifahi usule göre yapılacaktır.

Usulü mahkemeye ait mühletlerin Hukuk Mahkemeleri Usulü Kanunundaki hükümlere nazaran bâzı yabancı memleketlerde olduğu gibi kısaltılması düşünülmüştür.

3. İş mahkemelerinin teşkili suretine gelince: Adalet ve Çalışma Bakanlıklarınca tesbit edilecek esaslar dâhilinde muayyen endüstri bölgelerinde, birer sulh yargıcı ile meslekî bilgisi bakımından yetkili ve işçi ve işveren teşekkülleri tarafından gösterilen adaylar arasında Adalet ve Çalışma Bakanlıklarınca seçilecek birer üyeden (assesseur) teşekkül etmesi uygun görülmüştür.

4. İş mahkemelerine vâkı olacak müracaatlar her türlü yargılama masrafları ile tebligat ücret ve masraflarından, pul rüsumundan muaf tutulacak ve adalet meccani olarak sağlanacaktır.

Bu mahkemelerin kurulması ile teşkili mahakim ve muhakeme usulü bakımından, sosyal gelişmemize uygun ileri bir adım atılmış olacak ve bu yolda girişilen fedakârlıklar, iş hayatımızın muhtaç olduğu hukukî kolaylıkların gerçekleşmesine ve sosyal huzurun kuvvetlenmesinde feyizli ve hayırlı yardımları görülecektir.

Çalışma Komisyonunun mütalâası

T. B. M. M.
Çalışma Komisyonu
Esas No. 1/542
Karar No. 17

12 . XII . 1949

Yüksek Başkanlığa

Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanıp Bakanlar Kurulu karariyle, Başkanlıktan Meclis Yüksek Başkanlığına takdim edilen ve Başkanlıkça Adalet Komisyonuna havale buyurulan İş Mahkemeleri Kanunu tasarısının mumaileyh komisyonca tetkikinda Komisyonumuzu ilgilendi-

ren bu tasarı hakkında mütalâa istenmiş olmakla Komisyonumuz Adalet ve Çalışma Bakanlıkları temsilcileri (huzuriyle alınan izahattan sonra) 9 . XII . 1949 tarihinde toplanarak incelemesini yapmıştır.

Tasarının heyeti umumiyesi üzerinde konuşmuş ve memleketimizde de ehemmiyetle mevkiini almış bulunan iş hukukunun iktisadi, içtimai ve adlî cephelerden kolaylıkla ve en kestirme yoldan teminini yerinde görmüş ve bu tasarının kabulü halinde işçinin masrafsız ve en emin şekilde hakkını alabileceği ve iş verenin de haklarının korunabileceğine kanaat getirerek tasarının tümü üzerinde mutabakat hâsıl etmiştir.

Maddelere geçilmiş :

Madde 1 : Tasarı mahiyeti itibariyle İş Kanunu ile bu kanuna dayanılarak meydana gelmiş kurum ve müesseselerin iş verenlere ve işçilere taallûk eden bütün hukuki ihtilâfını ve uzlaşamamazlığını kapsamına almış bulunması itibariyle maddenin ikinci satırında «İşçi sayılan kimselerin ve sendikaların iş veren veya iş veren vekilleriyle» diyerek sendikaların da gerek iş verenle hukuki münasebetlerinden ve gerekse temsil ettikleri işçilerin iş verenle olan karşılıklı hakların ihkakında bu kanundan istifade etmesinin temini yerinde görülmüştür.

Aynı maddenin İşçi Sigortaları Kurumuna ait olan ikinci hüküm kısmında daha vâzıh davranmak için «Ödeneklere ait tebligata» itirazın değil hukuki ihtilâfatın halli için açık bir hüküm koymak yerinde görülmüş ve «Bu mahkemeler İşçi Sigortaları Kurumu ile sigortalılar veya yerine tâyin olanlar arasındaki hukuki ihtilâflara da bakar». Ve «Kurumla iş verenler arasında İşçi Sigortaları kurumları kanunlarından mütevellit ihtilâflar dahi bu mahkemeler tarafından halledilir» denilmek suretiyle sigorta hakkındaki hükmün bu prensip dâhilinde halli muvafık görülmüştür.

Aynı maddenin son fıkrasının son satırındaki o yerdeki görevli mahkeme yerine «O yerde görevlendirilecek mahkeme» şeklinde yazılması, eskiden görevli değil yeniden görevlendirilecek mahkeme olması itibariyle muvafık düşeceği sonucuna varılmıştır.

Madde 2 : Bu maddenin birinci fıkrasında sulh yargıcı tâbirinin yerine, iş mahkemeleri bu iş için görevlendirilen yargıcın başkanlığında» diyerek ister yeni teşkil olunsun, ister sulh veya asliye yargıcı olsun hangi yargıç görevlendirilmiş ise onun başkanlığında teşekkül edeceğini tesbit etmek kanunun ruhuna daha uygun görülmüştür. Bu maddenin ikinci fıkrasında işçi temsilcilerinin seçiminde o yerde sendika yoksa en yakın işçi sendikasına salâhiyet verilmiştir. Halbuki yakın sendika bulunmıyan ve hayat şartları ve işçilik durumu bambaşka bulunan ve iş mahkemesinin tesisi zaruri görülen yerlerde İş Kanununa göre işçi mümessilleri bulunmaktadır. Bu mahkemeye temsilci işçinin mümessiller tarafından seçilmesi maslâhata daha uygun görüldüğünden «Sendika olmıyan yerlerde işçi mümessilleri tarafından gösterilecek on ikişer..) kaydının ve hükmünün ilâvesi düşünülmüştür.

Madde 3 : Bu maddenin D fıkrasında «Ağır hapsi müstelzim bir suçtan sanık» kaydiyle sanık olanların da adalet kürsüsüne alınmaması mütalâa edilmiştir.

e) Fıkrasının «Bir yıldan beri iş veren, iş veren vekili veya işçi» diyerek iş veren vekilinin de üye olmak sıfatı kabulü doğru görülmüştür.

Bu maddenin F fıkrası aksi kabul edildiği takdirde iş veren ve işçi ihtilâflarında hiç bir alâka ve menfaatleri olmıyacağı ve bilâkis ihtisas sahibi vatandaşlar bulunacağı ve binaenaleyh daha faydalı olacakları mülâhaza edilerek fıkranın kaldırılması yerinde görülmüştür.

Madde 4 : İş mahkemesinin yalnız temsilcilerinin reddini ihtiva eden bir madde olması, mahkemenin yargıcının başka usul ile reddi gibi bir neticeyi vermesi itibariyle esaslıca üzerinde durulmuş ve temsilcilerin yargıç evsafını taşımamaları işi bölüme süreklemiş ise de Komisyonumuz teşekkül anından itibaren neticeye kadar kararda aynı hak ve salâhiyetleri görmüş bulunduğu mahkeme kurulu, yargıç ve temsilcilerin reddini aynı madde çerçevesine almağı mütalâa etmiştir.

Bu sebepten:

Birinci fıkraya iş mahkemesinin kaydından sonra «Yargıç ile» kaydını ilâve etmiştir ve fıkrayı bu kelimenin ilâvesiyle kabul etmiştir.

Yukarki yargıç kelimesinin ilâvesi neticesi ikinci fıkranın başındaki üç satır yerine « ret talebi Hukuk Yargılama Usul Kanununda yargıçlar hakkında kabul edilen sebeplerden birisi ile yapılabilir. Eğer ret talebi yalnız yar-

gıç hakkında ise aynı hükümler tatbik olunur. Temsilci üyeler hakkında ise iş mahkemesi tarafından tetkik edilir.

Toplu olarak mahkeme kurulu hakkında ise yine umumi hükümler dairesinde ve yargıca tebaan tetkik olunur ve verilecek karara göre mahkeme teşkil olunur » dedikten sonra üçüncü maddenin devamı olarak ve « ancak ret talebinin kabulü hakkındaki ...) diye devam eden fıkranın aynen yerinde kalmasını mütalâa etmiştir.

Ret taleplerinin kırk sekiz saat içinde karara bağlanması mütalâa edilmiştir. Her suiniyetin usul kanunlarımızda bir cezai müeyyidesi bulunması esas kabul edildiğine göre burada da işin derece ve hacmına göre işçinin içtimai vaziyetine nazaran bir ceza müeyyidesi konması mütalâa edilmiş ve son bir fıkra olarak « suiniyetle ret talebinde bulunduğu sabit olanlar bir liradan beş liraya kadar para cezasına mahkûm edilir » hükmünün ilâvesi yerinde görülmüştür.

Madde 5 : Bu maddede sulh işi ele alınmış ve taraflardan birisi gelmediği takdirde teşebbüsün akamete uğradığı kabul edileceği hükmü konmuştur.

Boşanma dâvalarında tatbik edilen bu sulh teşebbüsü tecrübeler neticesinde işi geciktirmekten başka bir netice vermediğine göre bu hükmün burada konması yerinde değilse de kabulü takdirinde iş veren her iş dâvası için mahkemeye gelmiyeceği ve esasen bir kanuni temsilcisi olarak vekili bulunacağına ve işçinin de sendika tarafından temsil edilebileceğine ve bu suretle o gün işinden ve ücretinden mahrum kalmamak istiyeceğine ve belki de iş verenle karşı karşıya gelmek dahi istemiyeceğine nazaran bizzat hazır bulunmak şartının yanına « veya kanuni mümessillerinin » cümlesini koymak suretiyle umumî ahkâmı da lüzumsuz yere zedelememek icabeder kanaatine varılmıştır.

Madde 6 : Bu madde kanunun ruhu olan sürat ve sühuletin temini yollarını dercetmiş olması itibariyle üzerinde ehemmiyetle durulmuş ve :

Birinci fıkrada kararın tefhiminden itibaren olanlar hakkında yedi gün kabul edildiği gibi gıyabi olanlar için de kararın tebliğinin esas alınması umumi kaideye uygun düşeceğinden ve iş mahkemeleri mutlak olarak iş dâvalarını halledeceğine göre fıkranın « kararları tefhim tarihinden itibaren ve gıyaben verilen kararlarda tebliğ tarihinden itibaren hükmolunan miktar ne olursa olsun yedi gün zarfında diyerek redaksiyonu raporte edecek komisyona ait olmak üzere yazılması ve bu prensipin kabulü uygun görülmüştür. Sürati istihdaf eden ikinci fıkrada Yargıtay'ın tetkikını müddetlendirmemek doğru ise de bilhassa işçilerin durumları göz önüne alınarak, şifahi ve seri usulü muhakeme ile basit bir şekilde hükme iktiran ettirilen dosyaların tetkikında zorluk olmıyacağı düşünülerek ve İcra ve İflâs Kanununun merci kararlarının bir ay zarfında Yargıtayca karara bağlanacağı sürat ve suhulet noktasından kabul edilmiş olmasına kıyasen bu işte de evrakın intacı için bir müddet konması faydalı mütalâa edilerek «Yargıtayca iki ay içinde tetkik edilerek karara bağlanır» diye hüküm konması tensip edilmiştir.

Madde 11 : Bu madde iş mahkemesinin vazife gördüğü zamanda temsilci üyelere verilecek ücretin tesbitini göstermektedir. Yalnız bu üyelerin işten kalma günü tam veya birkaç iş saatine göre ücretin tanzim edileceğini Bakanlıkların yapacakları bir tarifede görecek isek de Komisyonumuz bu maddenin sonuna «Çalışma Bakanlığınca ödenecek huzur ücreti işçi mümessili üyenin aldığı günlük ücretten aşağı olamaz» şeklinde yazılmasını mütalâa etmiştir.

Ayrıca mütalâa :

Temsilci üyelerin seçilmiş vatandaşlardan olması ve bu sıfatlariyle mahkemeyi teşkilden sonra her türlü yargıç vasfiyle tahkikat, tetkikat ve karara iştirak edeceklerine göre bu vazifeleri sırasında yapacakları suçlardan dolayı ne gibi ahkâma tâbi olacaklarına dair tasarıda bir hükme tesadüf edilemetmiştir. Bu cihetin Adalet Komisyonunca bir sonuca bağlanması da düşünülmüştür.

Komisyonumuzun tasarı hakkındaki mütalâaları yukarıya dercedilmekle Adalet Komisyonuna arzedilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Çalışma Ko. Başkanı	Sözcü	Kâtip
Erzurum	Denizli	İstanbul
Ş. Koçak	*H. Oral*	*A. R. Arı*
Ankara	Burdur	Kars
M. Aksoley	*Dr. M. Ş. Korkut*	*Dr. E. Oktay*
Manisa		Yozgad
Dr. M. N. Otaman		*K. Erbek*

Adalet Komisyonu raporu

T. B. M. M.
Adalet Komisyonu
Esas No. 1/542
Karar No. 27

17 . I . 1950

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İş Mahkemeleri hakkında Çalışma Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulu kararı ile Yüksek Meclise sunularak Komisyonumuza havale buyrulan tasarı, Komisyonumuzda Çalışma Bakanı ve bu Bakanlık Hukuk Müşaviri ile Adalet Bakanlığı temsilcisi Hukuk İşleri Genel Müdürü huzurları ve bu tasarı hakkında Çalışma Komisyonumuzun mütalâası ile birlikte incelendi:

Tasarı esas itibariyle, işçilerle iş verenler arasında çıkan muayyen hukuk uyuşmazlıklarının iş hayatına ait bilgi ve tecrübelerinden istifade edilmek üzere işçi ve iş veren temsilcilerinin iştiraki ile, lüzum görülen yerlerde İş Mahkemeleri kurulmasını ve bu mahkemelerde dâvaların çabuk, kolay ve her türlü resim ve harçtan muaf bir surette görülmesi için özel usul hükümleri tedvin edilmesini derpiş etmektedir.

Tasarının tümü üzerinde cereyan eden tartışmalar neticesinde bu suretle teşkili düşünülen mahkemelerin Anayasa muvacehesindeki durumu gözden geçirilmiş, böylecce ayrı bir kanunla kurulacak mahkemelerde işçi ve iş veren üyelerin yargıca terfik edilmesinde ve bunların yargı görevine katılmasında Anayasamız hükümlerine bir aykırılık görülmemiştir. Esasen halk arasından seçilmiş üyelerle mahkeme teşkili esasının, memleketimizin hukuk geleneklerinde emsali bulunduğu, hukuki bünyesi bakımından Anayasamızın esaslarına muvazi mevzuat sistemleri olan birçok garp memleketlerinde de, sanayileşmenin icabı olarak ortaya çıkan sosyal ihtiyaçlar göz önünde tutularak on dokuzuncu asrın başından itibaren (Conseils des prud'hommes) prudom meclisleri ismi altında iş mahkemelerinin kurulmuş ve zamanla gittikçe gelişmiş olduğu, muasır medeniyet dünyesında hemen her memleketin adlî sistemi içinde genel mahkemelerden ayrı olarak, çalışan zümrelerin çalışma hayatı ile ilgili ihtilâf ve dâvalarının özel mahiyetine uygun kolaylıkları sağlıyan İş Mahkemelerinin mevcut olduğu da tesbit ve müşahede olunmuştur.

Yabancı memleketlerin bu sahadaki mevzuatının esasları hakkında Hükümet temsilcilerinden gerekli izahat alınmış ve bu mahkemelerin gerek teşekkül tarzı ve bünyesi, gerekse görevlerinin hudut ve şümulü ve yargılama usulünde gözetilen kolaylıklar bakımından her memlekette kendi şartlarına göre özellikler bulunmakla beraber, aşağıdaki ana vasıfları ihtiva etmekte olduğu anlaşılmıştır :

1. Fransa, Belçika ve İsviçre'nin birçok kantonlarında kabul edilen usule göre iş mahkemeleri, esas itibariyle, mahallî halk tarafından seçilen işçi ve iş veren üyelerden terekküp etmektedir.

2. Almanya, İsveç ve bâzı Lâtin Amerika memleketlerinde ise, işçi ve iş veren meslek teşekküllerince seçilen (assesseurs) üyeler, meslekten yetişme bir yargıcın başkanlığında kurulan mahkemeye terfik edilmektedir.

3. İş mahkemeleri, Fransız mevzuatına göre yalnız ferdî iş ihtilâflarına bakmakla görevli olduğu halde, İsveç'te yalnız kolektif sözleşmelerden doğan ihtilâflara, Alman sistemine göre ise gerek ferdî ve gerek kolektif sözleşmelerden ve iş mevzuatının tatbikatından ileri gelen ihtilâflara şâmil bir görev ve yetkiyi haiz bulunmaktadır.

4. İş mahkemelerinin hemen her yerde hukuk ihtilâflarını, mahdut bâzı memleketlerde ise iş mevzuatına aykırı fiillerden doğan ceza dâvalarını da tetkik ve rüyet etmekte olduğu ve fakat yeni hak ve menfaatler tesisine mâtuf olarak iş mukavelesi şartlarının tadili yolunda ortaya çıkan ekonomik menfaat ihtilâflarının iş mahkemelerinin görevi dışında bırakıldığı görülmektedir.

5. İş mahkemelerinde uyuşmazlıkların sulh ve uzlaştırma yoliyle halli esas olup dâvaların şifahi yargılama usulü ile ve mümkün mertebe kısa müddetlere tâbi tutularak görülmesi, harç ve resimden muaf olması başlıca karakteristik noktaları teşkil etmektedir.

Hükümet gerekçesinde de belirtilmiş olduğu üzere, memleketimizde işçi ve iş verenler arasındaki hukuk uyuşmazlıklarının, iş hayatının icaplarına yakından vâkıf temsilî unsurların iştiraki ile, çabuk, kolay ve meccani bir surette halledilmesini hedef tutan bu Kanun tasarısı memleket ihtiyacını karşılayıcı mahiyette olduğu anlaşılarak müzakereye şayan görülmüş ve maddelerin müzakeresine geçilmiştir

Madde 1 : Hükümet tasarısında iş mahkemelerinin görevinin 3008 sayılı İş Kanununun şümulü ile mukayyet olup olmadığının açıkça ifade edilmediği görülerek, iş mahkemelerinin görevinin İş Kanununun şümul sahası ile sınırlandırılması düşünülmüş, bununla beraber İş Kanununun şümulüne esas olmak üzere, o kanunun ikinci maddesinin A fıkrasındaki sarahate göre iş yerinin mahiyeti itibariyle yolunda işliyebilmesi için günde en az on işçi çalıştırmayı icabettirmesi hakkındaki kıstasın Çalışma Bakanlığının idari mahiyetteki kesin kararları ile uygulanmakta olması dolayısiyle, mahkemenin görevli olup olmadığı meselesinin hallinde, ayrıca Danıştayın kazai denetemesine tâbi bulunan bu idari kararların esas tutulmasının, görevli yargı merciinin tâyini bakımından istikrarsızlığı mucip olabileceği de nazara alınarak iş mahkemelerinin görevi sınırlandırılırken iş yerlerinin işçi sayısı gibi mütehavvil bir vasfın ölçü teşkil etmesi isabetli mütalâa edilmemiştir. Buna mukabil İş Kanununun ikinci maddesinin Ç fıkrası gereğnce bu kanunun şümulü dışında bulunan «Çiftçilik, deniz ve hava işleriyle bir ailenin fertleri veya yakın akrabası bir araya toplanarak ve aralarına dışardan başka işçiler katılmıyarak ev içinde yapılan işlerde» çalışanlara ait dâvalar, mutlak surette iş mahkemelerinin görevi dışında bırakılmıştır. Bu suretle Hükümet tasarısının birinci maddesinin birinci fıkrasında yapılan değişikliğe göre, İş Kanununun ikinci maddesinin Ç fıkrasında istisna edilen muayyen işler dışında kalan her türlü işlerin yapıldığı iş yerlerinde çalışanlar, bu iş yerlerinin, çalıştırılan işçi sayısı bakımından İş Kanununun şümulüne dâhil olup olmadığına bakılmaksızın, iş verenleriyle aralarında taaddüs eden muayyen hukuk uyuşmazlıklarının halli bakımından iş mahkemelerinin yargı görevinin mevzuuna dâhil olacaklardır. Hükümet tasarısında iş mahkemelerinin « Lüzum görülen il ve ilcelerde» kurulacağı hakkındaki sarahat, Çalışma Komisyonunun mütalâasına uyularak değiştirilmiş ve il ve ilce merkezi olmadığı halde iş faaliyetinin kesafeti itibariyle önemli görülen yerlerde iş mahkemelerinin teşkiline imkân verilmesini temin edecek surette «Lüzum görülen yerlerde» şeklinde mutlak ve umumi bir ifade kullanılmıştır.

Hükümet tasarısında sendikalar tarafından ve sendikalar aleyhine açılan işle ilgili dâvalara dair bir hüküm bulunmaması bir noksan olarak mütalâa edilmiş, 5018 sayılı İşçi ve İş Veren Sendikaları ve Sendika Birlikleri hakkındaki Kanunun 4 ncü maddesinin E fıkrasına göre sendikaların açacakları ve bu sıfatla aleyhlerine açılacak hukuk dâvalarına da iş mahkemelerinde bakılacağı hakkında maddeye bir fıkra eklenmiş, bu suretle Çalışma Komisyonunun mütalâasına esas itibariyle uyulmuş ve A fıkrası böylece vücut bulmuştur. Hükümet tasarısında İşçi Sigortaları Kurumu tarafından hak sahibi kimselere yapılan muayyen tebligata karşı vâki olacak itirazlara munhasır olarak kabul edilmiş bulunan görev, Çalışma Komisyonunun mütalâası uygun görülerek, bu kurum ile ilgili sigortalılar veya yerine kaim olan hak sahipleri arasındaki her türlü uyuşmazlıklara şâmil olacak tarzda genişletilerek gittikçe gelişen içtimai sigortalarımıza ait tatbikatın meydana getirdiği ihtiyaçları karşılayıcı bir hüküm de bu suretle tedvin edilmiştir.

İş mahkemelerinin bu esaslar dâhilinde tesbit edilmiş olan yargı görevi, kanunla muayyen olan taraflar arasında belirli mahiyetteki hukuk uyuşmazlıklarını kapsamakta ve madde metninde geçen hukuk uyuşmazlıkları ve dâvaları tâbiri İş Kanunu gereğince hakem kurullarının karar yetkisi dâhilinde bulunan mecburî tahkime tâbi menfaat ihtilâflarını ve her türlü idari dâvaları tabiî olarak ait bulundukları mercilere bırakmaktadır.

Hükümet tasarısındaki birinci maddenin birinci fıkrası, iş mahkemesinin görevini yalnız işçilerin iş akdinden ve İş Kanununa dayanan hak iddialarından doğan dâvalara munhasır gösterecek bir şekilde kaleme alınmış bulunduğundan, bu fıkra dâvanın gerek işçi ve gerek iş veren tarafından açılması haline şâmil olacak ve karşılıklı mâna ifade etmesini sağlıyacak şekilde vuzuhlandırmıştır.

Tasarının birinci maddesinin son fıkrasına, iş mahkemelerinin kurulmamış olduğu yerlerde uygulanacak usulün, yargıcın reddi ve yedek üyelerle mahkemenin teşkiline imkân olmaması gibi fiilî ve hukuki imkânsızlık hallerine de teşmilini temin eden bir hüküm ilâve edilmiştir. Hükümet tasarısındaki «görevli mahkeme» tâbiri yerine, Adalet Bakanlığının vaziyetin icabına göre görevlendirmek yetkisini tebarüz ettirmek üzere, «görevlendirilecek mahkeme» tâbiri ikame edilmiştir. İşbu son fıkranın istihdaf ettiği gaye bu gibi hallerde, işçi ve iş veren temsilci üyelerin yargıca katılmasından maada bütün diğer hususlarda bu kanundaki esas ve usullerin uygulanmasından ibaret olduğundan, bu maksada göre fıkra metnine vuzuh verilmiştir.

Madde 2 : Hükümet tasarısında iş mahkemesinin sulh yargıcının başkanlığında bir iş veren ve bir işçi temsilcisinden teşekkül edeceği hakkındaki hüküm, daha geniş imkânlar dâhilinde bu usulün cereyanını temin için «bu iş için görevlendirilecek yargıcın başkanlığında» denilmek suretiyle Adalet Bakanlığının vaziyetin icabına göre sulh veya asliye yargıcını görevlendirmesine müsait şekilde ifade edilmiştir. İş veren veya işçi temsilcisi üyelerin seçilme ve tâyin şekilleri üzerinde durulmuş, iş veren temsilcilerinin iş veren sendikasının bulunmadığı yerlerde en yakın ticaret ve sanayi odaları tarafından seçilmesinde isabet görülmekle beraber, işçi temsilcilerinin sendikalar tarafından seçilmesi hakkındaki hükmün tatbikatta güçlükler doğurabileceği düşünülmüş, mevzuatımıza göre sendikaların ticaret ve sanayi odaları gibi mecburi mahiyette teşekküller olmaması sebebiyle memleketimizin birçok yerlerinde işçi sendikası bulunmadığı da göz önünde tutularak, 3008 sayılı İş Kanunumuzun 78 nci maddesi gereğince memleketimizin her tarafında İş Kanununa tâbi iş yerlerinde temsilci işçi seçilmesi mecburi olduğuna göre iş mahkemelerine katılacak işçi temsilcilerinin bütün memlekete şâmil olarak mevcut bulunan temsilci işçiler tarafından seçilmesinin isabetli olacağı neticesine varılmış ve bu madde bu şekilde tesbit ve kabul olunmuştur. Seçimlerin şekil ve usullerine ait teferrüatın tüzükle tesbit edilmesi daha uygun görülerek Hükümet tasarısındaki ikinci fıkraya bu cihet ilâve edilmek suretiyle değiştirilmiştir. Bu suretle seçilecek üyeler arasından Adalet ve Çalışma Bakanlıklarınca yapılacak tâyin muamelesi, bu göreve getirilmek ehliyeti bakımından gerekli şartların usulen kontrol ve teyidinden ibaret olup Türk Milleti adına yargı yetkisini kullanacak olan mahkemeye katılan üyelerin seçim yolu ile bu göreve getirilmeleri, esas itibariyle maksada daha uygun olarak mütalâa olunmuştur.

Temsilci üyelerin tâyinlerini mütaakıp başkan tarafından kendilerine yemin ettirilmesi hakkındaki hüküm bu yeminin öneminin ayrıca belirtilmesinin temini bakımından, ayrı bir madde halinde tedvin edilmek üzere bu madde metninden ayrılarak müstakil bir madde halinde tesbit olunmuştur.

Asli üyelerin bulunmadığı hallerde yedek üyelerle mahkemenin teşkiline dair olan hüküm ise « başkan tarafından çağırılarak » kaydı ile vuzuhlandırılmış ve Hükümet tasarısının ikinci fıkrasındaki görev sürelerine mütallik hüküm de işbu son fıkraya alınmıştır.

Madde 3 : Hükümet tasarısının ikinci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan yemin hükmü, kanunlara riayet hususunu da şümulüne almak üzere, bu yeni maddeye mevzu teşkil etmiştir.

Madde 4 : Hükümet tasarısının 3 ncü maddesinin başındaki « iş veren ve işçi temsilcisi olarak » kaydı zait görülerek çıkarılmış, tasarıda iş mahkemesinde görevlendirilme hakkındaki ifade, üye seçilme şartlarına mâtuf bulunduğundan, madde buna göre değiştirilmiş, iş mahkemesine üye seçlebilmek için lâzımgelen şartlar arasında « medeni ve siyasi haklardan mahrum olmamış bulunmak » şeklinde ayrı bir fıkra ilâve edlmiş, Hükümet tasarısındki e fıkrasına fâsılalı ve mevsimlik işlerde çalışanlar için bir yıldanberi çalışmış olmak kaydının nasıl uygulanacağını açıklamak üzere, bu gibiler hakkında bir kıstas konulmuştur. Sendikaların veya ticaret ve sanayi odalarının yönetim kurullarında üye bulunmak hakkında Hükümet tasarısında mevcut şartın, memleketimizdeki iş hayatının henüz yeni gelişme safhasında bulunması ve meslekinde temayüz ederek bu gibi teşekkülerin yönetim kurullarına üye seçilmiş olan işçi ve iş verenlerin iş mahkemelerinde görev almalarına mâni hükümler konulmasının bugün için faydadan ziyade mahzuru mucip olacağı düşünülmüş ve Çalışma Komisyonunun mü-

talâasına uyularak bu şart metinden çıkarılmıştır.

Madde 5 : Gerek işçi ve gerek iş veren veya vekili tarafından bu kanuna göre iş mahkemesinde açılacak dâvalarda hangi yer mahkemesinin yetkili olduğunu göstermek üzere tedvinine lüzum görülen bu madde, Hükümet tasarısında derpiş edilmemiş olan bir ihtiyacı karşılamaya mâtuf bulunmaktadır. Bilhassa işçilerin içinde bulundukları şartlar bakımından, dâva olunanın ikâmetgâhı mahkemesinde dâva açmaya mecbur kalmalarından doğabilecek güçlüklerin önlenmesi maksadiyle, bu dâvaların, dâva olunanın Medeni Kanun gereğince ikâmetgâhı sayılan yer mahkemesinde açılabileceği gibi, işçinin işini yaptığı iş yeri için yetkili yer mahkemesinde de görülebileceği esası konulmuş, kamu intizamı bakımından konulan bu yetki hükmünün hilâfına mukavele olunamıyacağı da tasrih edilmek suretiyle iş verenlerin işçiler tarafından aleyhlerine dâva açılmasını güçleştirmek üzere iş mukavelelerinde veya iş yeri dâhilî talimatnamelerinde başka yargı mercii tâyin etmeleri önlenmiştir. İş yerinin bulunduğu yer mahkemesinde yetkili olması esası, İşçi Sigortaları Kurumu aleyhine açılacak dâvalarda yetkili mercii tâyin etmek 4772 sayılı Kanunun 67 nci maddesi ile 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanununun 38 nci maddesindeki hükümlere de muvazi bulunmaktadır. Fransa, Belçika, Yugoslavya ve Portekiz kanunlarında da iş mahkemelerinde açılacak dâvalar için, umumi hukuk usulü hükümlerinden ayrı olarak hangi yer mahkemesinin yetkili olacağı hakkında benzer hükümler mevcuttur.

Madde 6 : Hükümet tasarısında iş mahkemesinin işçi ve iş veren üyelerinin reddi hakkındaki usul esas itibariyle kabule şayan görülmekle beraber, asli üyelerle birlikte yedek üyelerin de tamamen reddedilmiş olması veya yargıçla bir üyenin yahut mahkemenin toptan reddedilmesi hallerini ayrı ayrı karşılıyacak sarih hükümler bulunmadığı takdirde, tatbikatta bir çok güçlüklerle karşılaşılacağı mülâhaza olunduğu gibi, işçi veya iş veren üye hakkındaki ret talebinin reddine dair mahkemece yedek üye alınarak verilen karara karşı Yargıtaya başvurulmasının kanunun hedef tuttuğu sürat gayesini haleldar edeceği de göz önünde bulundurularak bu hususlaki itirazların mahkemenin bölgesi içinde bulunduğu ağır ceza mahkemesince karara bağlanması daha uygun görülmüş ve madde metni bu esaslara göre değiştirilerek kabul edilmiştir.

Madde 7 : Hükümet tasarısındaki 5 nci maddede olduğu gibi iş mahkemelerinde şifahî yargılama usulünün uygulanması yerinde görülmüş şu kadar ki, ilk oturumda tarafların bizzat veya vekilleri vasıtasiyle bulunmak şıklarından birini tercih hususundaki haklarını takyit edecek bir mecburiyet konulması doğru olamıyacağından, Çalışma Komisyonunun mütalâası da nazara alınarak, buna dair hüküm tasarıdan çıkarılmış, İş Kanununun 79 ncu maddesinde: «Tek başlı iş ihtilâfında alâkadar her bir işçinin iş verenle uzlaştırılması, mümessillerin aracılığı ile olur. Uzlaşma tarafların ve mümessillerin imzalıyacakları bir zabıt varakasiyle tesbit olunur. Ancak bu suretle uzlaşılmadığı takdirde mahkemeye baş vurulabilir.» denilmekte olduğundan, işçi ile iş veren arasında bu hükme göre uzlaşma yoluna gidilmemiş olmasının açılan dâvanın kabulüne ve devamına mâni olamıyacağının belirtilmesi lüzumlu ve faydalı görülmüştür.

Madde 8 : Hükümet tasarısının 6 ncı maddesinde yargılamanın çabukluğunu sağlamak için konulmuş olan usul hükümleri muvafık görülmüş, ancak diğer mümasil hükümlerle tenazuru temin için yedi günlük temyiz müddeti sekiz güne çıkarılmış, iş mahkemelerinin kararlarının Yargıtayca diğer işlere tercihan tetkik edilmesi hakkındaki hükümde isabet görülmiyerek ve Çalışma Komisyonunun mütalâasına da uyularak, bu kararların Yargıtayca iki ay zarfında karara bağlanacağı belirtilmekle iktifa edilmiştir. Hükümet tasarısındaki son fıkrada Yargtay kararlarına karşı ısrar edilemiyeceği yolunda mevcut hüküm de mahkemelerin içtihat serbestisini takyit edeceği cihetle, kararlardaki isabet ve emniyetin sürat gayesine feda edilmesi yerinde görülmediğinden ısrarın caiz olmadığına dair olan kısım maddeden çıkarılmış ve karar tashihi yapılamıyacağına mütedair hüküm aynen kabul olunmuştur.

Madde 9 : Hükümet tasarısının, iş mahkemelerinin çalışma zamanlarını işçilerin serbest kalabilecekleri gün ve saatlere göre ayarlamak hususunda bâzı yabancı memleketler mevzuatından mülhem olduğu anlaşılan yedinci maddesi hükmü, «Haftanın münasip günleri ve iş ba-

kımından günün münasip saatleri» şeklinde değiştirilerek daha umumi ve ihtiyaçlara daha elverişli bir ifade tarzı ile kabul edilmiştir.

Madde 10 : Hükümet tasarısındaki 8 nci maddenin ihtiva ettiği usulün, memleketimizde işçilerin iş verenlerle ücret ve sair hak iddialarından mütevellit ihtilâflarının halli hususunda dâva açmak külfetinden kaçınarak umumiyetle Çalışma Bakanlığı veya mahallî hükümet teşkilâtına veya diğer idari mercilere dilekçe ile baş vurmalarından ileri gelen bir durumu karşılamak ihtiyacına dayandığı verilen izahattan anlaşılmış, vatandaşların bilgisizlik veya sair sebeplerle, ihtilâflarını karara bağlamıya yetkili olmıyan idari mercilere müracaat etmeleri neticesinde bu işlerin geri kalması ve bazan idari teşebbüslerden semere alınsa bile birçok hallerde delillerin kaybolmasına ve zaman aşımına yol açan durumlara mahal kalmamasını sağlamak bakımından, idareye yapılan müracaatların görevli mahkemelere re'sen intikal ettirilmesi yerinde görülmüş, ancak dâvanın açılmış sayılması için lâzımgelen şeklî muamelenin tamamlanması ve mahkemenin idarece vâkı tevdi ile bağlı kalmıyarak görevsizlik kararı vermek yetkisinin mahfuz bulunduğunun belirtilmesi uygun bulunmuş ve madde bu değişiklikle kabul edilmiştir.

Madde 11 : Hükümet tasarısındaki 9 ncu maddenin sadece işçiler tarafından açılan dâvaların tebligat ücretinden ve her türlü resim ve harçlardan muaf olduğunu ifade etmekte olduğu görülerek, dâvanın işçi aleyhine neticelenmesi takdirinde dahi kanunun istihdaf ettiği gayeye uygun bir himayenin gerçekleşmesi için bu muafiyetin iş verenler tarafından açılan dâvalara da şâmil olmasının gerek işçilerin menfaati ve gerekse tatbikatın selâmeti bakımından zaruri bulunduğu düşünülmüş ve Hükümet tasarısındaki «İşçiler tarafından» kaydı çıkarılarak muafiyetin mutlak ve mütekabil mahiyette olmasını sağlıyacak şekilde tesbit olunmuştur.

Madde 12 : İş mahkemesinin işçi ve iş veren temsilcisi üyelerinin gerekli vasıfları kaybetmeleri veya muayyen müddeti aşan devamsızlıkları halinde, mahkemenin bölgesi dâhilinde bulunduğu ağır ceza mahkemesinin kararı ile görevlerinden çıkarılmaları lüzumlu görülmüş, Hükümet tasarısında mevcut olmıyan bu hüküm komisyonumuzca tasarıya eklenmiştir.

Madde 13 : Çağırıldıkları oturuma gelmiyen işçi ve iş veren temsilcisi üyeler hakkında Hükümet tasarısının 10 ncu maddesindeki inzibati para cezasına ait müeyyide hükmü, 12 nci maddede yazılı devamsızlık haline münhasır veya takdirî mahiyette olmak üzere kabul edilmiş ve tekerrür halinin ayrıca derpiş edilmesine lüzum görülmemiştir.

Madde 14 : Hükümet tasarısının 11 nci maddesinde iş mahkemesinin işçi ve iş veren temsilcisi üyelerine gördükleri vazife karşılığı olarak verilecek huzur ücretine dair hüküm, Çalışma Komisyonunun bu ücretin işçinin mensup olduğu iş yerinde almakta bulunduğu gündelikten daha az olmaması hususundaki mütalâasına uyularak, değiştirilmek suretiyle kabul edilmiş, diğer taraftan iş mahkemesinin başkanı olan yargıcın diğer işlerine munzam olarak bu işle görevlendirilmiş olması takdirinde aynı esaslar dairesinde ayrıca ödenek alması ve ödeneğin de işçi ve iş veren temsilcileri hakkında olduğu gibi Çalışma Bakanlığınca ödenmesi uygun mütalâa olunarak madde bu değişikliklerle kabul edilmiştir.

Madde 15 : Bu kanunda sarahat bulunmıyan hallerde Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanununun uygulanması tabii ve zaruri olmakla beraber mezkûr kanunun muayyen hükümlerine yapılan atıfların tahdidî mânayı tazammun etmesini önlemek ve tatbikatta herhangi bir tereddüde meydan vermemek üzere Hükümet tasarısında bulunmıyan bu hüküm yeniden tedvin edilerek bir madde halinde tasarıya eklenmiştir.

Madde 16 : Bu madde, İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası ile İhtiyarlık Sigortası kanunlarında gösterilmiş olan yetkili yargıç mercilerine dair hükümlere lüzum kalmamış olması bakımından bu hükümlerin sarahaten kaldırılmasını ifade etmek üzere tasarıya komisyonumuzca ilâve olunmuştur.

Madde 17: Hükümet tasarısındaki 15 nci madde aynen alınmıştır.

Madde 18 : Hükümet tasarısındaki 16 nci madde aynen kabul edilmiştir.

Kamutayın Yüce tasvibine arzolunmak üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Adalet Komisyonu Başkanı	Sözcü
Konya	Ankara
Hulki Karagülle	*Emin Halim Ergun*

Kâtip			Denizli	İzmir	Kayseri
Erzurum	Afyon K.		*N. Küçüka*	Muhalefetimle	*S. A. Feyzioğlu*
Ş. İbrahimhakkıoğlu	*Hazim Bozca*			*E. Oran*	
Afyon K.	Balıkesir	Bursa	Kayseri	Manisa	Manisa
Söz hakkım mahfuz	*O. N. Burcu*	*A. Akgüç*	*R. Özsoy*	*K. Coşkunoğlu*	*F. Uslu*
H. Dinçer			Mardin		Rize
			M. K. Boran		*Dr. S. A. Dilemre*

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

İş Mahkemeleri Kanunu tasarısı

BİRİNCİ MADDE — İş Kanununa göre işçi sayılan kimselerin iş veren veya iş veren vekilleriyle yaptıkları iş akdinden ve İş Kanununa dayanan her türlü hak iddialarından doğan hukuk uyuşmazlıklarının çözülmesi ile görevli olarak lüzum görülen il ve ilcelerde İş mahkemeleri kurulur. Bu mahkemeler İşçi Sigortaları Kurumu tarafından hak sahibi kimselere yapılacak yardım ve bağlanacak ödeneklere ait tebligata karşı vâkı olacak itirazları da tetkik eder.

İş mahkemesi henüz kurulmamış olan yerlerde bu kabîl dâvalara bu kanundaki esas ve usullere göre o yerdeki görevli mahkeme tarafından bakılır.

İKİNCİ MADDE — İş mahkemeleri, sulh yargıcının başkanlığında bir iş veren, bir işçi temsilcilerinden teşekkül eder.

Her ilcede iş mahkemesine katılacak iş veren temsilcileri, en yakın ticaret ve sanayi odası, işçi temsilcileri o yer için en yakın işçi sendikaları tarafından gösterilecek on ikişer aday arasından bir asli ve üç yedek olmak üzere Adalet ve Çalışma Bakanlıklarınca tâyin olunur. İşçi ve iş veren üyelerin görev süreleri iki yıldır. Gerek asli ve gerek yedek üyelere, tâyinlerini mütaakıp, üye sıfatiyle iştirak ede-

ADALET KOMİSYONUNUN DEĞİŞTİRİŞİ

İş Mahkemeleri Kanunu tasarısı

MADDE 1. — İş Kanununa göre işçi sayılan kimselerle (o kanunun 2 nci maddesinin Ç fıkrasında yazılı işlerde çalışanlar hariç) iş veren veya iş veren vekilleri arasında iş akdinden veya İş Kanununa dayanan her türlü hak iddialarından doğan hukuk uyuşmazlıklarının çözülmesi ile görevli olarak lüzum görülen yerlerde iş mahkemeleri kurulur.

Bu mahkemeler :

A) 5018 sayılı Kanunun 4 ncü maddesinin E fıkrasına göre sendikaların açaccakları ve bu sıfatla aleyhlerine açılacak hukuk dâvalarına;

B) İşçi Sigortaları Kurumu ile sigortalılar veya yerine kaim olan hak sahipleri arasındaki uyuşmazlıklardan doğan itiraz ve dâvalara da bakarlar.

İş mahkemesi kurulmamış olan yerlerdeki bu dâvalara o yerde görevlendirilecek mahkeme tarafından temsilci üyeler alınmaksızın bu kanundaki esas ve usullere göre bakılır.

Fiilî ve hukuki imkânsızlıklar dolayısiyle iş mahkemesinin toplu olarak görevini yapamadığı hallerde de yukarıki fıkra hükmü uygulanır.

MADDE 2. — İş mahkemeleri bu iş için görevlendirilen yargıcın başkanlığında bir iş veren temsilcisi ile bir işçi temsilcisinden teşekkül eder.

Bu mahkemeye katılacak iş veren temsilcileri o yerdeki iş veren sendikaları idare kurullarının, işçi temsilcileri ise o yerdeki temsilci işçilerin toplanarak gizli oyla seçecekleri on ikişer aday arasından birer asli ve üçer yedek olmak üzere Adalet ve Çalışma Bakanlarınca tâyin olunur.

İş veren sendikası bulunmıyan yerlerde iş veren temsilcileri, en yakın Ticaret ve Sanayi

Hü.

cekleri bütün işlerde tarafsızlıklarını muhafaza edeceklerine ve müzakereleri ifşa etmiyeceklrine dair başkan tarafından yemin ettirilir.

Asli üyelerin bulunmadığı hallerde yedek üyelerle mahkeme teşkil olunur.

ÜÇÜNCÜ MADDE — İş veren veya işçi temsilcisi olarak iş mahkemesinde görevlendirilebilmek için:

a) Türk vatandaşı olmak,

b) 30 yaşını bitirmiş olmak,

c) Türkçeyi konuşur ve okur, yazar olmak,

d) Şeref ve haysiyeti kırıcı bir suçtan veya ağır hapsi müstelzim bir cürümden mutlak surette veya üç aydan fazla hapsi müstelzim bir suçtan mahkûm olmamış bulunmak,

e) Bulunduğu yerde en az bir yıldan beri iş veren veya işçi olarak çalışmış olmak,

f) Sendikalarının veya ticaret ve sanayi odalarının yönetim kurullarında üye bulunmamak,

şarttır.

DÖRDÜNCÜ MADDE — İş mahkemesinin işçi ve iş veren üyelerinin reddi yazılı veya sözlü olarak yapılabilir. Sözlü yapıldığı takdirde keyfiyet zabıtnameye yazılır ve talebi yapanın imzası alınır.

Ret talebi, reddi istenen üyenin yerine yedek üye alınarak mahkemece umumi hükümler dairesinde tetkik olunur. Ancak ret talebinin kabulü hakkındaki karar aleyhine temyiz yolu-

Ad. K.

Odasınca seçilir.

Seçimlerin şekil ve usulleri Adalet ve Çalışma Bakanlarınca hazırlanacak bir tüzükle tesbit edilir.

Asli üyelerin bulunmadığı hallerde yedek üyeler başkan tarafından çağırılarak mahkeme teşkil olunur.

Temsilcilerin görev süreleri iki yıldır.

MADDE 3. — Gerek asli ve gerek yedek üyelere, tâyinlerini mütaakıp başkan tarafından, üye sıfatı ile iştirak edecekleri bütün işlerde kanuna riayet edeceklerine ve tarafsızlıklarını muhafaza eyliyeceklerine ve müzakereleri ifşa etmiyeceklerine dair yemin ettirilir.

MADDE 4. — İş mahkemesine üye seçilebilmek için :

A) Türk vatandaşı olmak;

B) 30 yaşını bitirmiş olmak;

C) Türkçe konuşur ve okur yazar olmak;

D) Medeni ve siyasi haklardan mahrum olmamış bulunmak;

E) Ağır hapsi müstelzim veya şeref veya haysiyeti kırıcı bir suçtan mutlak surette veya üç aydan fazla hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunmak;

F) Bulunduğu yerde devamlı olarak en az bir yıldan beri iş veren veya iş veren vekili veyahut işçi olarak çalışmış olmak; (Fasılalı ve mevsimlik işlerde çalışanların, geçmiş hizmet müddetlerinin yekûnu nazara alınır.)

şarttır.

MADDE 5. — İş mahkemelerinde açılacak her dâva, açıldığı tarihte dâva olunanın Medeni Kanun gereğince ikametgâhı sayılan yer mahkemesinde bakılabileceği gibi, işçinin işini yaptığı iş yeri için yetkili mahkemede de bakılabilir. Bunlara aykırı mukavele muteber sayılmaz.

MADDE 6. — İş mahkemesinin işçi ve iş veren üyelerinin reddi yazılı veya sözlü olarak yapılabilir. Sözlü yapıldığı takdirde keyfiyet zabıtnameye yazılır ve istemi yapanın imzası alınır.

Ret istemi, reddi istenen üyenin yerine yedek üye alınarak, yedekler de reddolunmuş ise yalnız yargıç tarafından umumi hükümler dairesinde karara bağlanır.

Hü.	Ad. K.
na müracaat olunamaz. Ret talebinin reddi üzerine temyiz yoluna müracaat olunabilirse de Yargıtayca verilecek karara karşı ısrar ve karar tashihi **caiz değildir.**	Ret isteminin kabulü hakkındaki karar aleyhine itiraz ve temyiz yoluna başvurulamaz. Ret isteminin reddi üzerine itiraz olunabilir. İtiraz iş mahkemesinin bulunduğu bölge ağır ceza mahkemesince tetkik olunarak kesin şekilde bir karara bağlanır. Mahkeme toptan reddolunur veya yargıç ile bir üye birlikte reddedilirse, yargıç tebean Hukuk Mahkemeleri Usulü Kanunundaki hükümlere göre işlem yapılır.
BEŞİNCİ MADDE — İş mahkemelerinde şifahi yargılama usulü uygulanır. İlk oturumda tarafların bizzat hazır bulunmaları lâzımdır. Bu oturumda mahkeme tarafları sulha teşvik eder; uzlaşamadıkları veya taraflardan birisi gelmediği takdirde yargılamaya devam olunur.	MADDE 7. — İş mahkemelerinde şifahi yargılama usulü uygulanır. İlk oturumda mahkeme tarafları sulha teşvik eder. Uzlaşamadıkları ve taraflar veya vekillerinden birisi gelmediği takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında hüküm verilir. İş Kanununun 79 ncu maddesinde yazılı uzlaşma teşebbüsünün yapılmamış olması dâvanın kabulüne ve görülmesine mâni teşkil etmez.
ALTINCI MADDE — İş mahkemesinin nihai kararlara tefhim tarihinden itibaren yedi gün zarfında temyiz olunabilir. İş mahkemesinin kararı, Yargıtayca diğer işlere tercihan tetkik edilir. Yargıtay kararlarına karşı ısrar edilemez ve karar tashihi istenilemez.	MADDE 8. — İş mahkemesinin nihai kararları tefhim tarihinden itibaren sekiz gün zarfında temyiz olunabilir. İş mahkemelerinden verilen kararlar, Yargıtayca iki ay zarfında tetkik olunarak karara bağlanır. Yargıtayın bu kararlarına karşı karar tashihi istenemez.
YEDİNCİ MADDE — İş mahkemelerinin çalışma zamanları ihtiyaca göre haftanın münasip günleri ve iş yerlerinin tatil olduğu saatler nazara alınarak Adalet Bakanlığınca tesbit olunur.	MADDE 9. — İş mahkemelerinin çalışma zamanları ihtiyaca göre haftanın münasip günleri ve iş bakımından günün münasip saatleri nazara alınarak Adalet Bakanlığınca tesbit olunur.
SEKİZİNCİ MADDE — İş Kanununun uygulanması ile görevli olan idari makamlar, kendilerine yapılan müracaatları on beş gün içinde idari yoldan neticelendiremedikleri ve adlî mercilerin vazifesi içinde gördükleri takdirde bu hususa dair evrak ve belgeleri yetkili iş mahkemesine tevdi ederler. Bu suretle dâva açılmış sayılır. Mahkeme re'sen gün tâyin ederek tarafları dâvet eder.	MADDE 10. — İş Kanununun uygulanması ile görevli olan idari merciler, kendilerine yapılan müracaatları on beş gün içinde idari yoldan neticelendiremedikleri ve iş mahkemelerinin görevi içinde gördükleri takdirde, bu hususa dair olan evrak ve belgeleri yetkili iş mahkemesine tevdi ederler. Mahkeme, re'sen gün tâyin ederek tarafları dâvat ve müracaat sahibinin dâvacı olduğunu tesbitten ve zabıtnameye imzasını aldıktan sonra bu kanundaki esas ve usullere göre dâvayı görerek kararını verir. İdari merciin bu yoldaki tevdii mahkemenin göreve mütaallik kararını takyit etmez.

Hü.	Ad. K.
DOKUZUNCU MADDE — İş mahkemelerinde işçiler tarafından açılan dâvalar tebligat ücretinden ve her türlü resim ve harçtan muaftır.	MADDE 11. — İş mahkemelerinde açılan dâvalar tebligat ücretinden ve her türlü resim ve harçtan muaftır.
	MADDE 12. — İş mahkemelerinin asli ve yedek işçi ve iş veren temsilcisi üyelerinden biri üye olmak için gereken vasıflardan birini kaybeder veya vazife görmek üzere çağırıldığı halde iki ay devamlı olarak mazeretsiz gelmezse iş mahkemesinin bölgesi içinde bulunduğu ağır ceza mahkemesinin kararı ile görevinden çıkarılır. Bu işlem için iş mahkemesi bir yazı ile keyfiyeti ağır ceza savcılığına bildirir ve bu yazının bir örneğini de ilgiliye tebliğ eder. Görevinden çıkarılması istenilen üye üç gün içinde itirazda bulunabilir. Cumhuriyet savcısı bu hususlaki yazıyı ve varsa üyenin itirazını ağır ceza mahkemesine tevdi eder. Mahkeme bir hafta içinde kararını verir. Bu karar kesindir.
ONUNCU MADDE — İş mahkemelerinin işçi ve iş veren temsilcisi üyeleri vazife görmek üzere çağırıldıkları oturuma gelmedikleri takdirde Başkan keyfiyeti yazı ile o yerdeki asliye hukuk yargıcına bildirmeye mecburdur. Asliye hukuk yargıcı mazeretsiz gelmiyen üyeyi ilk defasında 5 - 50 liraya, tekerrürü halinde 25 - 250 liraya kadar para cezasına mahkûm eder. Bu ceza inzibatı mahiyettedir.	MADDE 13. — İş mahkemelerinin işçi ve iş veren temsilcisi üyelerinin mazeretsiz olarak vazifeye gelmemeleri halinde 12 nci madde hükmüne göre yapılacak işlem sonunda ağır ceza mahkemesince ayrıca haklarında beş liradan elli liraya kadar para cezasına hükmolunabilir. Bu ceza inzibati mahiyettedir.
ON BİRİNCİ MADDE — İş mahkemelerinin işçi ve iş veren temsilcisi üyelerine gördükleri vazife karşılığı olarak Çalışma Bakanlığınca huzur ücreti verilir. Bu ücretin verilme esası ve şartlariyle miktarı, Adalet, Maliye ve Çalışma Bakanlıklarınca müştereken tesbit olunur.	MADDE 14. — İş mahkemelerinin işçi ve iş veren temsilcisi üyelerine gördükleri vazife karşılığı olarak Çalışma Bakanlığınca bir ödenek verilir. Bu ödenek işçi temsilcisinin mensup olduğu iş yerinde aldığı günlük ücret tutarından aşağı olamaz. Ödeneğin verilme esas ve şartları ile miktarı, Adalet, Maliye ve Çalışma Bakanlıklarınca müştereken tesbit olunur. Munzam olarak bu görev verilmiş ise aynı esaslara göre yargıca da ödenek verilir.
	MADDE 15. — Bu kanunda sarahat bulunmıyan hallerde Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır.
	MADDE16. — İş Kazalariyle Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları hakkındaki 4772 sayılı Kanunun 67 nci ve İhtiyarlık Sigortası hakkındaki 5417 sayılı Kanunun 38 nci maddelerinin ikinci fkraları hükümleri kaldırılmıştır.

Hü.

ON İKİNCİ MADDE — Bu kanun yayımından altı ay sonra yürürlüğe girer.

ON ÜÇÜNCÜ MADDE — Bu kanunu Çalışma ve Adalet Bakanları yürütür.

Başbakan	Devlet Bakanı
Ş. Günaltay	Baş. B. Yardımcısı
	N. Erim
Devlet Bakanı ve	
Dış B. V.	Adalet Bakanı
N. S. Sümer	*Fuad Sirmen*
Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı
H. Çakır	*E. Erişirgil*
Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
	İ. R. Aksal
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı
T. Bangvoğlu	***Ş. Adalan***
Eko. ve Ticaret Bakanı	Sa. ve So. Y. Bakanı
C. S. Barlas	*Dr. K. Bayizit*
G. ve Tekel Bakanı	Tarım Bakanı
Dr. F. Ş. Bürge	*Cavid Oral*
Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı
Dr. Kemal Satır	*Reşat Ş. Sirer*

Ad. K.

MADDE 17. — Bu Kanun yayımı tarihinden altı ay sonra yürürlüğe girer.

MADDE 18. — Bu Kanunu Adalet ve Çalışma Bakanları yürütür.

S. Sayısı : 134

Millî Saraylardaki eşya hakkında Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporu (5/113)

T. B. M. M.
Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu
Karar No. 5

19 . I . 1950

Yüksek Başkanlığa

20 . IV . 1949 tarih ve 5/102 esas 13 Karar sayılı raporumuza ektir.

İçtüzük'ün 62 nci ve peşi sıra gelen maddeleri gereğince Büyük Millet Meclisine bağlı ve İstanbul'da bulunan saraylardaki eşyalar İdare Kurulunca tanzim ettirilen defterlerde yazılı eşya ile karşılaştırılarak kayıtları ve mevcutları incelendi.

Yapılan incelemede eşyaların tamam ve kayıtlara muvafık olduğu ve kullanılmak dolayısiyle eskiyen veya kırılan ve kayıtlarının terkini istenilen mazbatada yazılı eşyanın birer birer kayıtları da incelenerek görüşüldükten sonra mazbatanın tasdik kılındığı Kamutayın ıttılaına arzedilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Meclis Hesaplarını İnceleme Ko. Başkanı	Sözcü			
Rize	Zonguldak	Balıkesir	Yozgad	Çoruh
A. Zırh	*A. Gürel*	*İ. H. Uzunçarşılı*	*C. Arat*	*A. Çoruh*

S. Sayısı : 135

Türkiye Büyük Millet Meclisi 1949 Eylûl - Kasım ayları hesabı hakkında Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporu (5/112)

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporu

T. B. M. M.
Meclis Hesaplarını İnceleme K.
Esas No.
Karar No. 4

19 . I . 1950

Yüksek Başkanlığa

1 732 323	85	Eylûl 1949 başında Ziraat Bankasında kalan para
+ 1 505 368	94	Eylûl, Ekim, Kasım 1949 aylarında Ziraat Bankasının adığı para.
3 237 692	79	
— 2 028 008	63	Eylûl, Ekim, Kasım 1949 aylarında Ziraat Bankasınca harcanan para.
1 209 684	16	Aralık 1949 başında Ziraat Bankasında kalan para.

Büyük Millet Meclisi Saymanlığının 1949 Eylûl, Ekim, Kasım ayları gider kâğıtları incelendi.

1949 senesi Eylûl ayı başında Ziraat Bankasında kalan para Eylûl, Ekim, Kasım aylarında Ziraat Bankasınca alınan paraya eklendikten ve toplamından da bu aylarda Ziraat Bankasınca harcanan para çıkarıldıktan sonra 1949 yılı Aralık ayı başında Ziraat Bankasında (1 209 684) lira (16) kuruş kaldığı görülmüştür. Bankanın her gün gönderdiği hesap puslası toplamı da buna uygun görülmüştür.

Kamutaya sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa arzolunur.

Meclis Hes. İn. Kom. Baş.	Sözcü	Kâtip	Denetçi
Rize	Zonguldak	Çorum	Çorum
Ali Zırh	*A. Gürel*	*N. Atalay*	*E. Alpsar*
Balıkesir	Çoruh	Giresun	Trabzon
İ. H. Uzunçarşılı	*A. Çoruk*	*A. Ulus*	*A. Sarıalioğlu*